

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДЬОМІНА АЛЬОНА АНАТОЛІЇВНА

УДК: 796-055.2:316.244(6-17:5-15)

ДИСЕРТАЦІЯ

**СОЦІОІСТОРИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО СПОРТУ В КРАЇНАХ
ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ ТА БЛИЗЬКОГО СХОДУ**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук
з фізичного виховання та спорту

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. А. Дьоміна

Науковий керівник

Булатова Марія Михайлівна, доктор педагогічних н., професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Дьоміна А.А. Соціоісторичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту (доктора філософії) за спеціальністю 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2018.

Дисертація присвячена питанням обґрунтування, розробки і дослідження ефективності стратегії розвитку жіночого спорту країн Північної Африки та Близького Сходу. Аналіз науково-методичної літератури, узагальнення досвіду провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців стосовно проблем жіночого спорту у досліджуваних регіонах та факторів, що впливають на процес його формування та розвитку. Запропоновану комплексну стратегію розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу можна розглядати як інструмент вирішення проблеми участі жінок зазначеного регіону у соціальному житті країн і заняттях спортом. Головним завданням стратегії було врахування особливостей соціально-культурного укладу, політичної та економічної ситуацій, соціо-історичних умов розвитку країн досліджуваних регіонів, а також їх вплив на процес формування жіночого спорту загалом. На підставі вивчення особливостей кожної з країн Північної Африки та Близького Сходу та визначення основних факторів, що впливають на розвиток жіночого спорту, узагальнення статистичних даних щодо участі жінок описаних регіонів у змаганнях різного рівня – було обґрунтовано та складено практичні рекомендації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

- вперше визначено соціоісторичні передумови формування та розвитку жіночого спорту, систематизовано та охарактеризовано основні хронологічні періоди розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу;

- вперше теоретично обґрунтовано та розроблено основні положення стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, що включає п'ять взаємопов'язаних блоків: інформаційно-пропагандистський, матеріально-технічний, освітній, нормативно-правовий, науково-практичний;

- розкрито громадську думку населення різних країн Північної Африки та Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі та визначено найважливіші засоби впливу на неї, до найсуттєвіших відноситься: заохочення жінок до активної участі в міжнародному спортивному русі, впровадження стипендіальних програм для спортсменок, пропаганда користі занять руховою активністю і спортом для жінок в закладах освіти і активна пропаганда в засобах масової інформації та інших сферах соціального життя суспільства, впровадження довгострокових соціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, створення спеціальної нормативної бази та створення позитивного іміджу жінки-спортсменки;

- дістали подальшого розвитку наявні розробки, на підставі яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в досліджуваному регіоні: провідними критеріями є наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, належне нормативно-правове забезпечення жіночого спорту, представництво жінок в органах управління фізичною культурою і спортом, кількість жінок, які займаються спортом, кількість видів спорту, в яких представлені жінки в збірних командах, кількість завойованих жінками нагород на міжнародних спортивних змагання тощо;

- доповнено відомості про фактори, які вплинули на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, до яких належать: особливості культурного середовища, національного менталітету, родинні цінності, рівень освіти в країні, кліматичні умови, соціальний устрій життя, соціально-економічна ситуація в країнах досліджуваного регіону, розвиток матеріально-технічного, нормативно-правового та програмно-методичного

забезпечення;

- доповнено відомості про значення і роль жіночого спорту в сучасному суспільстві і міжнародному спортивному русі, про доцільність та актуальність розробки цільових заходів, спрямованих на подолання гендерної нерівності та наслідків дискримінації у спортивній практиці.

Практична значущість отриманих результатів полягає в розробці та обґрунтуванні практичних рекомендацій у вигляді комплексної стратегії розвитку жіночого спорту.

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції, а також окремі результати дослідження, висвітлені на практичних та наукових-методичних конференціях, у тому числі на міжнародних.

Основні положення та результати дослідження було впроваджено в навчальний процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України при вивченні дисциплін «Історія фізичної культури та спорту», «Історія олімпійського руху», «Історичні аспекти, проблеми та протиріччя сучасного олімпійського спорту» (вересень, 2017), Львівського державного університету фізичної культури при вивченні дисципліни «Історія олімпійського руху» (вересень, 2017), Київського університету імені Бориса Грінченка при вивченні дисциплін «Історія фізичної культури» та «Теорія олімпійського та професійного спорту» (лютий, 2018).

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, вказані етапи його організації, методологія та використані методи дослідження, дана характеристика наукової новизни та практичної значущості роботи, наведені основні аспекти апробації результатів дослідження, вказана кількість публікацій.

У першому розділі «Основні проблеми жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу» проведено аналіз доступної вітчизняної та зарубіжної літератури, яка розкриває особливості сучасного

стану жіночого спорту у країнах Північної Африки і Близького Сходу та участі жінок у сучасному міжнародному спортивному русі. Узагальнено відомості про процес інтеграції жінок у міжнародний олімпійський рух, становлення та розвиток жіночого спорту на міжнародній арені.

У другому розділі «Методи й організація досліджень» описано й обґрунтовано систему взаємодоповнюючих методів дослідження, етапи виконання досліджень, а також надано інформацію щодо організації досліджень та досліджуваного контингенту. Аналіз науково-методичної літератури проводився з метою вивчення стану питання, що стосується процесу формування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу з урахуванням соціо-культурних особливостей регіонів. Шляхом опитування серед різних груп респондентів, які є резидентами країн Північної Африки і Близького Сходу та проживають у сільській та міській місцевостях було визначення загальних тенденцій розвитку жіночого спорту в країнах означених регіонів. Отримані результати оброблялися за допомогою методів математичної статистики.

У третьому розділі «Сучасний стан і перспективи розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу» представлені результати соціологічного опитування. Проаналізовані основні аспекти, які стосуються стану жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. На підставі методу експертних оцінок було отримано дані про рівень розвитку жіночого спорту в країнах, з урахуванням жінок, які представлені в складі Національних олімпійських комітетів та органів державного управління у галузі фізичної культури та спорту на місцях. Виявлено основні фактори, які впливають на процес розвитку жіночого спорту в країнах вказаних регіонів.

У четвертому розділі «Стратегія розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу» представлено основні практичні рекомендації щодо покращення процесу розвитку жіночого спорту в країнах

Північної Африки та Близького Сходу у формі комплексної стратегії. Стратегія складається з 5 основних взаємопов'язаних блоків: інформаційно-пропагандистського, який охоплює коло питань, пов'язаних з інформаційним забезпеченням програми, роботою з населенням, пропагандою здорового способу життя та популяризацією занять фізичною культурою і спортом у вільний від навчання і роботи час, а також підбором адекватних методів для досягнення поставлених цілей; матеріально-технічного, який складається з питань, що стосуються спортивної інфраструктури, спеціально організованих місць для занять фізичною культурою і спортом на дозвіллі і можливості адаптації інфраструктури для жіночого спорту з урахуванням культурних і соціальних особливостей регіонів; освітнього, який складається з можливих освітніх програм для жінок країн Північної Африки і Близького Сходу; нормативно-правового, що включає юридичні питання і суперечки, пов'язані з правами і обов'язками жінок у суспільстві; та науково-практичного блоку, яких охоплює всі питання, починаючи від побудови тренувального процесу і закінчуючи соціальними особливостями країн Північної Африки і Близького Сходу, а також сукупності всіх факторів, що впливають на розвиток жіночого спорту в регіонах.

У п'ятому розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» здійснено узагальнення результатів опитування. Узагальнено результати дисертаційного дослідження, окреслено їх практичну та теоретичну значущість, висвітлено дискусійні питання. Зіставлено наукові дані, які отримала автор із навними у наукових джерелах. На підставі цього сформульовано наукові положення трьох рівнів новизни (підтверджено, доповнено, вперше).

Ключові слова: жіночий спорт, Північна Африка, Близький Схід, жіночі права, спортсменки, хіджаб, стратегія розвитку.

ABSTRACT

Alona A. Domina. Socio-Historical Conditions for the Women's Sports Formation in the Countries of North Africa and the Middle East. – On the right of manuscript.

Dissertation for the Candidate Degree in Physical Education and Sports (Doctor of Philosophy) in specialty 24.00.01 "Olympic and Professional sport". National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, 2018.

The thesis is devoted to the problems of substantiation, development and research of the effectiveness of the women's sports development strategy in North Africa and the Middle East. Analysis of scientific and methodological literature, synthesis of the leading domestic and foreign specialists's experience in the field of women's sports in the studied regions and factors that influence the process of its formation and development. The proposed comprehensive development strategy for women's sports in the countries of North Africa and the Middle East can be considered as an instrument for solving the problem of women's participation in the designated regions in the countries' social life and sports. The main task of the strategy was to take into account the specifics of the socio-cultural structure, political and economic situations and socio-historical conditions of the countries' development in the studied regions and their influence on the women's sports' formation process. Based on the study of the characteristics of each country in North Africa and the Middle East and the identification of the main factors affecting the women's sports' development, the generalization of statistical data on the participation of women in the described regions in competitions of various levels was substantiated and practical recommendations.

The aim of the study is to develop and justify women's development strategie in North Africa and the Middle East.

The scientific novelty of the results obtained is that:

- the socio-historical preconditions for the formation and development of women's sports were first defined; the main chronological periods of development

of women's sports in the countries of North Africa and the Middle East were systematized and characterized;

- For the first time theoretically substantiated and elaborated the main provisions of the strategy of women's development in the countries of North Africa and the Middle East, which includes five interconnected blocks;

- The public opinion of the population of different countries of North Africa and the Middle East about the participation of women in the international sports movement is revealed and the most important means of influencing it are identified;

- The development of existing developments on which to determine the level of development of women's sport in the studied region is developed: the leading criteria are the availability of special programs for the development of women's sports in the country, the proper legal framework of women's sports, the representation of women in the organs of management of physical culture and sports, the number of women involved in sports, the number of sports in which women are represented in teams, the number of women conquered awards at international sports competitions nya etc .;

- Added information on the factors that influenced the development of women's sports in the countries of North Africa and the Middle East, which include: peculiarities of the cultural environment, national mentality, family values, educational level in the country, climatic conditions, social structure of life, socio-economic situation in the countries of the region under study, development of material and technical, regulatory and programmatic and methodological support;

- the information on the significance and role of women's sport in modern society and the international sports movement, the expediency and relevance of the development of targeted measures aimed at overcoming gender inequality and the consequences of discrimination in sports practice is supplemented.

The practical significance of the results obtained is to break down and substantiate practical recommendations in the form of a comprehensive strategy for the development of women's sports.

The formulas and sentences formulated in the dissertation, as well as individual results of the study, are covered at practical and scientific-methodological conferences, including international ones.

The main provisions and results of the research were introduced into the educational process of vocational training of higher education graduates of the National University of Physical Education and Sports of Ukraine in the study of disciplines “History of Physical Culture and Sports”, “History of the Olympic Movement” (2017), “Historical Aspects, Problems and Contradictions of the Modern Olympic” (2017), the Lviv State University of Physical Education in the study of the discipline “Olympic movement history” (2017), Boris Grinchenko University of Kyiv, in the study of disciplines “History of Physical culture” and “Theory of Olympic and professional sport “(2018).

The introduction substantiates the relevance of the problem, identifies the object, subject, purpose and objectives of the study, describes the stages of its organization, methodology and methods used in the research, describes the scientific novelty and practical significance of the work, gives the main aspects of the apportion of the research results, the number of publications.

In the first section, “The main problems of women's sports in the countries of North Africa and the Middle East”, an analysis of available domestic and foreign literature, which reveals the peculiarities of the current state of women's sports in the countries of North Africa and the Middle East and the participation of women in the modern international sports movement. The information on the process of women's integration into the international olympic movement, the formation and development of women's sport in the international arena is summarized.

The second section “Methods and Organization of Research” describes and substantiates the system of complementary research methods, the stages of

research implementation, as well as provides information on the organization of research and the contingent in question. The analysis of scientific and methodological literature was conducted to study the state of the issue concerning the process of women's sports formation in the countries of North Africa and the Middle East, taking into account the socio-cultural features of the regions. Through surveys among the various groups of respondents who are residents of North Africa and the Middle East who live in rural and urban areas, there was a definition of general trends in the development of women's sports in the countries of the designated regions. The obtained results were processed using mathematical statistics methods.

The third section, "The Current State and Prospects for Women's Sports in North Africa and the Middle East", presents the results of a sociological survey. The main aspects of women's sports in North Africa and the Middle East are being analyzed. Based on the expert estimation method, data were obtained on the level of women's winnings in the countries, taking into account women represented in the National Olympic Committees and bodies of state administration in the field of physical culture and sports in the field. The main factors that influence the process of development of women's sports in the countries of the specified regions are revealed.

In the fourth section, "Strategy for the development of women's sports in the countries of North Africa and the Middle East" presented data molding experiment. The main practical recommendations for improving the development of women's sports in the countries of North Africa and the Middle East are presented in the form of an integrated strategy which consists of five main interconnected units: information and advocacy unit, which covers a range of issues related to information provision of the strategy, work with the public, campaign of a healthy lifestyle and the promotion of physical education and sports activities in time-free from education and work, as well as the selection of adequate methods for achieving the goals; material-technical unit, which consists of issues relating to

sports infrastructure, specially organized places for physical education and leisure sports, and the possibility of adapting infrastructure for women's sport, taking into account the cultural and social characteristics of the regions; educational unit, which consists of possible educational programs for women in North Africa and the Middle East; normative legal unit, which includes legal issues and disputes related to the rights and responsibilities of women in society; and the scientific-practical unit, which covers all the issues, from the construction of the training process to the social peculiarities of the countries of North Africa and the Middle East, as well as the aggregate of all factors influencing the women's sports' development in the regions.

The fifth section "Analysis and synthesis of research results" summarizes the results of the survey. The results of the dissertation research are summarized, their practical and theoretical significance are outlined, discussion issues are highlighted. The scientific data, which was obtained by the author with scientific sources, is compared. Based on this, the scientific positions of the three levels of novelty are formulated (confirmed, completed, for the first time).

Key words: women's sports, North Africa, the Middle East, women's rights, athletes, hijab, development strategy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Демина АА. Роль женщин Северной Африки и Ближнего Востока в развитии международного спортивного движения. Научный часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2014;11(52):35-8. Фахове видання України.
2. Дьоміна АА. Релігія як чинник формування соціокультурних умов виникнення жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького

сходу. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4(74):24-7. Фахове видання України.

3. Дьоміна АА. Сучасні тенденції розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;1:21-6. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

4. Демина АА. Факторы, влияющие на развитие женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016;22:120-4. Фахове видання України.

5. Демина АА. Актуальные проблемы женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;7(77):21-5. Фахове видання України.

6. Дьоміна АА. Сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу, роль жінок у розвитку міжнародного спортивного руху. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2016;1:83-7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Демина АА. Современные условия развития женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. В: Олимпийский спорт и спорт для всех: материалы 18-ого Международного научного конгресса; 2014 Окт 1-4; Алматы. Алматы; 2014. Т. 1. с.58-60.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЖІНОЧОГО СПОРТУ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ І БЛИЗЬКОГО СХОДУ.....	26
1.1 Фемінізм та феміністський рух і проблеми участі жінок в спорті.....	26
1.2 Ретроспективний аналіз участі жінок у міжнародному олімпійському русі.....	31
1.3 Історія становлення і сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.....	43
1.4 Проблеми розширення участі жінок країн Північної Африки і Близького Сходу в міжнародному спортивному русі.....	55
Висновки до розділу 1.....	60
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	62
2.1 Методи досліджень.....	62
2.1.1 Аналіз і узагальнення спеціальної літератури, документальних джерел та матеріалів Інтернет.....	62
2.1.2 Історико-логічний метод.....	63
2.1.3 Компаративний метод.....	64
2.1.4 Метод анкетування.....	64
2.1.5 Метод експертних оцінок.....	65
2.1.6 Метод системного аналізу.....	67
2.1.7 Методи математичної статистики.....	67
2.2 Організація досліджень.....	68

РОЗДІЛ 3	СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО СПОРТУ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ І БЛИЗЬКОГО СХОДУ.....	70
3.1	Релігія як чинник формування соціокультурних умов виникнення жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.....	70
3.2	Фактори, що впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.....	79
3.3	Сучасні тенденції розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу.....	101
3.4	Громадська думка як фактор, що впливає на сучасні тенденції розвитку жіночого спорту в країнах досліджуваного регіону.....	111
Висновки до розділу 3.....		131
РОЗДІЛ 4	СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО СПОРТУ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ І БЛИЗЬКОГО СХОДУ.....	132
4.1	Теоретичне обґрунтування стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу.....	132
4.2	Структура Стратегії.....	133
4.2.1	Інформаційно-пропагандистський блок.....	135
4.2.2	Матеріально-технічний блок.....	137
4.2.3	Освітній блок.....	139
4.2.4	Нормативно-правовий блок.....	140
4.2.5	Науково-практичний блок.....	141
4.3	Моніторинг та контроль.....	143
4.4	Очікувані результати реалізації Стратегії.....	147
4.5	Оцінка ефективності стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.....	153

Висновки до розділу 4.....	157
РОЗДІЛ 5 АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ	
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	160
ВИСНОВКИ.....	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	177
ДОДАТКИ.....	192

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

НБА – Національна баскетбольна асоціація

ОАЕ – Об'єднані Арабські Емірати

США – Сполучені Штати Америки

МОК – Міжнародний олімпійський комітет

НОК – Національний олімпійський комітет

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ВООЗ – Всесвітня Організація Охорони Здоров'я

ЮНЕСКО – спеціалізована установа ООН з питань освіти, науки і культури

ЮНКТАД – Конференція ООН з торгівлі та розвитку

FIFA – Міжнародна федерація футболу

FINA – Міжнародна федерація плавання

AAU – Аматорський атлетичний союз

IAAF – Міжнародна Асоціація атлетичних Федерацій

FSFI – Міжнародна Федерація спорту для жінок

DPA – Німецьке прес-агентство

AFP – Прес-агентство Сполучених Штатів Америки

НІІК – Інститут міжнародних досліджень конфліктів

MWSF – Мусульманська Федерація жіночого спорту

WSF – Жіноча спортивна федерація

WSFF – Федерація жіночого фітнесу

ISU – Міжнародний Союз ковзанярів

ВСТУП

Актуальність. У сучасному світі одним з важливих критеріїв, які відображають рівень розвитку суспільства країни або окремого регіону є надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей у різних сферах соціального життя. Міжнародні інституції розглядають гендерне питання як одне з пріоритетів розвитку людства, що й відбивається у їх стратегіях. У Конвенції, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1979 року, про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, де не тільки відміняється необхідність визнання рівності статей у всіх сферах життя, неприпустимість обмеження жінок в правах на громадянство, отримання освіти, працевлаштування, медичного забезпечення тощо, але і визнання ролі жінок у глобальному розвитку, встановленні справедливого світового порядку, міжнародного миру та безпеки [159].

Спорт вищих досягнень, особливо той його напрям, який пов'язаний з підготовкою та участю жінок до Олімпійських ігор, є однією з найбільш яскравих та показових галузей для забезпечення гендерної рівності, демонстрації досягнень та можливостей жінок [10, 41]. Тому, цілком природно, що феміністський рух вже протягом багатьох десятиріч відстоює рівні з чоловіками права жінок на заняття спортом, участь в найбільших та популярних міжнародних спортивних форумах [5, 19]. Успіх цього руху проявився не лише в постійному збільшенні кількості жінок в спорті вищих досягнень, їх залучення до видів спорту, які традиційно вважаються чоловічими, багаторазовому розширенні системи змагань, в яких змагаються жінки, але і в практично повному ототожненні чоловічої та жіночої частин програм сучасних Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор [44, 62, 82]. Цей приклад є особливо показовим якщо врахувати, що на початку історії сучасного олімпійського руху жінки взагалі не допускалися до Олімпійських ігор. П'єр де Кубертен активним чином протидіяв намаганням жінок отримати права на участь в Іграх [41, 74], а низка його послідовників,

включаючи Ейвері Брендеджа, який очолював Міжнародний олімпійський комітет (МОК) з 1952 по 1972 рр., чинили перепони розширенню участі жінок в олімпійській програмі [58].

В результаті цієї протидії, наприклад, на Іграх Олімпіади 1968 р. в Мехіко чоловіки змагались у 20 видах спорту та 172 видах змагань, а жінки, відповідно, всього в 7 і 38. В наступні роки, в результаті боротьби жінок за свої права на міжнародному рівні, появи міжнародних документів та національних законодавчих актів, спроби МОК та Міжнародних спортивних федерацій з олімпійських видів спорту ситуація змінилася кардинальним чином. Однак, ці зміни, які відбулися на міжнародному рівні, знайшли відображення в багатьох країнах та континентах світу. Нажаль, залишилися країни та регіони, в яких розвиток жіночого спорту стримується з об'єктивних причин – внутрішнім правом, релігійними та культурними традиціями. Найбільш складним в цьому відношенні є регіони Близького Сходу та Північної Африки, в яких розташована низка держав мусульманського світу.

Питання щодо участі жінок-представниць країн Північної Африки і Близького Сходу у світовому спортивному русі, в останні роки є актуальним і доволі дискусійним. Безумовно, соціо-релігійна специфіка суттєво позначилася як на особливостях історичного розвитку загалом, так і на сучасному стані жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу – зокрема.

Серед важливих критеріїв, що можуть показувати рівень розвитку жіночого спорту в країні, провідні фахівці галузі виділяють: масовість занять спортом серед жінок; відсоткове співвідношення чоловіків і жінок, які займаються спортом в країні; чисельність і результати виступу жінок на найбільших міжнародних змаганнях; громадська думка про наявність жіночого спорту і подальший його розвиток в країні.

Аналіз зазначених критеріїв дозволить визначити рівень розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Актуальним, на наш погляд, є дослідження історичних аспектів розвитку жіночого спорту в зазначених регіонах, виявлення основних чинників, що впливають на розвиток і сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Попри ефективні кроки МОК та спроби світових організацій, асоціацій щодо шляхів вирішення даної проблеми, наявності стійкого інтересу теоретиків та практиків спорту до проблем жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, нині не існує комплексного та системного підходу до вирішення цього сегменту питань. Наявність проблемного поля та зацікавленість фахівців спорту щодо зазначених аспектів жіночого спорту мусульманських країн загалом, та країн Північної Африки та Близького Сходу зокрема, підтверджує актуальність обраного напрямку дослідження.

Зв'язок роботи із науковими планами, темами. Робота виконана в рамках тем: 1.1 «Історичні, організаційно-методичні та правові засади реалізації олімпійської освіти України» (№ державної реєстрації 0111U001714) Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011 – 2015 рр.; 1.11 «Олімпійська освіта в системі навчально-виховного процесу підростаючого покоління» (№ державної реєстрації 0115U002373). Роль автора полягає в удосконаленні організаційних засад діяльності регіональних центрів олімпійських досліджень та освіти в Україні.

Мета дослідження – здійснити аналіз сучасного стану жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу та теоретично обґрунтувати і розробити основні положення стратегії його розвитку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати історичний розвиток й сучасний стан феміністського руху в світі та його прояв в спорті на основі наукового опрацювання фахової літератури.
2. Дослідити соціоісторичні особливості та умови формування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.
3. Виявити та систематизувати фактори, що вплинули на розвиток жіночого спорту в досліджуваних регіонах.
4. Розробити основні положення стратегії розвитку жіночого спорту в досліджуваних регіонах і визначити особливості та перспективи її реалізації.

Об'єкт дослідження – розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Предмет дослідження – соціоісторичні передумови формування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, фактори, що вплинули на його розвиток, і участь жінок у найбільших міжнародних змаганнях.

Методи дослідження. Аналіз й узагальнення спеціальної літератури документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет проводився з метою наукового обґрунтування об'єкту дослідження, а також узагальнення наукових підходів до розвитку жіночого спорту у світі та в країнах Північної Африки та Близького Сходу, зокрема. Проведений теоретичний аналіз, узагальнення сучасного практичного досвіду дозволили визначити актуальність дослідження, уточнити і конкретизувати мету, завдання і спрямованість дослідження, розробити основні положення та зміст стратегії розвитку жіночого спорту в досліджуваних регіонах.

Використаний у роботі історико-логічний метод дав змогу проаналізувати історичні особливості формування та розвитку жіночого спорту в світі в цілому та країнах Північної Африки та Близького Сходу зокрема.

Компаративний аналіз як метод наукового дослідження використовувався для вивчення історичного розвитку й сучасного стану феміністського руху в світі та його проявів у спорті, порівняння та зіставлення, визначення особливостей, розвитку жіночого спорту в різних країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Анкетування проводили з метою оцінювання думки респондентів (місцевого населення) щодо проблем жіночого спорту в зазначених регіонах. Анкетування проведено серед різних груп респондентів ($n = 400$), які є резидентами країн Північної Африки й Близького Сходу та проживають у сільській ($n = 197$) та міській місцевості ($n = 203$). Опитування проводилось за допомогою розробленої анкети, що складалася з 27 питань, які можна умовно поділити на три блоки. Перший блок містив дані, що стосуються мети анкетування, а саме визначення ролі і місця жіночого спорту в соціальному житті суспільства досліджуваних регіонів. Другий блок містив питання про сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, а третій блок питань розкривав можливі перспективи розвитку жіночого спорту у досліджуваних регіонах. За методом спілкування з респондентами анкетування було приватним і письмовим, за процедурою проведення – індивідуальним, за способом вручення анкет – роздатковим і поштовим.

З метою вивчення впливу соціального середовища на систему жіночого спорту в даних регіонах, а також вивчення можливих перспектив його розвитку, нами було проведено опитування групи експертів. Критеріями відбору експертів виступали приналежність їх до сфери фізичної культури і спорту, наявність спеціальної освіти, стажу роботи, проживання в країні. У якості експертів залучено 32 особи, представники Національних олімпійських комітетів країн ОАЕ, Іраку, Бахрейна, Мавританії, Лівії. У дослідженні взяли участь генеральні секретарі національних олімпійських комітетів Сирії, Йорданії, Кувейту, Алжиру, Єгипту, членів королівських

сімей, представників органів державного управління спортом, голів благодійних фондів з боротьби за права жінок і представниць спортивної преси країн Північної Африки й Близького Сходу.

Для вивчення соціально-економічних та соціокультурних особливостей країн досліджуваного регіону та можливостей залучення жінок до спортивних занять використовували логіко-теоретичний аналіз, що дозволило відтворити логічний хід формування кількісних та якісних параметрів його окремих складових.

Системний аналіз був використаний під час визначення та систематизації чинників, що вплинули на розвиток жіночого спорту у світі й країнах Північної Африки й Близького Сходу та обґрунтування і розробки основних положень стратегії розвитку жіночого спорту в досліджуваних регіонах. Методологічною специфікою використаного системного підходу є орієнтація дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, які її забезпечують, на виявлення різних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдине теоретичне ціле.

Дисертаційне дослідження передбачало аналіз вибірових сукупностей та застосування методів математичної статистики. Статистична обробка результатів дисертаційного дослідження здійснювалася з використанням загальноприйнятих методів.

Наукова новизна дослідження:

- вперше визначено соціоісторичні передумови формування та розвитку жіночого спорту, систематизовано та охарактеризовано основні хронологічні періоди розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу;
- вперше теоретично обґрунтовано та розроблено основні положення стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, що включає п'ять взаємопов'язаних блоків: інформаційно-

пропагандистський, матеріально-технічний, освітній, нормативно-правовий, науково-практичний;

- розкрито громадську думку населення різних країн Північної Африки та Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі та визначено найважливіші засоби впливу на неї, до найсуттєвіших відноситься: заохочення жінок до активної участі в міжнародному спортивному русі, впровадження стипендіальних програм для спортсменок, пропаганда користі занять руховою активністю і спортом для жінок в закладах освіти і активна пропаганда в засобах масової інформації та інших сферах соціального життя суспільства, впровадження довгострокових соціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, створення спеціальної нормативної бази та створення позитивного іміджу жінки-спортсменки;

- дістали подальшого розвитку наявні розробки, на підставі яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в досліджуваному регіоні: провідними критеріями є наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, належне нормативно-правове забезпечення жіночого спорту, представництво жінок в органах управління фізичною культурою і спортом, кількість жінок, які займаються спортом, кількість видів спорту, в яких представлені жінки в збірних командах, кількість завойованих жінками нагород на міжнародних спортивних змагання тощо;

- доповнено відомості про фактори, які вплинули на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, до яких належать: особливості культурного середовища, національного менталітету, родинні цінності, рівень освіти в країні, кліматичні умови, соціальний устрій життя, соціально-економічна ситуація в країнах досліджуваного регіону, розвиток матеріально-технічного, нормативно-правового та програмно-методичного забезпечення;

- доповнено відомості про значення і роль жіночого спорту в сучасному суспільстві і міжнародному спортивному русі, про доцільність та

актуальність розробки цільових заходів, спрямованих на подолання гендерної нерівності та наслідків дискримінації у спортивній практиці.

Практична значущість дослідження:

- в роботі різнобічно представлені проблеми становлення жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу та розроблена Стратегія його розвитку. Розроблено рекомендації щодо впровадження основних положень стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Основні положення та результати дослідження було впроваджено в навчальний процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України при вивченні дисциплін «Історія фізичної культури та спорту», «Історія олімпійського руху», «Історичні аспекти, проблеми та протиріччя сучасного олімпійського спорту», Львівського державного університету фізичної культури при вивченні дисципліни «Історія олімпійського руху», Київського університету імені Бориса Грінченка при вивченні дисциплін «Історія фізичної культури» та «Теорія олімпійського та професійного спорту».

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень були представлені:

- на міжнародному рівні – міжнародних конференціях молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, Україна, 2015–2017); XVIII Міжнародному конгресі «Олимпийский спорт и спорт для всех» (Алмати, Казахстан, 2014).

- на всеукраїнських заходах – Всеукраїнських семінарах-нарадах керівників загальноосвітніх навчальних закладів України з проблем олімпійської освіти (Київ, 2014–2017); науково-практичних конференціях та круглих столах кафедри історії спортивного та олімпійського руху (Київ, 2013–2015), кафедри історії та теорії олімпійського спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ, 2015–2017).

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 7 наукових праць. З них 5 праць опубліковано у фахових виданнях України, з яких 4 включено до міжнародної наукометричної бази.

Структура та обсяги дисертації. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота написана українською мовою, загальний текст якої викладено на 206 сторінках, із них 174 сторінки – основний текст, що містить 7 таблиць, 29 рисунків. У роботі використано 171 джерело спеціальної наукової літератури з них 115 іноземних авторів.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЖІНОЧОГО СПОРТУ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ І БЛИЗЬКОГО СХОДУ

1.1. Фемінізм та феміністський рух і проблеми участі жінок в спорті

Фемінізм у тому вигляді, в якому він насаджується в різних галузях життя, у тому числі й в олімпійському спорті, викликає неоднозначну реакцію в суспільстві. Багато противників фемінізму вважають його причиною руйнування традиційного устрою життя й знищення жіночих та чоловічих ролей, які склалися історично [10, 20, 51].

Між чоловіка і жінками існує велика кількість біологічних та соціоісторичних розбіжностей. Встановлено, що діти розвиваються гармонічно, якщо в сім'ї культивується образ мужнього батька і жіночої матері [49, 50].

Деякі критики фемінізму приводять переконливі факти, які свідчать про те, що в тих країнах де фемінізм отримав особливий розвиток, рівень народжуваності неухильно знижується, сім'ї стають менш стабільними, збільшується кількість сімей з гомосексуальними партнерами [34, 71].

У зв'язку з цим МОК потрібно було б значно більше уважно та далекоглядно підходити до проблеми фемінізації олімпійського спорту, особливо в тій її частині, яка пов'язана з програмою Олімпійських ігор і включення в її жіночу частину видів спорту, які не є прийнятними в світлі природних уявлень про різницю між чоловіками та жінками [26, 27, 30].

На думку В.М. Платонова і М.М. Булатової, МОК здійснив велику помилку, коли під тиском радикального фемінізму, включив до програми Олімпійських Ігор такі відверто нежіночі види змагань, як важка атлетика, бокс, боротьба вільна тощо. Таким чином, МОК і відповідні Міжнародні спортивні федерації конкретними справами підтримували одне з найбільших напрямків фемінізму – так званий амазон-фемінізм, який робить упор на фізичну рівність жінок та чоловіків, формування жінок-воїнів, жінок-атлетів тощо [41].

Важливий, як теоретичний, так і практичний, вплив на формування сучасних наукових підходів до розуміння гендерних відносин здійснив феміністський рух, який підкріплювався певним розвитком відповідної теоретичної бази. Як відомо, термін «фемінізм» буквально означає «жіночий напрямок», але феміністи вважають, що цінність чоловіків і жінок однакова, а їхні економічні, політичні, соціальні та юридичні права мають бути рівними.

В історії жіночого руху та фемінізму звичайно виділяють три «хвилі», які справили значний вплив на формування сучасних уявлень щодо гендерних відносин:

Середину XIX – початок XX ст. вважають періодом «першої хвилі» фемінізму. Його найяскравішими представницями були суфражистки – учасниці руху за отримання жінками прав голосувати: Х. Тейлор, м. Фуллер, Х. Мартинью (Англія), Л. Мотт, Е.С. Стептон (США).

Під «другою хвилею» розуміють ідеї та дії, пов'язані з жіночим визвольним рухом, який почав розвиватися з 1960-х років і виступив за юридичну та соціальну рівність жінок і чоловіків.

«Третя хвиля» є продовженням «другої хвилі» і реакцією на її невдачу. Вона почала зароджуватися в 1980-1990-і роки і збіглася за часом з розвитком власне гендерного підходу. Цей підхід пов'язаний з визнанням «множинності» як жіночих, так і чоловічих світів, з акцентом на «відмінності», і з увагою до конструювання різними суспільствами своїх варіацій «жіночності» і «мужності». Для цього періоду характерні нові гендерні дослідження і вивчення різних галузей людського життя, де зберігається нерівність між статями – релігії, шлюбних відносин, сексуального та домашнього насильства, сексуальності, роботи де зберігається нерівність у зарплатах (на середньостатистичному рівні), розподіл домашніх обов'язків і обов'язків по догляду за дітьми та їх вихованню. Таким чином, у «третій хвилі» відбувся перехід від «фемінізму рівності» до «фемінізму відмінності», а також від фемінізму до пост фемінізму [113].

Наприкінці XIX ст. постали гостро питання становища жінок та їхній соціальний імідж у суспільстві, які не відповідають вимогам нового часу і потребують перегляду. Дискримінація жінок в усіх сферах суспільного і політичного життя, зневага до їхніх прав і свобод справедливо викликали невдоволення таким станом. У цей період швидкими темпами розвивається і набирає силу феміністичний рух, що виник ще в XVII ст. Наприкінці XIX–початку XX ст. на тлі загальносвітових тенденцій зміни соціальної значущості жінки трансформується і її тілесний імідж в цілому (саме тілесність є символом гендерної диференціації та джерелом міфу про «обмежені можливості слабкої статі») [85]. Відповідно змінюється і ставлення до потенційної участі жінок в міжнародному фізкультурно-спортивному і олімпійському русі. А це в більш широкому сенсі асоціювалося зі свободами соціально-політичного характеру і проявом рівноправності жінок.

У поствікторіанську епоху феміністичний рух організаційно сформувався, набув значного поширення, видозмінився, втративши первинне своє значення. Ідея поліпшення індивідуального та суспільного становища жінок стала охоплювати свідомість все більшого кола передових людей. На першому етапі історії фемінізму боротьба жінок за рівноправ'я торкнулась права власності, прав у шлюбі та прав опікунства над дітьми, права на освіту і вільний вибір професії, права на голосування. Діяльність в цих напрямках була сферою основних інтересів феміністських організацій протягом XIX сторіччя і першої половини XX сторіччя [101, 135].

На думку провідних експертів у сфері фізичного виховання і спорту М. М. Булатової, В. М. Платонова, С. Н. Бубки та інших абсолютно природнім є те, що в середині XIX сторіччя жінки в різних країнах цікавились різноманітними формами рухової активності і спорту. Громадська думка сприяла тому, що в XIX столітті у провідних країнах Західної Європи та інших державах відбулася суттєва зміна поглядів на соціальне призначення жінки. У Франції, Англії, Німеччині, Сполучених штатах Америки активізувалася боротьба за зрівняння прав жінок і чоловіків та гендерної рівності [41].

Прагнення жінок змагатися нарівні з чоловіками в усіх видах спорту ознаменувалося повним успіхом, адже успішно подолані останні формальні заборони для жінок займатися багатьма видами спорту, що характеризується як своєрідний феномен ХХ ст., в якому практика випереджає теорію, а громадська думка не встигає за дійсністю. Лише кілька років тому громадськість сприйняла участь жінок у футболі й марафонському бігу, а жінки вже оволоділи такими новими для них видами спорту, як бокс, боротьба, важка атлетика і супермарафон у вигляді цілодобового бігу [37, 108].

Розвиток різних напрямків фізичного виховання в ХІХ сторіччі, характерне для Англії, Франції, Німеччини, Швеції й низки інших європейських країн, а також для США, було виключно чоловічим заняттям. Таке положення мало глибоке історичне коріння: протягом тисячоліть атлетичні змагання у різних культурах, за рідкісним виключенням, були суто чоловічою справою. Найяскравішим історичним прикладом цього явища були Олімпійські Ігри Давньої Греції, де жінки не тільки не могли брати участь в атлетичних змаганнях, але й взагалі не допускались до Ігор у якості глядачів [41, 49, 62].

Жіноча емансипація є одним з найбільш проблемних аспектів індустріальної фази суспільного розвитку. Процес інтеграції жінок у різні сфери суспільної діяльності в ХІХ – початку ХХ ст. був вкрай суперечливим і складним [134].

З позицій соціального дарвінізму і позитивізму більшість представників науки й освіти одностайно протистояли спробам жінок досягти соціальної рівноправності. Доктор Едвард Кларк зі Сполучених штатів Америки та доктор Генрі Маудсліз Англії стали класиками «наукової» концепції про фізіологічно обумовлені обмеження фізичної, розумової та соціальної активності жінок [92, 94].

Доктор Роберт Барнес у 1887 р., пояснюючи панівну в наукових колах точку зору, стверджував: «Функції овуляції, вагітності, лактації та менопаузи по черзі домінують в жіночому організмі, виснажуючи його і не залишаючи

достатніх для іншої діяльності енергетичних ресурсів» [92]. У 1887 р. голова Британської медичної асоціації запропонував для соціального прогресу і поліпшення людської раси заборонити конституцією, як потенційно небезпечні ті види рухової активності, що спричиняють перевантаження жіночого організму і, як наслідок, нездатність дати здорове потомство. Цей науковий підхід супроводжувався переконливими статистичними даними. Така точка зору панувала до кінця XIX ст., перешкоджаючи повноцінній участі жінок у міжнародному фізкультурно-спортивному русі [89, 113].

В іграх I Олімпіади 1896 року в Афінах жінки участі не приймали, однак вже тоді траплялися протесту жінок проти їх ізоляції від Олімпійських Ігор. Одна з грецьких жінок наполягала на тому, щоб її допустили до участі у марафонському бігу, а коли вимогу було відхилено, вона демонстративно, за декілька днів до Ігор пробігла марафонську дистанцію за 4,5 години. Іри II Олімпіади в Парижі та Ігри III Олімпіади в Сент-Луїсі були частиною всесвітньої виставки, тому право на формування програми змагань було віддане організаційному комітету Ігор, а не Міжнародному олімпійському комітету. Тому, в програмі Ігор 1900 року з'явилися змагання жінок з тенісу та гольфу. Першою олімпійською чемпіонкою з гольфу стала спортсменка з США – Маргарет Еббот, а з тенісу в одиночному розряді – спортсменка з Великої Британії Шарлота Купер. Члени МОК і власне П'єр де Кубертен чинили супротив появі змагань для жінок в програмі олімпійських ігор і це протистояння досягло свого піку на Іграх Олімпіад 1904 року коли змагання зі стрільби з луку були проголошені як показові [41, 74, 131].

Але жінки постійно робили конкретні кроки для того, щоб посісти гідне місце на міжнародній спортивній і олімпійській арені: організовували власні спортивні товариства та федерації, брали участь у різних змаганнях, намагалися знайти оригінальні методики фізичного виховання дівчат. Вже в 1905 р. в Сполучених штатах Америки було повідомлено про 14 жіночих легкоатлетичних рекордів. Слід зазначити, що відомості про спортивні змагання та результати – бідні й скуті [41, 64, 71].

Найбільш активно процеси емансипації відбувалися у Сполучених штатах Америки, де до початку XX ст. існувало понад 1000 жіночих клубів. З часом жінки отримали право і стали з'являтися на спортивних майданчиках та брати участь у змаганнях. Однак громадськістю це сприймалося негативно, в силу стійких уявлень про приналежність жінки до сім'ї, виховання дітей, а не стадіону або спортивному майданчику [97, 120].

Жіночий визвольний рух був спрямований на освоєння все нових видів спорту, продемонструвавши тим самим суспільству своє соціальне рівноправ'я і біологічну повноцінність. Доводячи своє право і здатність займатися різними видами спортивної діяльності, спортсменки стикалися з нерозумінням з боку не тільки більшості своїх неспортивних співгромадян, але й самих засновників сучасного олімпійського руху, керівників Олімпійського комітету, зокрема Президента Міжнародного Олімпійського комітету П'єра де Кубертена, який був прихильником традицій олімпійського спорту Давньої Греції та людиною консервативних поглядів, був категоричним противником участі жінок в Олімпійських Іграх: «Олімпійські Ігри — демонстрація чоловічої сили, спортивної гармонії, начала, яке базується на принципах інтернаціоналізму, лояльності, що сприймається глядачами, як мистецтво і нагороджується аплодисментами жінок». В цьому Кубертена активно підтримували більшість членів в МОК [74, 75].

1.2 Ретроспективний аналіз участі жінок у міжнародному олімпійському русі

Спорт в силу його інтернаціонального складу, надзвичайної популярності, масовості — є унікальною ареною для розробки проблематики пов'язаної з гендерною рівністю. Достатньо відзначити, що на Іграх Олімпіад беруть участь спортсмени з більш ніж 200 країн світу з різною історією, традиціями, культурними особливостями, релігією, з різним соціальним укладом тощо. В силу цього, спорт, зокрема олімпійський створює особливі умови як для національної самосвідомості так і для взаємодії та

взаємопроникнення різних культур. Звичайно, що це середовище сприяє не лише розвитку відчуття взаєморозуміння але і є серйозним стимулом для подолання різноманітних протиріч, у тому числі і гендерних [76, 80, 83].

Спорт – організована за певними правилами діяльність, що полягає в співставленні їх фізичних та інтелектуальних здібностей, а також підготовка до цієї діяльності та міжособові стосунки, що виникають в процесі гри. Одним із фундаментальних принципів спорту є забезпечення рівності усіх учасників, у тому числі гендерної. Спорт і фізична культура сприяють розвитку та удосконаленню різних видів підготовленості, морально-вольових та психологічних якостей, соціальній інтеграції, впливають на розвиток суспільства загалом [44].

Процес участі жінок у фізкультурному та спортивному русі був складним та суперечливим. Проте, дослідження ООН та ЮНЕСКО переконливо свідчать, що відсоткове співвідношення жінок на земній кулі становить понад 49,6% усього населення. Необхідно зазначити, що при цьому відсоткове співвідношення жінок і чоловіків, які займаються спортом і руховою активністю, суттєво коливається у різних країнах, цьому сприяють чисельні фактори, що опосередковано пов'язані зі спортом, але можуть вплинути на ступінь (чисельність) участі й залучення жінок до спорту. Зокрема сімейний статус, юридичний статус в суспільстві або значення фізичного виховання в школі. Варто зазначити, що жінки продовжують бути жертвами дискримінації в спорті й піддаються гендерному насильству [35, 85, 89].

Гетерохронність розвитку жіночого спорту у різних країнах світу прямо залежить від соціокультурних, історичних та релігійних умов.

Питання, щодо участі жінок у спортивному русі, посідають сьогодні не останнє місце у різних наукових галузях знань та дисциплінах, зокрема в історії, соціології, психології, етнології, історії та соціології фізичної культури і спорту. При цьому пріоритетними є наступні проблеми – становище жінки в міжнародному спортивному русі, її право займатися власне «чоловічими» видами спорту, розширення жіночої олімпійської програми, можливість жінок

займати керівні посади в міжнародних спортивних федераціях, національних олімпійських комітетах і відповідно в Міжнародному олімпійському комітеті. Вивчення процесу еволюції «жіночої» олімпійської програми дозволило визначити, що на її становлення впливають такі чинники, як ставлення до жіночого спорту в державах з різними соціальними системами, постійна боротьба жінок за свою рівноправність у всіх сферах суспільного життя, рівень розвитку жіночих видів спорту, їх популярність і поширення в світі, діяльність і роль міжнародних спортивних організацій у розвитку жіночого спорту [29, 97, 105, 110].

У 1906 р. відбувся перший офіційний жіночий чемпіонат світу з фігурного катання на ковзанах, проведений в Давосі (Швейцарія) з Міжнародним союзом ковзанярів (ISU). Ці змагання стали взірцевими для проведення численних національних відкритих чемпіонатів з цього виду спорту, як: чемпіонат Німеччини 1911 р., Австрії 1913 р., США 1914 р [41, 113].

У Великій Британії в таких змаганнях брали участь і жінки, і чоловіки. Першою спортсменкою, яка завоювала золото на відкритому чемпіонаті Великої Британії, стала Медж Сайєрс (переможниця 1903 і 1904 рр.). Вона ж здобула найвищі нагороди на чемпіонаті світу для жінок в 1906 і 1907 рр., а також золоту медаль на Іграх Оліміади 1908 р. в одиночному катанні та бронзову медаль – в парному. Напередодні, в 1902 р., Медж Сайєрс посіла друге місце на чемпіонаті світу, що проходив у Лондоні, одразу після Ульріха Сальхова. 10-разовий чемпіон світу Ульріх Сальхов був настільки вражений катанням пані Сайєрс, що подарував їй свою золоту медаль, бо вважав, що вона більше заслуговує на неї [169].

Заснована в 1908 р. FINA (Міжнародна федерація плавання) стала однією з небагатьох спортивних асоціацій, яка мала ліберальну позицію стосовно жіночого спорту, а з 1911 р. активно підтримувала зусилля швейцарських і англійських спортсменок, які боролися за включення плавання до програми Ігор V Олімпіади у Стокгольмі в 1912 р. Саме в 1912 році вперше з'явилися тренери–жінки з водних видів спорту [134].

Вже на Іграх IV Олімпіади в Лондоні 36 жінок брали участь в змаганнях з тенісу, парусного спорту, стрільбі з луку та фігурному катанні на ковзанах. А на Іграх V Олімпіади кількість жінок-спортсменок зросла до 57 [6, 121].

Визначною постаттю, яка зробила вагомий особистий внесок в процес розвитку жіночого спорту в США, стала Шарлотта Епстейн, яка заснувала в 1914 р. Національну жіночу лігу порятунку, і восени того ж року, завдяки активним діям Ліги офіційно почали реєструватись жіночі змагання з плавання, організовані Аматорським атлетичним союзом. У 1916 р. Союз організував перший національний чемпіонат для жінок, який включав 6 вправ вільним стилем на різні дистанції. У 1917 р. Шарлотта Епстейн заснувала в Нью-Йорку Жіночу Асоціацію плавання з намірами поліпшити стан жіночого спорту і вивести жіночі змагання з-під контролю агресивно налаштованих «прочоловічих» організацій. Дуже скоро клуб став лідером жіночого плавання у США і в 1918 р. його спортсменки поповнили список світових рекордів [41, 89].

На сесії МОК 1920 року в Антверпені, президент МОК П'єр де Кубертен категорично виступав проти участі жінок в олімпійських іграх. Але вже в 1924 році, на сесії МОК в Парижі він був менш категоричним, оскільки вже змирився з участю жінок у вже наявних змаганнях, але наполягав на тому, щоб вони не вважались офіційними [41, 97].

Найважливішою подією стало заснування Жіночої спортивної асоціації, яка боролася за визнання жіночих легкоатлетичних змагань та включення їх до олімпійської програми. Так, засновниця Асоціації Еліс Мілль, представляючи всіх жінок, що займалися легкою атлетикою, зажадала скасування розпорядження Міжнародного олімпійського комітету, яке перешкоджало їх участі в Олімпійських іграх. На противагу позиції МОК спортсменки країн Європи й Північної Америки, які очолювали Жіночу спортивну асоціацію, провели спортивну зустріч в Монте-Карло в 1921 р. У зв'язку з цим була створена FSFI (Міжнародна жіноча спортивна федерація), зусиллями якої стали

можливі проведення міжнародних змагань (в тому числі легкоатлетичних) і пропаганда жіночого спорту у всьому світі [68, 116].

У середині 1920-х років на шляху розвитку жіночого спорту виникають гострі суперечності: передаючи законодавчі можливості спортивним асоціаціям, де правління складалося з одних чоловіків, жіночий спортивний рух (і це найбільш яскраво ілюструє приклад легкої атлетики) втрачає свою самостійність, насилу відвойовані позиції. Поступово жіноча проблематика відходить на другий план. Зазначені тенденції викликали побоювання: наприклад, спортсменки Великої Британії стали відкрито висловлюватися на користь відокремленого розвитку та контролю чоловічого і жіночого спорту.

У «змішаних» спортивних асоціаціях жінки не мали сильних позицій і не могли послідовно вести свою політику, оскільки були порівняно нечисленні. Гендерно обумовлені стереотипи про обмежені фізичні можливості жінки, про неприйнятність нового «маскулінного» образу жінки-спортсменки звичайно позначилися на розвитку жіночого фізкультурно-спортивного руху. У 1922 р. у Парижі FSFI організувала власні альтернативні жіночі Олімпійські ігри. Назва згодом була змінена на Всесвітні жіночі ігри, оскільки Міжнародний олімпійський комітет заявив свої права на ексклюзивне використання терміна «олімпійські». Всесвітні жіночі ігри мали своє продовження в 1926 р. у Готтенбурзі, в яких взяли участь 10 країн, згодом у Празі за участю 17 країн й останні, IV Ігри, були проведені у Лондоні за участю 19 країн. Змагання мали несподівано гучний успіх, вразивши сучасників масштабністю [24, 41].

Після проведення Всесвітніх жіночих ігор ігнорувати далі жіночий спорт було неможливим. Очевидним став і той факт, що жіночі легкоатлетичні змагання характеризувалися видовищністю, збираючи «натовп» глядачів (особливо акцентувалася на легкій атлетиці, оскільки саме цей вид був «візитівкою» Олімпійських ігор в чоловічій програмі та участь жінок викликало найбільш гострі дискусії) [36, 115].

Всебічному розгляду питання жіночого спорту було піддано на VIII Олімпійському конгресі, який відбувся у 1925 році в Празі. На конгресі було

проведено спеціальне засідання «Про участь жінок в змаганнях і необхідності лікарського контролю в процесі занять». Відтоді проблеми жіночого спорту включались до порядку денного більшості сесій МОК та конгресів міжнародних спортивних федерацій [41].

Так, участь жінок в змаганнях з легкої атлетики стала предметом Педагогічної конференції 1925 р., матеріали якої були опубліковані під назвою «Жіноча участь у легкій атлетиці». І вже на Іграх IX Олімпіади в Амстердамі з'явилися змагання для жінок з легкої атлетики. Найбільш успішно захищали свої позиції американки – на ранньому етапі сучасна легка атлетика тісно пов'язана з долею феміністок США [101, 102]. Крім Сполучених штатів Америки, легкою атлетикою активно займалися жінки Російської імперії, Швеції, Німеччини та Австрії. Німеччина вперше в Європі провела жіночі змагання з цього виду спорту. Національні рекорди в цій країні стали фіксуватися лише з 1920 р. Аргументуючи свої дії результатами медичного звіту Педагогічної конференції 1925 року, Міжнародний олімпійський комітет і IAAF обмежували кількість змагальних дисциплін жінок у головному виді олімпійської програми – легкій атлетиці – протягом наступних років. Спортсменам не дозволялось брати участь більше ніж у чотирьох видах індивідуальних змагань [92].

Не закінчувались спроби деяких членів МОК взагалі прибрати жіночі види змагань з програми Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор. Наприклад, МОК прийняв рішення, згідно з яким всі жіночі змагання, які було проведено до 1924 року, були позбавлені офіційного статусу. Жіночими організаціями цей факт був сприйнятий, як прояв гендерної нерівності.

Як свідчать дослідження Платонова В.М. і Булатової М.М. в той час як чоловіча олімпійська програма постійно розширювалась, то жіноча залишалася сталою. Протягом багатьох років МОК активно протистояв розширенню участі жінок в Олімпійських іграх. Наприклад, третій президент МОК Анрі де Байє-Латур на сесії МОК у 1930 році, в Берліні, поставив питання на порядок денний про виключення з програми Олімпійських ігор усіх жіночих видів змагань з

легкої атлетики. Хоча більшість членів МОК не підтримувало це рішення, але ситуація відображає загальну тенденцію ставлення до жінок того часу [41].

Водночас, посилювали свої позиції і жіночі організації, які займалися розвитком спорту в світі. Спираючись на жіночі клуби, FSFI в усьому світі підтримувала жіночий спортивний рух. Національні першості, "жіночі олімпіади» викликали висхідний інтерес спортсменок усього світу. Президент FSFI Еліс Мілль звернулася до сесії Міжнародного олімпійського комітету в 1935 р. з меморандумом, в якому просила виключити жіночі змагання з програми Ігор Олімпіад. При цьому вона посилалася на те, що проведення змагань з жіночих видів спорту є винятковим завданням FSFI. Проте Міжнародний олімпійський комітет, що заслуговує дипломатичної уваги, заперечив цю акцію, яка дістала широку підтримку з боку преси [68, 116].

Значна опозиція розширенню жіночої частини програми Ігор в ті роки сформувалась і в спортивних організаціях США. Американська асоціація фізичного виховання і Національна атлетична федерація любителів вважали, що фізіологічні і психологічні відмінності між статями, не дозволяють жіночому спорту розвиватись на основі принципів, на яких розвивається чоловічий спорт. Позиція цих організацій зводилась до того, що завдання фізичного виховання жінок – це підготовка дівчат до майбутнього материнства. Тому, зважаючи на це змагальний спорт з гострою конкуренцією повинен бути відкинутий, а рухова активність повинна мати ігровий характер, приносити задоволення та користь для здоров'я [30, 41, 101].

Мельникова Н.Ю. у своїх дослідженнях виокремила три етапи розвитку жіночої олімпійської програми від Ігор I Олімпіади до Ігор XXVI Олімпіади 1996 року [32]:

- першому – від Ігор II Олімпіади 1900 р. до Ігор V Олімпіади 1912 р.,
- другому – від Ігор VII Олімпіади 1920 р. до Ігор XI Олімпіади 1936 р.,
- третьому – від Ігор XIV Олімпіади 1948 р. до Ігор XXVI Олімпіади 1996 р.,

Якщо від Ігор II Олімпіади 1900 р. до Ігор V Олімпіади 1912 р. жінки змагались лише в декількох видах спорту, то суттєві та помітні зміни в жіночій олімпійській програмі відбулися на другому етапі його розвитку. До програми Ігор Олімпіад додалися нові види змагань, в яких брали участь жінки. Так, на Іграх VII Олімпіади 1920 р. з'явилися змагання з плавання і стрибків у воду, вітрильний спорт, теніс, фігурне катання на ковзанах. Ігри VIII Олімпіади 1924 р. були визначними тим, що до програми додалося фехтування для жінок. На Іграх IX Олімпіади 1928р. жінки змагались вже у гімнастиці та легкій атлетиці.

Не зважаючи на складні соціально-економічні та політичні умови в світі під час Першої та Другої світових війн, жіноча олімпійська програма прогресувала та розширювалась. Якщо на Іграх VII Олімпіади 1920 року жінки брали участь всього в шести видах, то вже на Іграх XI Олімпіади 1936 року в Берліні жіноча програма розширилась до 15 видів. Друга світова війна не дозволила провести ігри 1940 і 1944 рр. і в цілому негативно відбилося на розвитку олімпійського руху в світі. Ігри XIV Олімпіади в Лондоні стали першими після війни, які не викликали великого інтересу серед засобів масової інформації та громадськості, але були представницькими і їх програма розширилась на 6 видів, 4 з яких були жіночими [29, 32].

Не зважаючи на невпинне зростання популярності спорту серед жінок, але і в ці роки в МОК обговорювались питання про виключення жіночих видів змагань з програми Ігор. Евері Брендедж – один з найбільш впливових членів, а надалі президент Міжнародного олімпійського комітету – після Олімпійських ігор у Берліні різко висловився щодо деяких жіночих змагань: «Я ситий по горло цими жінками, змагаються в легкій атлетиці. Їх чарівність дорівнює нулю. Наскільки привабливі дівчата, які займаються стрибками у воду і плаванням, настільки ж неефектно і навіть відштовхуюче виглядали легкоатлетки» [134]. Зміна ставлення до жіночого спорту відбулося в 1960-х роках і пов'язано це з активізацією феміністського руху в різних країнах світу, по відношенню до якого в США почав використовуватись термін «визволення жінки». В 1936 році в США вийшла книга Бетті Фрідан «Загадка жіночності»,

яка дала початок та імпульс сучасному жіночому руху та змінила структуру суспільства не лише в США, але і в інших країнах і була найбільш впливовою публіцистичною книгою XX ст. [51, 88].

В соціалістичних країнах, перш за все в СРСР, протягом усього періоду їх існування, прагнення до усунення нерівності, в тому числі гендерної, було однією із головних завдань ідеології. В той час як з 45 медалей завойованих радянськими спортсменами 21 була у жіночих змаганнях, то інша ситуація в ті самі роки існувала в США, де з 63 медалей у легкій атлетиці було лише 4 жіночих [6, 41].

Переломним моментом розвитку жіночого спорту в Сполучених штатах Америки стало прийняття у 1972 році закону про усунення дискримінації жінок, в тому числі в шкільному та університетському спорті. Це призвело до формування великої кількості різних жіночих спортивних команд. Прийняття закону дало поштовх на збільшення кількості жінок, які працювали в сфері спорту. Багато жінок почали досягати успіхів в якості тренерів та менеджерів команд [101].

В цей період жіноча олімпійська програма почала неухильно розширюватись та почали додаватись нові види змагань. В таблиці 1.1 можна прослідкувати динаміку розширення жіночої частини програми олімпійських ігор у порівнянні з чоловічими її видами [6, 7, 160].

Таблиця 1.1

**Кількість видів спорту і дисциплін у програмі Ігор Олімпіад
(1896 – 2016 рр.)**

Рік	Ігри Олімпіад	Вид спорту		Дисципліна		
		Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Всього
1896	I	9	-	43	-	43
1900	II	11	2	82	3	85
1904	III	17	1	73	3	76
1908	IV	23	3	104	5	109
1912	V	16	3	102	7	109
1920	VII	22	4	148	10	158
1924	VIII	19	4	105	11	116
1928	IX	16	4	107	15	122
1932	X	17	4	111	15	126

Продовження таблиці 1.1

1936	XI	21	4	129	15	144
1948	XIV	18	6	117	19	136
1952	XV	19	6	125	24	149
1956	XVI	19	6	126	25	151
1960	XVII	19	6	121	29	150
1964	XVIII	20	7	131	32	163
1968	XIX	20	7	134	38	172
1972	XX	21	8	153	42	195
1976	XXI	21	11	148	50	198
1980	XXII	21	12	152	51	203
1984	XXIII	21	15	159	62	221
1988	XXIV	23	16	165	72	237
1992	XXV	25	18	168	83	251
1996	XXVI	27	25	171	97	270
2000	XXVII	28	25	168	120	300
2004	XXVIII	28	26	166	125	301
2008	XXIX	29	26	166	127	303
2012	XXX	26	26	160	140	302
2016	XXXI	28	28	173	145	306

Такі зміни дають підстави вважати, що присутність в жіночій олімпійській програмі видів спорту, що містять велику кількість дисциплін і вправ (наприклад, плавання або легка атлетика), сприяє розширенню жіночої олімпійської програми внаслідок збільшення кількості дисциплін і вправ у даних видах спорту.

Постійне розширення програми Олімпійських ігор та інтенсивний розвиток жіночого спорту в більшості країн призвели до різкого збільшення кількості жінок – учасниць Ігор Олімпіад. Якщо в складі учасників Ігор Олімпіад 1948-1960 рр. жінок було від 9,4% до 11,5%, а в 1964-1972 рр. – від 13,3% до 14,9%, то в 1980 році – 21,5% , а вже починаючи з 2000-х рр. відсоток значним чином збільшується до 40% [6, 7, 41].

Ігри Олімпіад 2016 року в Ріо-де-Жанейро визначні тим, що в них взяло участь рекордна кількість жінок – 45%. Ще одним рекордом Ігор є те, в 47,5% змагань жінки конкурували з жінками. Також, до олімпійської програми

увійшло 28 видів спорту, в тому числі регбі й відроджений жіночий гольф [160, 161].

Проблеми гендерної рівності залишаються головними на порядку денному для 24 жінок, які входять до ради директорів МОК.

Жінки активно брали участь у видах спорту, які не входять до олімпійської програми. Коліскою світового жіночого професійного спорту стало США, оскільки чоловічий спорт був надзвичайно популярний в Америці. Відсоток студентів, які займалися спортом в університетах був значним, вже існувала велика кількість спортивних команд в різних видах спорту, які мали змогу брати участь у великій кількості змагань різного рівня.

Найстаршою та стабільною професійною жіночою лігою в США стала Жіноча професійна асоціація гольфу, започаткована в 1950 році [101].

Одною з перших жіночих спортивних організацій в Канаді стала Жіноча хокейна ліга на початку XX ст. А вже в 1990 році вона стала професійною. Професійна ліга жіночого хокею має глибокі історичні корені, але ефективно вона почала працювати в 2007 році.

Починаючи з кінця 1960-х років кілька жінок здобули визнання завдяки своїм талантам в спорті. Більшість з них були уродженками США, серед них – Джоан Вестон, зірка роллер дербі, яка на той час була найбільш високо оплачувана жінка-спортсменка. Але її історія, скоріше, виняток, а не правило [102].

В 1973 році ситуація почала стрімко змінюватись після історичного тенісного матчу між ветераном чоловічого тенісу Бобі Рігсом і тенісисткою Білі Джин Кінг. Матч викликав великий резонанс в суспільстві та в засобах масової інформації, проходив з великою помпою в Х'юстоні (США) і отримав назву «Битва статей». Матч відбувався на фоні активної боротьби тенісисток за рівні призові з чоловіками, яку очолила Кінг. Коли матч закінчився перемогою Білі Джин – це значно вплинуло на загальну ситуацію в тенісі. Жінки почали отримувати значно більші призові за матчі, ніж до цього, наприклад, Мартіна Навратілова отримувала майже рівні з чоловіками доходи [121].

У 1976 році було засновано першу жіночу професійну лігу софтболю, але проіснувала вона лише 4 роки. Оскільки спорт в США фактично фінансувався і фінансується до тепер за рахунок приватних коштів компаній та громадських організацій, втрата фінансової підтримки від спонсора – є основною причиною ліквідації федерацій та ліг [101].

Одним із видів спорту де жінкам не потрібно було боротись за свої права на участь в змаганнях, був мотоспорт. Керівники асоціації відразу відреагували на глибокі зміни у суспільстві і дозволили жінкам брати участь в змаганнях на рівні з чоловіками. Найбільш успішною гонщицею, яка була першою в історії жінкою, яка брала участь в перегонах NASCAR була Сара Крістіан в 1949 році. Вона зуміла успішно фінішувати чотирнадцятою 19 червня 1949 року .

Хоча жінки-спортсменки в США були професійними починаючи з 1990-х років, вже тоді існували комерційні команди та ліги, але навіть і до тепер це є нерозповсюдженим явищем і не оплачується так, як їх чоловічі аналоги [102]. Наприклад, жіноча ліга НБА (Національна баскетбольна асоціація) з'явилась у 1997 році. Навіть нині, НБА платить ТОП-спортсменкам ліги в 60 разів менше ніж чоловікам.

У 1994 році бізнесмен з Аталанти вклав 3 млн доларів у започаткування жіночої бейсбольної команди. Було обрано 20 членів команди з 1300 охочих. Команда отримала назву «Colorado Silver Bullets». Команда змагалась із чоловічими напів професіональними та регіональними командами. Вже в 1997 році утворилась «Жіноча бейсбольна ліга», в якій змагалось 4 команди. В 1998 році ліга змінила свою назву на «Жіноча професійна бейсбольна ліга» і включила до свого складу ще 2 команди. Але вже за місяць виникли фінансові проблеми і ліга завершила своє існування [86].

Об'єднана футбольна асоціація жінок стала першою американською жіночою футбольною лігою в 2001 році, але існувала не довго по причині недостатнього фінансування. Глядачі спостерігали за лігою протягом трьох сезонів, поки керівники не були вимушені оголосити про закриття, не зважаючи навіть на світове визнання асоціації як найкращої в світі. Така ситуація

продовжувалась до 2004 року, коли було створено Лігу жіночого професійного футболу. А вже в 2009 році було утворено Жіночу професійну лігу футболу [64, 121].

Австралійський інститут спорту започаткував багато програм з підтримки жіночого гольфу та спорту в цілому, за для популяризації жіночого спорту в країні. У 2008 році було організовано Лігу нетболу. Ліга включала 10 команд з Австралії та Нової Зеландії. Довгий час ця Ліга була найкращою, до того моменту як обидві країни започаткували власні ліги в 2017 році. Також, в Австралії було сформовано Австралійську жіночу футбольну лігу в 2017 році.

Яскравим прикладом жіночого професійного спорту є Жіноча ліга гандболу Данії. Професійні спортсменки отримують найвищу зарплатню в світі і команди займають найвищі позиції в світовому рейтингу.

Жіночий футбол, регбі та крикет найбільшого розвитку набуває в Великій Британії. Жіноча футбольна супер ліга Англії є напівпрофесійною. Більшість жіночих футбольних клубів є частиною чоловічих, зазвичай носять однакові назви.

Таким чином, багаторічна боротьба жінок за рівні права, в тому числі й спорті, виявилася надзвичайно успішною. Нині, майже не існує видів спорту, в яких не представлені змагання для жінок. Жінки змагаються в таких видах спорту про які ще десятиліття тому здавалися неможливими – дзюдо, сучасне п'ятиборство, боротьба вільна та бокс [41, 97, 120].

1.3 Історія становлення і сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу

Близький Схід, в традиційній географії, включає країни Південно-Західної Азії: Бахрейн, Йорданія, Ізраїль, Ірак, Іран, Ємен, Катар, Кувейт, Ліван, ОАЕ, Оман, Палестина, Туреччина, Сирія і Саудівська Аравія. Всі ці 15 держав регіону відрізняються за державним укладом: з них – 7 республік; 7 – монархій, 3 з яких – абсолютні.

Північна Африка охоплює територію, на більшій частині якої розташована пустеля Сахара, знаходяться такі найбільші за територією держави Африки: Алжир, Єгипет, Лівія, Мавританія, Марокко, Судан, Туніс, Західна Сахара.

Чисельність населення регіону Близького Сходу і Північної Африки становить 355 мільйонів осіб, з яких 85% живуть у країнах з середнім рівнем доходу, 8% – в країнах з високим рівнем доходу і 7% – у країнах з низьким рівнем доходу [171].

В більшості країн Північної Африки та Близького Сходу релігія та її вплив закріплені на законодавчому рівні і священнослужителі офіційно мають змогу впливати на політичні рішення всередині країни та беруть участь в формуванні зовнішньої політики своїх країн. Релігія – іслам, є невід’ємною частиною повсякденного життя суспільства, що впливає на формування соціально-культурного життя в країні [108, 153].

Великий вплив на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу має створення комісій «Жінка і спорт» при спортивних федераціях, союзах і радах. Активно практикується створення і функціонування комітетів або рад при національних олімпійських комітетах, Міністерствах спорту або соціальних центрах, основною метою роботи яких і є розвиток жіночого спорту в регіоні та усунення проблем, які постають на шляху до мети [100].

В ОАЕ було створено комітет «Жінка і спорт» при Раді спорту Дубаю. Комітет було утворено згідно з наказом Шейха Мохаммеда ібн Рашида Аль Мактум і підтримується всією королівською родиною ОАЕ. Основними завданнями комітету є: підвищення обізнаності про спортивну культуру серед жінок та пропаганда здорового способу життя і гармонійного всебічного розвитку; кооперація з іншими установами Дубаю, які працюють в сфері фізичної культури та спорту, заради підтримки жіночого спорту; робота над підвищенням інтересу жінок до спортивних змагань та їх участі в них; розробка щорічної програми спортивних та культурних заходів для жінок [105, 167].

Оскільки розвиток спорту в цілому, а жіночого зокрема в ОАЕ знаходиться під патронатом Шейха Мохаммеда ібн Рашид Аль Мактум, враховуючи фінансові можливості країни та рівень впровадження сучасних технологій в усі сфери життя, спортсмени та спортсменки з ОАЕ демонструють спортивні результати, навіть члени королівської родини беруть участь в змаганнях з кінного спорту, стрільби, єдиноборств тощо [65, 71].

Комітет знаходиться повністю в площині сфери державного управління. На відміну від комісій «жінка і спорт», які формуються при Національних олімпійських комітетах країн Північної Африки та Близького Сходу, які мають однакові завдання з комітетом Дубаю [66].

Велике значення для розвитку жіночого спорту в будь якій країні, у тому числі і в країнах Північної Африки та Близького Сходу, є розуміння стратегічної важливості цього процесу для країни в цілому. Оскільки здорова жінка – це здорове покоління, яке вона виховає, оскільки в зазначених країнах, вихованням дітей займається саме жінка [71, 72, 81]. Результати успішних вистпів жінок-спортсменок на міжнародній арені значним чином додають престижу країні, з якої вона походить і вказує, перш за все на рівень соціальної розвиненості тієї чи іншої держави [89].

При національних олімпійських комітетах Марокко, Мавританії й Тунісу створено комісії у справах жіночого спорту. Цілі комісій в глобальних питаннях є ідентичними, завдання відрізняються лише у деяких підходах. Наприклад, НОК Мавританії розробив ряд спеціальних програм рухової активності для жінок, які враховують особливості жіночого організму, а головне побажання тих, хто займається. Програми містять в собі заняття йогою, пілатесом, аеробікою, ходьбою і танцями. Сьогодні понад 1000 жінок відвідують регулярні тренування. На рисунку 1.1 можна ознайомитися з цілями комісій НОК Марокко, Мавританії й Тунісу [161, 168].

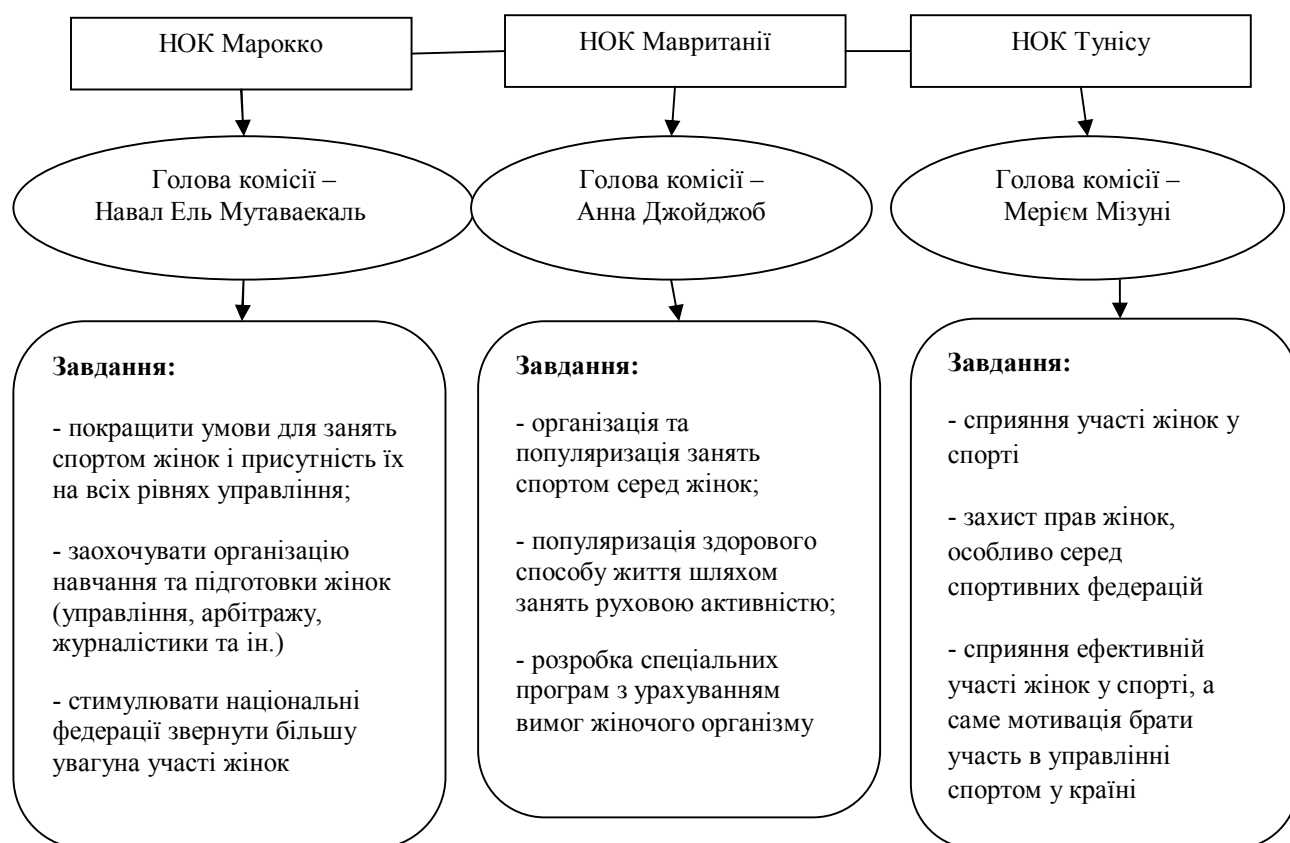

Рис 1.1 – Завдання комісії «Жінка і спорт» національних олімпійських комітетів Мавританії, Марокко та Тунісу.

Історія участі жінок Північної Африки та Близького Сходу в міжнародних змаганнях починається з 1936 року. На Іграх XI Олімпіади в Берліні взяли участь дві спортсменки Халет Чамбел та Суат Ашані з Туреччини, які виступали у фехтуванні. Спортсменки не посіли призових місць. В 1987 році також уродженка Туреччини Серап Аксу посіла друге місце в змаганнях з легкої атлетики на Середземноморських іграх в Латакії [109, 136].

Довгий час жінки Північної Африки та Близького Сходу були ізольовані у суспільному житті, а спорт був виключно «чоловічою» справою. В країнах з консервативним укладом життя, таких як: Саудівська Аравія, Іран, Афганістан та Йемен, жінки знаходять в складних умовах і є досить обмеженими в своїх правах. Їм заборонено публічно займатись спортом, брати участь в змаганнях та відвідувати спортивні заходи на стадіонах. Ситуація змінилась на початку 1990-х років, коли була утворена Ісламська федерація жіночого спорту (IFWS),

основним завданням якої є створення умов для конкуренції у спорті для тих жінок, які згідно з релігійними та культурними поглядами не можуть брати участь у міжнародних змаганнях де присутні чоловіки [146].

Наслідком активної діяльності IFWS в 1993 році в Ірані було проведено «Ігри мусульманських жінок». Ігри є аналогічними за структурою з Олімпійськими іграми. МОК визнав дані змагання і всіляко підтримував їх проведення та розвиток. Всього Ігри мусульманських жінок в Ірані було проведено чотири рази [162].

Велике значення для розвитку жіночого спорту відіграють міжнародні благодійні фони, основна маса яких знаходяться поза межами країн Північної Африки та Близького Сходу [115, 120,122].

Цей великий, комплексний спортивний захід був унікальним ще й того, що був організований жінками для жінок, тобто судді, журналісти, лікарі та тренери були жінками. Ігри було проведено у 1993, 1997, 2001 та 2005 роках в столиці Ірану. Найвидовищнішою частиною Ігор була церемонія відкриття, коли велика група «покритих» у біле жінок та чоловіків виконували танець під психоделічну музику, примушуючи тим самим 10000 глядачів аплодувати стоячи. Урочистою частиною церемонії відкриття було запалення вогню за зразком Олімпійських ігор. Але ця церемонія викликала багато дискусій у середовищі релігійних організацій [146].

В таблиці 1.2 можна прослідкувати динаміку зміни численності участі ісламських жінок в Іграх, а також кількості видів спорту та країн учасниць.

Таблиця 1.2

**Статистичні показники участі спортсменок
у Іграх мусульманських жінок 1993-2005 рр.**

Рік	Ігри	Кількість країн	Кількість учасниць	Кількість видів спорту
1993	I	10	407	7
1997	II	24	748	12
2001	III	23	795	15
2005	IV	44	1316	18

Найкращі результати в неофіційному медальному заліку за усі часи демонстрували спортсменки з Ірану. В цій країні жіночий спорт функціонує як власна система. Існують спеціалізовані жіночі спортивні клуби, тренери-жінки, менеджери, лікарі та персонал, який забезпечує їх роботу – жінки. Статистично підтверджено (спортивні результати на Іграх мусульманських жінок) ефективність системи організації жіночого спорту в Ірані, у порівнянні з іншими країнами Близького Сходу [133].

В країнах Північної Африки та Близького Сходу, здебільшого розвиваються олімпійські види спорту, оскільки левову частину роботи зі сприяння цього процесу бере на себе Міжнародний олімпійський комітет, засобами Національних олімпійських комітетів в країнах. Але Олімпійські ігри – не єдині масштабні змагання, в яких жінки країн Близького Сходу та Північної Африки мають змогу брати участь. Завдяки роботі Союзу арабських олімпійських комітетів з'явилась велика спортивна подія – Пан Арабські ігри (Pan Arab Games), яка традиційно проводиться раз на чотири роки з 1953 р. Жінкам дозволено в них брати участь, починаючи з VII Ігор 1985 року [39].

Нині в програмі Ігор 33 види спорту. Провідні позиції в загальному неофіційному медальному заліку займає Єгипет, Сирія та Туніс. Жінки беруть участь в переважній більшості видів спорту, представлених у програмі Пан Арабських ігор. Найчисленніше представництво жінок-спортсменок спостерігається у легкій та важкій атлетиці, єдиноборствах та ігрових видах спорту.

Спортсменки з країн Північної Африки, також беруть участь у Всеафриканських Іграх (African Games), які проводяться раз на чотири роки, під егідою Африканського Союзу (African Union), Асоціації національних олімпійських комітетів Африки (Association of National Olympic Committees of Africa) та Асоціації африканських спортивних конфедерацій (Association of African Sports Confederations). Що характерно, провідну позицію на цих іграх займає Єгипет. Спортсменки демонструють спортивні результати в змаганнях з легкої атлетики, тенісу, стрільби, веслування, боротьби та дзюдо, важкої

атлетики тощо. Також, жіночі збірні команди країн Північної Африки представлені на змаганнях з баскетболу, гандболу та футболу [39, 63].

Великим комплексним спортивним заходом, в якому беруть участь спортсменки Близького Сходу – Азійські ігри. Змагання проводяться кожні чотири роки Азійським олімпійським союзом під егідою МОК. Перші Ігри відбулися в Делі (Індія) у 1951 році.

Згідно з соціологічним дослідженням, серед своїх читачів, потужного інтернет-видання «Musliminc.» було складено ТОП-10 найвизначніших мусульманських жінок-спортсменок усіх часів. Більшість спортсменок даного рейтингу є уродженками країн Північної Африки та Близького Сходу [166] .

Друге місце посіла Хасіба Булмерка з Алжиру, вона друга мусульманська спортсменка яка коли не будь виборювала золоту олімпійську медаль. Хасіба барала участь в змаганнях з легкої атлетики, в бігу на дистанцію 1500 метрів на Іграх XVI Олімпіади 1992 році в Барселоні.

Третє місце в рейтингу посіла титулована спортсменка з Єгипту Ранія ель Вані. Вона брала участь в трьох Іграх Олімпіад, Всеафриканських іграх та Середземноморських іграх. Вона завоювала чотири медалі на Всеафриканських іграх (1991, 1995, 1999), на Середземноморських іграх (1999) та Арабських іграх (1997).

Четверте місце – посіла легкоатлетка з Бахрейну Рокія аль Гассра, яка виборола золото і срібно, відповідно в бігу на 200 та 100 метрів, на Азіатських іграх в Досі (2006). Рокія на завжди увійде в історію світового спорту, як перша мусульманка, яка бігла дистанцію в хіджабі на Іграх Олімпіад 2004 року.

Шосте місце в рейтингу посідає Шейха Латіфа бінт Ахмед аль Мактум – найтитулованіша спортсменка в кінному спорті країн Північної Африки та Близького Сходу, член королівської родини ОАЕ. Шейха Латіфа традиційно очолює рейтинги усіх регіональних змагань з кінного спорту. У 2010 році посіла друге місце на Азійських іграх.

Сьоме місце займає Шейха Маїта бінт Рашид Мактум, також член королівської родини ОАЕ. Шейха Маїта бере участь у змаганнях з таеквондо.

Виборола срібну нагороду на Азійських іграх (2006), брала участь в Іграх Олімпіад 2008 року. Також, вона володарка рекорду як перша жінка-представниця Перської затоки, яка була прапороносцем на Ігах Олімпіад.

Восьме місце належить Наваль ель Мутакавель з Марокко. Вона є першою жінкою-мусульманкою, яка виборола золоту олімпійську медаль. Це сталося на Іграх Олімпіад в Лос-Анжелесі у 1984 році в змаганнях з легкої атлетики на дистанції 400 метрів. Також, вона стала першою мусульманкою, яка була обрана до складу МОК і була нагороджена премією «Laureus Achievement Award» [146].

Десяте місце займає спортсменка з Сирії Гада Шуаа. Вона блискуче представила свою країну на Іграх Олімпіад 1996 року і завоювала першу і єдину золоту медаль для Сирії у семиборстві. Багаторазова призерка та переможниця Азійський, Пан арабських та Середземноморських ігор.

За даними Global Fund for Women (2012) загальну кількість жінок, які займаються тим чи іншим видом спорту в регіоні Близького Сходу (респонденти обов'язково повинні були бути громадянками країни), було розподілено наступним чином [162].:

- фітнес-центри – 2,4 млн осіб;
- спортивні клуби (секції, гуртки при навчальних закладах) – 856 тис. осіб;
- «Групи здоров'я» – 672 тис. осіб;
- спорт вищих досягнень (представники на Олімпійських іграх) – 158 осіб.

Враховуючи, що до складу регіону Близького Сходу входить 15 держав, то такі на перший погляд, не великі цифри демонструють, що заняття руховою активністю не є поширеним явищем серед жінок Близького Сходу.

У 2001 році було засновано Фонд мусульманського жіночого спорту (MWSF) – благодійна організація, яка сприяє залученню більшої кількості мусульманських жінок та дівчат до занять фізичною культурою та спортом, не ставлячи під загрозу їх релігійні та культурні цінності. Фонд мусульманського жіночого спорту започаткувала одну з найвизначніших подій в світі мусульманського спорту – вручення премії за досягнення в спорті «Ambassador

Awards». Ця нагорода не тільки відзначає рекорди мусульманок на спортивних аренах, а й допомагає змінити ставлення до жіночого спорту в суспільстві. На першій церемонії вручення премії «Ambassador Awards» вшановували фехтувальницю й олімпійську надію мусульманського світу Ібтіхадж Мухаммад. Багато спортсменок, які взяли участь у церемонії вручення «Ambassador Awards», кажуть, що ніколи не розраховували на такі високі досягнення. Це зайвий раз доводить, що жінка здатна досягти більшого, ніж сама від себе очікує. Під час вручення премії Мухаммад говорила про те, як віра і спорт сформували її особистість. «Я ніколи в житті й уявити собі не могла, що мій хіджаб приведе мене до фехтування, до спорту, і що я доросту до того, щоб так полюбити цей спорт. Він став частиною мене, і без нього я вже не уявляю собі своє життя». Садаф Рахімі – 17-річна спортсменка з Афганістану, одна з номінанток на премію «Ambassador Award». На шляху до спортивних досягнень їй не завадило ні відсутність місця для тренувань, ні навіть сама заборона жіночого спорту, введена «Талібаном». Рахімі, що представляла Афганістан на Олімпіаді-2012, ламає стереотипні уявлення про цих жінок. Як і її колеги, вона доводить, що мусульманки не тільки здатні займатися спортом, а й демонструють при цьому неймовірну завзятість у подоланні труднощів [157].

Одна з проблем, з якими стикаються мусульманки, це вимоги до спортивної форми. Однак це не заважає їм займатися улюбленим видом спорту, брати участь у змаганнях і давати приклад для наслідування іншим жінкам. Так, у 2007 р. FIFA заборонила гравцям бути в хіджабі під час матчів, мотивуючи це ризиком травм.

Через заборону іранська жіноча збірна навіть була дискваліфікована перед олімпійським відбірковим турніром. Цього року FIFA скасувала заборону з огляду на те, що для спортсменок розробили спеціальні хустки на «липучках», які легко розстібаються і виключають ризик задушення. Остаточне рішення прийнято ще 2 липня 2012 р. після останнього випробування нового хіджабу на безпеку [147, 157].

Мусульманські спортсменки живуть у різних країнах, тому їх приклад надихає молодих жінок у всьому світі. Проте дівчатам з мусульманського середовища досі доводиться долати культурні обмеження: або через те, що їх батьки вважають, що спорт не для жінок, або через те, що їм нема на кого орієнтуватися. Але ці обмеження не завадили пакистанській бігунці Насим Хамід завоювати золоту медаль у бігу на 100 м на Азіатських іграх 2010 р., що зробило її найшвидшою жінкою Південної Азії [146].

Розвиток жіночого спорту активується завдяки тому що, коли в центрі уваги постають більше таких спортсменок, як Хамід, дівчата, беручи приклад із них, ставлять собі більш високі цілі, зокрема, в спорті.

Нещодавно Катар оголосив, що вперше відправить на Олімпіаду жінок. Бруней також перший раз включив у свою олімпійську команду легкоатлетку Мазію Махусін. Участь представниці султанату сповіщає настання нової ери: ери, коли спорт стає відкритим для всіх жінок, і коли владі краще не заважати починанням жінок [158].

Останніми роками все більше жінок-спортсменок з регіонів Північної Африки і Близького Сходу беруть участь у міжнародних змаганнях. Це пов'язане, з одного боку, з зовнішнім і внутрішнім тиском, а з іншого, з прагненням регіонів до міжнародної інтеграції. Як відомо, одним з найбільш ефективних способів соціальної інтеграції є спорт [152]. Однак існує ряд перешкод, які не дозволяють даному процесу протікати швидко. Наприклад, з огляду на останні події, які називають «арабською весною», у країнах Близького Сходу та Північної Африки вкрай нестабільне політичне становище; й досі ще суворі традиції, пов'язані з релігією, устроєм життя і соціальними нормами у країнах [153, 166, 170].

У 2007 році 380 сертифікованих спортивних клубів Сирії налічували 206 164 члени з них 19 740 – жінки (9,6%). Це дуже мала цифра в порівнянні з 5,3 млн жінок у віковій групі 15–64 роки [146]. Подібна ситуація спостерігається і в Ірані, але там існує «жіночий спортивний рух», ідеологом якого стала дочка президента країни – Фаезе Хашемі Рафсанджані [59].

Необхідно зазначити, що існують великі розбіжності у можливостях жінок в різних країнах Північної Африки та Близького Сходу. Наприклад, жінки Єгипту користуються незрівнянно більшою свободою, а ніж у Саудівській Аравії де їм заборонено навіть кермувати авто [63].

Лише в На Іграх Олімпіад 2008 році в Пекіні, ОАЕ та Оман вперше включили жінок до збірних команд. Лише три країни Кувейт, Катар і Саудівська Аравія були представлені виключно чоловіками-спортсменами. Найуспішнішими були спортсменки з Туреччини на Іграх Олімпіад у Пекіні – 4 медалі різного ґатунку. На додачу ще дві медалі було завойовано спортсменками з Північної Африки: Алжирською дзюдоїсткою та легкоатлеткою з Марокко [59].

У 2012 році під тиском МОК ці країни включили жінок до своїх національних збірних команд. Участь двох спортсменок з Саудівської Аравії супроводжувались постійними скандалами всередині країни. По-перше, їх участь була можлива лише за умови відповідного зовнішнього вигляду – хіджаб [129]. По-друге, вони не будуть змагатись в «змішаних» змаганнях [72]. Також позитивною тенденцією є те, що спортивні результати спортсменок регіонів Північної Африки та Близького Сходу неухильно зростають. Так, Маріам Юсуф Джамаль завоювала бронзову медаль (біг на 1500 м) для Бахрейну і Хабіба Грібі – срібло з бігу на дистанції 3000 м для Тунісу [168].

Нині країни Північної Африки та Близького Сходу стали піклуватися про здоров'я і добробут жінок на державному рівні. Так, у 2012 р. державна комісія зі здоров'я населення Саудівської Аравії заснували державну програму для дівчат, яка полягає в обов'язкових заняттях руховою активністю в школах і університетах, що було заборонено раніше. Ще одним кроком цієї країни усунення гендерної нерівності в спорті стало рішення глави Федерації футболу Саудівської Аравії Ахмеда Ейр Альхарбі про виділення окремих секцій для жінок на стадіонах з метою надання їм можливості підготуватися до участі в Олімпійських іграх. Окрім того, уряд розглядає можливість ліцензування жіночих футбольних клубів [170]. У найбільшому жіночому університеті

принцеси Норі бінт Абдель Рахман запропоновано для занять спортом студенткам басейн та тенісний kort. У Кувейті в 2012 р. започаткована ініціатива формування жіночих спортивних ліг. Аль Шатті і його подруга з команди Сальва аль Сабах організували показовий матч в Казіс-клубі, який привернув величезну кількість уболівальників як з боку жінок, так і чоловіків. Деякі з дівчат грали в шортах і майках, а інші – в лосинах і хіджабах. Державну підтримку отримали футбольні ліги для дівчат у Катарі та ОАЕ [158, 167].

Існує мало відомостей стосовно рухової активності та «спорт для всіх» в країнах Північної Африки та Близького Сходу. За даними досліджень в таких країнах як Бахрейн, Оман, Туреччина, Сирія, Іран, Єгипет та Кувейт створено підґрунтя для занять спортом дівчаток та жінок, але залишаються великі розбіжності у фінансуванні між спортом чоловіків та жінок [146].

На початку 2018 року заплановано на державному рівні перший масовий забіг для жінок в Саудівській Аравії. Більше ніж 1500 учасниць візьме участь в забігу на 3 км в районі Аль-Ахса. Більшість з жінок будуть вдягнені у традиційний одяг – паранджу або хіджаб.

З кожним роком все більше жінок-спортсменок із країн Північної Африки та Близького Сходу беруть участь у міжнародних спортивних змаганнях. Звичайно, існує ряд негативних процесів, пов'язаних з проблемою жіночого спорту в регіоні, але наведені статистичні дані свідчать в цілому про позитивну тенденцію розвитку.

Все більше жінки об'єднуються в клуби за інтересами. Зокрема, спортсменки Лівії об'єднуються в групи з плавання і відвідують басейни для занять спортом. Останніми роками з'явилося багато асоціацій жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, що захищають права спортсменок [65, 112, 126, 128, 133].

1.4 Проблеми розширення участі жінок країн Північної Африки і Близького Сходу в міжнародному спортивному русі

Розкриваючи сутність міжнародного спортивного руху, в першу чергу, маємо на увазі глобальні процеси, які, так чи інакше, впливають на формування і розвиток фізичної культури та спорту в країнах і регіонах світу. Жінки довго боролися за гендерну рівність з чоловіками у міжнародному спортивному русі й ця боротьба ще триває. За останні 15 років ситуація з представництвом жінок у державних органах, засобах масової інформації, керівних органах міжнародного спортивного руху і збірних командах країн, значно змінилася на краще [146].

Велике значення у розвитку жіночого спорту має формування спеціальної комісії МОК з питань жіночого спорту – «Жінки в спорті», метою якої є всебічна допомога і підтримка бажання жінок всього світу до занять спортом.

В жовтні 1996 року МОК спільно із Національним олімпійським та спортивним комітетом Франції провів першу Всесвітню конференцію «Жінка та спорт». В рамках конференції було проаналізовано результати виступів жінок на міжнародних змаганнях і визначити основні завдання для його розвитку у майбутньому. Вже 6-8 березня 2000 році в Парижі на другій конференції «Жінка та спорт» президент МОК з оптимізмом дивися у майбутнє і заявляв, що в Сіднеї жінок буде 42%, а в Солт-Лейк-Сіті до 50%. Також, учасники конференції відзначили 100-річчя участі жінок в Олімпійських іграх.

У березні 2008 р. в Йорданії відбулася четверта Конференція МОК з питань участі жінок у спорті. У ній взяли участь 600 чоловіків і жінок, які є членами олімпійського руху. Вони обговорювали нові можливості для більш активної участі жінок у спорті, ставлячи за приклад відомих жінок-спортсменок для наслідування молодим дівчатам, і питання, як культура визначає доступність занять спортом для жінок [161, 164].

Одним з результатів конференції став «План дій в зоні Мертвого моря», в якому визначаються способи використання всіх наявних можливостей в олімпійському русі для залучення жінок до участі в спорті, а також

підкреслюється важливість рівності серед чоловіків і жінок в національних командах і необхідність участі жінок-журналісток в доцільному висвітленні Олімпійських ігор. Одним з обов'язкових пунктів плану – є стимулювання до збільшення кількості представництва жінок в усіх виконавчих комітетах чинних НОКів, це стосується і міжнародних спортивних федерацій та політичних посад в країнах [148].

Найголовніше, щоб кожна гідна (старанна) спортсменка зробила свій внесок для забезпечення рівності жінок і чоловіків в олімпійський рух. Барбара Кендалл, член МОК і олімпійська чемпіонка з віндсерфінгу, відправила повідомлення молодим дівчатам всього світу через подкаст МОК: «Якщо Ви насправді чогось хочете, Ви завжди знайдете спосіб цього досягти. Стежте за своїми мріями, саме з них починається будь-яка історія» [146, 161].

2012 р. став знаковим для жіночого спорту, особливо для жінок країн Північної Африки та Близького Сходу. Про це свідчить не тільки той факт, що низка арабських країн вперше відправили жіночі збірні захищати кольори держав, а й поява великої кількості соціальних програм і проектів, пов'язаних з проблемою жіночого спорту в цих країнах. Одним з таких масштабних проектів, який об'єднав спорт, журналістику і мистецтво стала соціальна ініціатива, яка виникла в Катарі «Hey'Ya – Arab Women in Sport» («Вперед – арабські жінки і спорт») [143]. Це унікальний проект, в якому арабські жінки-спортсменки діляться своїми хвилюваннями й успіхами у сфері спорту. Також проект містить в собі фото- й відеовиставку за участю найвідоміших спортсменок країн Північної Африки і Близького Сходу. Виставка вперше була представлена в грудні 2011 р. у Національному музеї Катару перед відкриттям Арабських ігор [146]. Реалізація проекту була покладена на французьку журналістку й фотографа Маріам Лакомба. Однією з визначальних постатей у цьому проекті стала журналістка зі Саудівської Аравії Хума Куреші, яка доклала максимум зусиль, щоб про неї дізналися в її рідній країні. Завдяки її зусиллям капітан жіночої баскетбольної команди «Зелена команда» з Саудівської Аравії змогла взяти участь у проекті та розповісти свою історію.

Арабській жінці необхідно долати не тільки фізичні перешкоди, але і боротися з громадською думкою, нерозумінням і не сприйняттям, а фізично неповноцінною арабської жінці – удвічі. Фатма Абдельразакіз із Бахрейну має всього по два пальці на кожній руці, і своїм прикладом надихає покоління, що підростає заявляючи: «... Якщо я, зі своєю фізичною неповноцінністю можу кожен день долати перешкоди, страх і лінощі, то Ви, здорові жінки, можете все!» [166, 170].

Абдула Оджалан, курдський політичний та військовий діяч і лідер Робітничої партії Курдистану пише про причини жіночого безправ'я: «Жінки традиційно вважаються «слабкою статтю». Навіть лише це свідчить про те, що ні про яку рівність не може бути й мови. Дехто вважає, що таке ставлення до жінок повинно змусити чоловіків берегти й захищати їх, однак насправді відбувається навпаки: нав'язані суспільством нам цінності споживання вчать не захищати, а принижувати й експлуатувати слабких. У сучасному світі дискримінація жінок й споживацьке ставлення до них несвідомо бере витoki з капіталістичної системи, який культивує відповідне ставлення вже до найближчих: до коханих, подружжя, дітей, батьків, друзів, домашніх улюбленців, природи» [136].

У 2012 році в столиці Тунісу відбулося міжнародне засідання «Права жінок» за ініціативи Міністерства з прав жінок Тунісу. В засіданні взяла участь Мар'ям Моджатегад Заде, яка займає високий пост голови центру з прав жінок при президентові Ірану. В рамках круглого столу «Права та обов'язки жінок», який був організований з ініціативи культурного аташе Ірану, Мар'ям заявила: «Сьогодні ми можемо з упевненістю сказати, що ісламська жіноча революція зайняла гідне місце в суспільстві і має божественне призначення, адже жінки з давніх часів активно беруть участь у всіх областях науки й техніки, релігії та культури, політики й економіки. У сучасному світі жінки займають найбільш важливі позиції і виконують свою роботу відповідально і добре, демонструючи свою компетентність в різних справах. І сьогодні займають важливе місце в мусульманському суспільстві» [170]. Серед інших проблем було обговорено

ряд питань про низький рівень серед мусульманських жінок занять руховою активністю та спортом, про обмежений їх доступ до спортивних змагань та вплив занять спортом на організм жінок.

Свій внесок у розвиток жіночого спорту на всіх рівнях у країнах Північної Африки та Близького Сходу роблять і відомі арабські жінки, які є представниками королівських сімей. На окрему увагу заслуговує Її Високість Принцеса Йорданії Хайя Бінт Аль Хуссейн, яка досягла вершин у кінному спорті, ставши першою арабською жінкою, яка взяла участь у міжнародному чемпіонаті з кінного спорту в 2002 р. Спеціально для неї за розпорядженням її батька було сформовано команду з кінного спорту з тренувальною базою в Іспанії. 1 травня 2006 р. Принцеса Хайя Бінт Аль Хуссейн була обрана новим Президентом Міжнародної федерації кінного спорту [146, 164]. Нині вона є членом МОК Національного олімпійського комітету Йорданії, численних комісій і однією з найвпливовіших жінок у світі спорту. Представництво жінок у складі Національного олімпійського комітету Йорданії одне з найчисельніших, у порівнянні з іншими країнами регіону. Крім Принцеси, до складу НОК входять ще дві жінки, одна з яких є генеральним секретарем – Лана Аль Якхбар. Шефом місії Йорданської делегації на Іграх XXX Олімпіади в Лондоні 2012 р. була спортсменка Самар Нассар – член НОК Йорданії [164].

Жінка, яка власним прикладом надихала і нині продовжує надихати мусульманських жінок до участі у міжнародному спортивному русі – є Навал ель Мутакавель з Марокко. Вона виборола золоту олімпійську медаль в змаганнях з легкої атлетики у бігу на дистанцію 400 метрів в Лос Анджелесі. Наразі, Навал є членом ради директорів МОК з 1996 року є членом робочої групи «Жінка і спорт» і займає активну позицію в питаннях залучення жінок країн Північної Африки та Близького Сходу до занять руховою активністю та спортом та забезпечення гендерної рівності на усіх рівнях. З 2007 по 2009 рр. вона займала високу посаду Міністра молоді та спорту Марокко. Навал започаткувала найпопулярніший спортивний захід в Марокко, жіночий забіг в

м. Касабланка «Run for Fun» на дистанцію 10 км, який став надзвичайно популярним [146].

Активну позицію в розвитку жіночого спорту займають в Ірані, де існує об'єднання, які є членами Міжнародної асоціації Спорт для всіх (TAFISA), яку очолює Мітра Руї Дехорді. До цільової програми їхньої діяльності входить організація занять фізичною культурою і спортом для жінок країни, а також підтримку і формування стійкого інтересу до занять у сімейному колі, оскільки сім'я у мусульманському світі має велике значення і вплив на всі сфери соціального життя жінок [165].

У переліку високопоставлених арабських жінок, які впливають на розвиток жіночого спорту, слід зазначити Принцесу ОАЕ Маїту Мухамед Рашид аль Мактум, яка вперше виборола срібну медаль з теквондо для своєї країни на Азіатських іграх 2006 р. у Досі. Також вона активно виступає за заняття жінками руховою активністю і спортом для поліпшення фізичного і емоційного здоров'я. Двоюрідна сестра принцеси брала участь в Іграх XXIX Олімпіади 2008 р. у Пекіні з кульової стрільби. Принцеса Маїта почала свої заняття бойовими мистецтвами під керівництвом батька Шейха Мохаммеда аль Мактума, а з часом захоплення переросло в серйозне заняття [146, 167].

Револьюційною постаттю в боротьби за права мусульманок на гендерну рівність, слава про яку поширилась далеко за кордони Саудівської Аравії – є Малак аль-Шехрі. Дівчину затримали в Ер-Ріяді в середині грудня 2016 року за порушення дрес-коду і занадто відверту поведінку в публічному місці. В соціальних мережах вона публікувала фото без хіджабу і закликала жінок слідувати її прикладу та боротись за свої права. В результаті Малак аль-Шехрі опинилась у в'язниці, що призвело до широкої Інтернет кампанії з захисту дівчини, яка проходила під хештегом #FreeMalakAlshehri. Історія Малак набула всесвітню популярність, що вплинуло на рішення 2017 року, принца Саудівської Аравії Валіда бін Талала про дозвіл жінкам кермувати авто і відвідувати спортивні змагання на стадіонах зі своєю родиною [170].

Висновки до розділу 1

1) Одним з напрямків розвитку світової спільноти починаючи з кінця XIX ст. і до наших днів, являється феміністський рух – боротьба жінок за рівні права з чоловіками в усіх сферах соціального життя суспільства. Феміністський рух торкнувся всі сторони життя суспільства, в тому числі спорту вищих досягнень як галузі інтенсифікації міжнародного співробітництва, активізації обміну культурними цінностями, взаєморозвитку, співпраці, формування відчуття взаємної поваги та толерантності. В силу особливостей спорту, питання гендерної рівності розвиваються надзвичайно інтенсивно і протягом останніх десятиліть, в багатьох країнах світу вони були знівельовані.

2) Процеси усунення гендерної нерівності розвиваються нерівномірно в різноманітних регіонах та країнах світу. Найбільш інтенсивно усунення дискримінації відбувалося в країнах Європи та Північної Америки.

Що стосується країн Близького Сходу та Північної Африки, то там історичні традиції, релігійні особливості, родинні цінності, навколишнє середовище – є стримуючим фактором у відношенні вирівнювання прав та свобод жінок та чоловіків.

3) Спорт вищих досягнень і в першу чергу олімпійський спорт являється потужною та найбільш перспективною галуззю для усунення гендерної нерівності. Обумовлено це прагненням керівництва та населення країн до розвитку фізичного виховання та спорту, більш активної участі спортсменок у міжнародних змаганнях.

4) В числі факторів, які стимулюють процеси розвитку фізичного виховання та спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу є: культурні особливості, родинні цінності, соціальний лад життя, а не як прийнято вважати релігійні постулати, так як Іслам не заперечує, а проповідує засади фізичного виховання вірянина, що і відображено в Корні.

Ця особливість визначає стратегію розвитку фізичного виховання та спорту, яке повинно бути орієнтовано на зміни в системі поглядів населення, в

першу чергу його чоловічої частині, а не на трансформацію релігійних поглядів, що було б складно.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [11, 15].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Методи досліджень

Дисертаційна робота на тему «Соціоісторичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» проводилася на історико-теоретичному рівні, який дає змогу узагальнити, виявити закономірності й суперечності у межах розгляду даної проблематики. За допомогою контент-аналізу було визначено ряд проблем, які пов'язані з дослідженням міжнародного спортивного руху, що представлені у працях вітчизняних і закордонних вчених, а також виявлено основні тенденції наукових розробок. Для вирішення завдань дослідження було застосовано наступні методи [4, 18, 55]:

- аналіз й узагальнення спеціальної літератури, документальних джерел та матеріалів Інтернет;
- історико-логічний;
- компаративний метод;
- метод анкетування,
- метод експертних оцінок;
- метод системного аналізу;
- метод математичної статистики.

2.1.1. Аналіз й узагальнення спеціальної літератури, документальних джерел та матеріалів Інтернет. Аналіз науково-методичної літератури проводився з метою вивчення стану питання, що стосується процесу формування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу з урахуванням соціо-культурних особливостей регіонів. У список використаної літератури з даної проблематики було включено фундаментальні наукові праці із загальної теорії спорту, вітчизняні та

іноземні автореферати дисертаційних робіт, наукові публікації з питань жіночого спорту, а також матеріали міжнародних конференцій.

Результатами аналізу й узагальнення науково-методичної літератури підтверджено доцільність обраної теми дослідження «Соціоісторичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу». Тому, цей загальнонауковий метод став емпіричною основою нашого дисертаційного дослідження, за час підготовки якого автором було опрацьовано понад 171 джерело із зазначеної проблематики, яка визначає актуальність нашої роботи, з них 115 іноземних авторів.

2.1.2. Історико-логічний метод. Цей метод у нашому дослідженні застосовано у поєднанні з теоретичним аналізом й узагальненням, а також в попередньому дослідженні для визначення місця жіночого спорту в соціальному житті країн Північної Африки та Близького Сходу. Єдність історико-логічного пізнання виражається у співвідношенні між дослідженням предмета в логічному аспекті і пізнанням його історії. Без розуміння сутності проблеми неможливе наукове її висвітлення; логічне визначає принцип підходу до історичного. Без знання історії виникнення жіночого спорту неможливе глибоке осмислення сутності питання, через те, що на основі історичних узагальнень забезпечується можливість розуміння проблематики її виникнення та розвитку. В даному випадку ці методи дослідження при з'ясуванні місця і ролі жінок країн Північної Африки та Близького Сходу в міжнародному спортивному русі як історичного явища є важливими. Логічне дослідження є відтворенням історичного в логічному огляді його внутрішніх зв'язків, тобто виявлення сутності та закономірностей розвитку системи того чи іншого суспільства, що дозволило нам досягти основної мети нашого дослідження.

Цей метод дозволив нам виділити особливості формування системи жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, а також визначити фактори, які впливають на цей процес.

2.1.3. Компаративний метод. Вивчення системи жіночого спорту в світі, системи організації та управління спортом у країнах Північної Африки та Близького Сходу, і застосування компаративного методу дозволило використовувати світовий досвід у практиці жіночого спорту, а саме основні положення функціонування жіночого спорту в світі для їх удосконалення. За допомогою методу порівняння було виявлено особливості розвитку жіночого спорту в різних країнах, їх регіональні відмінності та спільні риси. Порівнювалися показники соціальної свободи жінок, рівень політичних свобод економічного розвитку країни, кількість жінок, які займаються тим чи іншим видом спорту. Метод аналогій дав можливість визначити деякі закономірності й фактори, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

2.1.4. Метод анкетування. Це є найпоширеніший із соціологічних методів, при зборі первинної інформації, який дозволяє оперативно вивчити стан соціальної свідомості [55]. Основними його інструментами є анкетування, бесіди та опитувальник.

Дані методи застосовуються для з'ясування точки зору населення країн, що досліджуються з питань визначення загальних тенденцій розвитку жіночого спорту в країнах означених регіонів. Анкетування проведено серед різних груп респондентів ($n=400$), які є резидентами країн Північної Африки й Близького Сходу та проживають у сільській ($n=197$) та міській місцевості ($n=203$).

Розроблена нами анкета складалася з 27 питань (додаток В), які можна умовно поділити на три блоки. Перший блок містить дані, що стосуються мети анкетування, а саме визначення ролі й місця жіночого спорту в соціальному житті суспільства, досліджуваних регіонів. Другий блок складається з питань про сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. І третій блок питань розкриває можливі перспективи розвитку жіночого спорту у досліджуваних регіонах.

За метою проведення серед жителів цих країн анкетування було основним. За методом спілкування з респондентами анкетування було приватним і письмовим, за процедурою проведення – індивідуальним, за способом вручення анкет – роздатковим і поштовим, за обсягами опитаних анкетування є суцільним соціологічним дослідженням.

2.1.5. Метод експертних оцінок. Експертне опитування – різновид соціологічного опитування, респондентами якого виступають компетентні особи, які мають глибокі знання про предмет або об'єкт опитування. Даний метод надав нам цілісну оцінку соціально-історичних умов розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

З метою вивчення впливу соціального середовища на систему жіночого спорту в даних регіонах, а також вивчення можливих перспектив його розвитку, нами було проведено опитування групи експертів (додаток Г). Було проведено дослідження серед 32 експертів. Експертами виступили президенти національних олімпійських комітетів ОАЕ, Іраку, Бахрейна, Мавританії, Лівії. У дослідженні взяли участь генеральні секретарі Національних олімпійських комітетів Сирії, Йорданії, Кувейту, Алжиру, Єгипту. На особливу увагу заслуговує група експертів – перших осіб держав: члени королівської сім'ї Бахрейна і ОАЕ, деякі з них керують сферою фізичної культури й спорту в королівствах. Важливими є думки експертів, що представляють органи державного управління спортом в країнах: Міністр молоді спорту Іраку, Міністр культури й Міністр охорони здоров'я Королівства Бахрейн, Міністр соціальної політики ОАЕ, Міністр у справах жінок і їх прав Іраку. І остання група експертів представляє соціальну сферу діяльності: президенти та директори благодійних фондів з боротьби за права жінок і представниці спортивної преси регіону.

Критеріями відбору експертів виступали приналежність їх до сфери спорту, наявність спеціальної освіти, стажу роботи, проживання в країні. З цього, експертами в нашому дослідженні виступили: представники

релігійних організацій, представники адміністрацій спортивних асоціацій і об'єднань, спортсмени та спортсменки.

Центральний критерій відбору експертів – їх компетентність. Для визначення коефіцієнта компетентності експертів було застосовано метод самооцінки, в якому оцінюються власні знання, досвід і здатність до прогнозування за ранговою шкалою.

Ступінь узгодженості думок експертів оцінювався за допомогою коефіцієнта конкордації Кендала [55].

$$W = \frac{\sum_{j=1}^n d_j^2}{\frac{1}{12}[m^2(n^2-n) - m \sum_{i=1}^m T_i]} , \quad (2.1)$$

де n – кількість факторів; m – кількість експертів; d_j – відхилення суми від середньої суми; T_i – результати проміжних розрахунків.

$$d_j = S_j - \frac{\sum_{j=1}^n S_j}{n} , \quad (2.2)$$

де S_j – сума рангів.

$$S_j = \sum_{i=1}^m R_{ij} , \quad (2.3)$$

де R_{ij} – матриця оцінок факторів експертів.

$$T_i = \sum_{l=1}^L (t_l^3 - t_l) , \quad (2.4)$$

де L – кількість груп однакових рангів; t_l – кількість однакових рангів у кожній групі.

У нашому дослідженні експертну оцінку проводили методом переважання. За допомогою ранжування (від десяти до одного) експерти визначали фактори, які більшою чи меншою мірою впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Для виявлення ефективності запропонованої Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, було

проведено експертне опитування серед 13 провідних фахівців в галузі фізичного виховання та спорту країн згаданих регіонів та Європи. Анкета експерта складалась з 4 відкритих та закритих запитань (додаток Д).

2.1.6. Метод системного аналізу. В основу роботи покладено метод системного аналізу. Системний підхід являє собою напрямок методології спеціального наукового пізнання і спеціальної практики, в основі якої лежить дослідження об'єктів як систем. Методологічною специфікою системного підходу є орієнтація дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, які її забезпечують, на виявлення різних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдине теоретичне ціле.

2.1.7. Методи математичної статистики. Дисертаційне дослідження передбачало аналіз вибірових сукупностей та застосування методів математичної статистики. Статистична обробка результатів дисертаційного дослідження здійснювалася з використанням загальноприйнятих методів [4, 25, 55].

Для статистичного аналізу отриманих даних були застосовані наступні статистичні показники:

- середнє арифметичне ($\bar{x}$) визначалося для одержання середньо групових даних, а також для використання в подальших формулах і обчисленнях,
- середнє квадратичне відхилення (S) характеризує середнє відхилення реальних варіантів від їх середньої арифметичної;
- M_0 , значення, що найчастіше зустрічається у вибірці;
- $\max$, найбільше значення у вибірці;
- $\min$, найменше значення у вибірці.

Приймалась статистична надійність $P=0,95$, рівень значущості $p=0,05$.

В процесі дослідження використовувався метод середніх величин. Для математичної обробки цифрових даних дослідження використовувалась операційна система WINDOWS XP з використанням електронних таблиць «Excel 2010» (Microsoft, США) і пакета «Statistica 6.0» (StatSoft, США).

2.2. Організація досліджень

Для вирішення поставлених цілей і завдань з теми: «Соціоісторичні умови розвитку жіночого в країнах Північної Африки та Близького Сходу» дослідження проводились у кілька етапів. Дослідження мали комплексний характер, у межах якого було вивчено становлення і розвиток жіночого спорту в регіонах, виникнення і становлення жіночих спортивних об'єднань, клубів і організацій, організація й управління, а також особливості функціонування спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, особливо його організації та правового врегулювання в сучасних умовах як на міжнародному, так і на національних рівнях.

Дослідження проведено з жовтня 2012 року по травень 2018 року, згідно із затвердженим аспірантурою НУФВСУ планом, в три етапи:

I етап досліджень (2012-2013 рр.) проаналізовано наявну науково-методичну літературу з питань історії, становлення та особливості розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, що дозволило обґрунтувати тему дисертаційної роботи, визначити актуальність і наукову новизну, практичну та теоретичну значущість роботи, сформулювати мету, завдання, а також підібрати адекватні методи досліджень. Написання I й II розділів роботи.

II етап досліджень (2013-2016 рр.). Реалізовано опитування 32 експертів з метою визначення сучасного стану жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, соціо-історичних та культурних умов, факторів, що впливають на процес його становлення в регіонах, що досліджуються. Проведено анкетування населення країн Північної Африки та Близького Сходу (n=400), які мешкають в містах та в сільській місцевості, з

метою визначення громадської думки з ряду питань, які стосуються процесу розвитку жіночого спорту в мусульманських країнах. Проведення обробки отриманих результатів експертизи й анкетування. Написання III та IV розділів роботи.

III етап досліджень (2016-2018 рр.). На третьому етапі досліджень розроблено комплексну стратегію розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу з урахуванням соціально-історичних та культурних особливостей. Обговорення отриманих результатів, підготовка висновків, розробка практичних рекомендацій.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО СПОРТУ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ І БЛИЗЬКОГО СХОДУ

3.1. Релігія як чинник формування соціо-культурних умов виникнення жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу

Дослідження свідчать, що країни Північної Африки та Близького Сходу мають значний вплив релігії на соціальне та культурне життя їх населення. Велике значення у цьому має позиція вищого керівництва держав, оскільки іслам має статус державної релігії. На основі бесід з фахівцями-сходознавцями та релігійними діячами, зокрема з імамом мечеті Султанахмет (Блакитна мечеть) в м. Стамбул, Хатіп Ортакулу можна стверджувати, що релігія як явище не може впливати на пряму на процеси розвитку жіночого спорту в країнах регіонів, що досліджуються. Контент-аналіз Корану дозволяє зробити висновок, що об'єктивних причин для прямого впливу релігії Іслам на розвиток жіночого спорту – немає.

Історичний аналіз свідчить, що з появою Ісламу як релігії (571 – 632 рр.) в країнах Північної Африки та Близького Сходу не одноразово змінювався державний устрій з королівства на республіку, в той час коли релігійний устрій залишався незмінний. Наприклад, в 50-70 рр. XX ст. в низці країн Північної Африки та Близького Сходу, таких як Афганістан, Алжир, Марокко, Ліван, Іран тощо, жінкам було дозволено з'являтися у відкритих купальних костюмах на пляжах та вдягати плаття європейського зразка з коротким рукавом та довжиною спідниці вище коліна.

Таким чином, враховуючи потужні історичні аргументи, доцільно розглядати релігію як чинник для формування соціо-культурних умов виникнення жіночого спорту, в історичному контексті, а не як прямий фактор його впливу.

Більшість країн Північної Африки та Близького Сходу відкрили свої двері для туристів й іноземних партнерів, що призвело до їх соціальної відкритості. Країни Північної Африки мають «колоніальне минуле», що значною мірою вплинуло на життя сучасного суспільства [22]. Таким чином, в сучасному світі закони Шаріату не мають державного статусу і не є істинним щодо останнього. Шаріат – перекладається з арабської мови як «правильний шлях», за своєю суттю це є комплекс правил, які формують совість і моральність мусульман. Тобто, так звані закони Шаріату – це ніщо інше як зібрання заборон і дозволених норм поведінки вірян [33]. Але також, не можна стверджувати, що Шаріат – це минуле. У багатьох провінціях, у великих містах і селах ще й досі побутові суперечки вирішують в судах із застосуванням принципів Шаріату, але покарання стають все більш гуманними.

Компаративний аналіз дає змогу стверджувати, що деякі країни регіону перебувають у складних постреволюційних умовах, що неминуче впливає на встановлення влади в державах і на зміну, в деяких випадках, системи правління. Так, у Лівії 4 грудня 2013 р. було затверджено законопроект, який мовби відродив значення Шаріату і брав би його за основу правового життя країни. Слід враховувати, що Закони Шаріату були сформульовані в VII-XII ст., коли умови життя були іншими. У зв'язку з цим постає велика кількість питань, пов'язаних з можливістю використання Шаріату в сучасних умовах.

Дослідження дозволяють зазначити, що основою формування і розвитку культурного життя країн Північної Африки та Близького Сходу є мудрість, духовність, а також релігійність жителів регіону. Попри те, що іслам є «наймолодшою» зі світових релігій, вона значною мірою синтезована в повсякденне життя суспільства. Це пояснюється як величезною повагою мусульман до своєї релігії і до Бога, так і систематичною агітаційною роботою з боку представників влади та релігійних еліт. Відомо, що основою ісламу є Святе Письмо «Коран», яке було послане пророку Мухаммаду Аллахом як керівництво до праведного життя вірянина. Водночас існує велика кількість однобічно спрямованих поглядів і довільних трактувань, коментарів про

постулати ісламу, переважна більшість яких стосується ролі спорту в житті мусульман і місце жінки в суспільстві.

Аналіз спеціальної літератури свідчить про те, що Пророк Мухаммад і його сподвижники були добре підготовлені фізично. За свідченнями одного з перших істориків ісламу Аду Хамід Ахмед ібн Мохаммед аль-Сагані: «умови життя були набагато суворіші: доводилося долати великі відстані пішки, чоловіки полювали, щоб вижити, і не було некорисних розваг, пустощів, притаманних сучасному телебаченню, які б робили людину ледачою і забирали багато часу даремно» [1].

Дослідження Корану дають змогу стверджувати, що існують численні приклади того, як Пророк рекомендував заняття певними бойовими мистецтвами для підтримання здоров'я і підготовки вірян боєздатності для відсічі зовнішньої агресії.

Відомий ісламський правознавець і тлумач Корану Абуль-Касім Сулейман ібн Ахмад ат-Табарані стверджує – будь-яка дія, що відволікає віруючого від поклоніння Аллаху, є марною тратою часу, за винятком чотирьох занять: стрільби у мішень, їзди верхи, ігор з сім'єю і навчання плаванню. Окрім того, одним з улюблених занять Мухаммада були перегони на конях і верблюдах зі своєю дружиною Аїшею бинт Абу Бакр. В ісламі краща розвага – сімейна, під час якої люди спілкуються, жартують, займаються спортом або грають [2]. Також відомо, що Пророк змагався з бігу зі своєю дружиною Аїшою, що підкреслює присутність духу змагання в мусульманських розвагах того часу. Чоловіки і дружини можуть займатися фізичними вправами і грати разом. Це хороший спосіб поліпшення взаєморозуміння у родині [52]. Аллах в Корані говорить: «Приготуйте, о віряни, проти невірних, скільки можете, військової сили й заїжджених коней – таким чином ви будете тримати в страху ворогів Аллаха і ваших ворогів, а понад те й інших ворогів, про яких ви й не здогадуєтеся, але Аллаху відомо про них» [23].

До цього ж закликає Пророк в хадисі: «Глибоко віруючий є найулюбленіший для Аллаха, ніж слабкий. Хоча в обох є благо». Батькам

рекомендується спеціалізувати дітей у занятті певним видом спорту. Також в Корані сказано: «Навчайте дітей плаванню, метанню списа, їзді на верблюді верхи. І нехай вони підіймаються на верблюда з одного маху». Всі види спорту надають граціозність і силу. Тому необхідно займатися самому і виховувати в цьому дусі дітей, навіть до тієї міри, щоб вони стали досконалими майстрами. Вид спорту треба обрати з урахуванням таких критеріїв: сили, спритності, безпеки для тіла і вдачі, дозволеності з точки зору Шаріату [52].

У зв'язку з цим, необхідно уточнити питання про місце законів Шаріату в сучасному житті країн Північної Африки та Близького Сходу. Сучасні мусульманські держави відрізняються різними системами правління та економічними моделями. У соціальному плані ці держави варіюються від соціально відкритих до автократично закритих. Однак сучасному світі глобалізації та урбанізації актуальним є питання міжнародного співробітництва країн, а тому можливість добровільної ізоляції має бути зведена до мінімуму. Міжнародне співробітництво передбачає взаємодію на всіх рівнях: політичному, економічному, правовому, соціальному тощо. В таких умовах необхідно мати уніфіковані правові норми та закони для ефективної роботи системи держави. Закони Шаріату часом не відповідають нормам міжнародного права, сучасним тенденціям та суперечать принципам гуманності. За останні 15-20 років стався потужний вихід країн Близького Сходу на міжнародну арену й у зв'язку з цим стан соціально-культурного життя країн стрімко змінився.

Дослідження свідчать, що велике значення у формуванні мусульманської культури зіграло її арабське культурне ядро, високий рівень самосвідомості арабського народу, який прийняв іслам. Австрійський і американський сходознавець та дослідник ісламу Г. Е. фон Грюнебаум пише: «Звернувшись до ісламу, араби відчували себе центром світобудови, а потім й центром Всесвіту. На відміну від німецьких племен, які відчували необхідність узаконити свою владу, стати наступниками тих, кого вони скинули, центр тяжіння арабів-мусульман полягав всередині власного народу. Вони вважали себе обраними, і влада належала їм по праву» [96]. Така висока самооцінка, заснована на

харизматичності Пророка Мухаммада, і, отже, харизматичності арабів, дозволила їм в короткий термін підпорядкувати своєму впливу величезні простори і на довго стати лідером культуротворчих процесів мусульманського світу. Цей принцип переваги активно використовується і сьогодні у вихованні покоління, що підростає. Важливо, що в тренувальному процесі приділяють велику увагу психологічній підготовці, яка ґрунтується на прагненні до переваги і його демонстрації. Яким би із дозволених видів спорту не займалися мусульмани, вони повинні бути одягнені належним чином – прикривати аврат, уникаючи прозорого одягу або того, що облягає.

Богобоязкі віряни часто запитують, який вид спорту є дозволеним в ісламі, а який заборонений – це питання і багато інших є центром суперечностей серед сучасних дослідників Корану.

До дозволених видів спорту належить біг і ходьба незалежно від дистанції, а також біг на лижах на великі дистанції, біатлон, стрибки в довжину й у висоту тощо [2]. Адже ці види розвивають у людині такі здатності, як стійкість, спритність і витривалість, які вкрай необхідні під час війни. Послідовники Пророка змагалися з бігу. Бесіди із фахівцями з релігієзнавства дозволяють стверджувати, що навіть посланець Аллаха сам змагався з бігу з дружиною, щоб зробити їй приємне і подати приклад іншим. Це вказує на допустимість змагання з бігу незалежно від того, хто змагається – чоловіки чи жінки.

Будь-який вид єдиноборства як спосіб самооборони або засіб захисту проти ворога під час ведення війни дозволений. Головне, щоб це не було тим видом боротьби, де є велика ймовірність отримати травму або поранитися, що заборонено [1].

Змагання, спаринги й інші види суперництва в таких видах спорту повинні проводитися таким чином, щоб уникнути травм або каліцтв, також змагання не повинні стати приводом для виникнення ненависті та ворожнечі між тими, хто змагається.

У хадисі переданого від Сайда ібн Джубайра йдеться, що, коли Пророк був у місцевості Батхен, до нього прийшов Рукана і з ним були його тварини. Він сказав Пророку: «О, Мухаммад, чи зможеш ти побороти мене?». Пророк сказав: «А що ти поставиш за поєдинок?». Рукана відповів: «Ставлю одну з моїх овець». Пророк переміг його. Рукана сказав: «Давай ще раз!». Пророк знову запитав: «А що ти поставиш за поєдинок?». Рукана відповів, що поставить ще одну вівцю. Пророк знову переміг його. Рукана сказав: «О, Мухаммад, клянусь Аллахом, ніхто ще не перемагав мене!». І прийняв іслам, а Пророк повернув йому овець. Змагання з бігу або з інших дозволених видів спорту не принижують гідності, освіченості, побожності й благородства [52].

Дослідження свідчать, що стрільба з лука і кульова стрільба є дозволеними видами спорту. В ісламському суспільстві стрільба з лука бере витоки з далекого минулого, коли однією з найсильніших сторін арабської армії були саме лучники. Більш того, мусульмани вірять в те, що сам Пророк був влучним стрільцем, а стрільбу з лука вважав найкращою з розваг.

Дослідження свідчать, що дозволеним вважається метання списа – це саме той вид, завдяки якому розвиваються такі здатності, як влучність і точність потрапляння в будь-яку мішень – літучу, що рухається, або нерухому, наприклад, метання ядра, диска, бумеранга, каменю, гирі, ножів, сокири, всього того, чим можна завдати удару ворогові на полі бою. Відомий випадок, коли Пророк дозволив Хабашити змагатися з метання списа у своїй мечеті.

Коли однодумець Пророка Умар захотів зупинити їх, Пророк не дозволив йому цього. Також Пророк дозволяв дружині Айше дивитися на змагання. На думку керівника суспільною молитвою в мечеті Насір оль-Мольк (Іран) імама аш-Шафії змагання в різних видів зброї поділяються на два види: 1) зброя, яка залишає руку (стріла, спис, різні види зброї, камені, гирі тощо); 2) зброя, яка не залишає руки (меч, шабля, тощо). Все, що залишає руку, є дозволеним для змагання, а з приводу дозволеності другого виду, то думки алімів різняться [33]. Ті, хто забороняє такий вид змагання, кажуть, що це не змагання, а боротьба з суперником, який може зробити калікою. Однак, за достовірними

відомостями, дозволяють ці змагання як вид боротьби, необхідний під час ведення війни. У Корані сказано: «... Я чув, як Пророк на Мінбар сказав: «Ви приготуйте проти ворога силу, у міру можливості. Воістину, стрільба є сила, воістину, стрільба є сила, воістину, стрільба є сила» [23].

До дозволених видів змагань належать перегони на конях, верблюдах, слонах, на вітрильних човнах, байдарках, шлюпках, змагання на машинах – авторалі, тобто все те, що потрібне для ведення війни, особливо в даний час, коли військові походи значно відрізняються від походів минулих століть [52].

Якось Пророк Мухаммад, розпорядився видати вершникові, який брав участь у священній війні, утричі більше трофеїв, ніж пішому учаснику: дві частки – коневі, ще одну – самому воїну. Пророк влаштовував перегони на конях і нагороджував призами переможців [28, 52].

У мусульманській культурі з раннього дитинства прищеплюється повага і любов до коней. Про змагання на конях і верблюдах існує велика кількість свідчень у хасидів і Корані, є відомості того, що вони є одними з найпрестижніших змагань з кінного спорту та перегонів на верблюдах, які проходять саме в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Дослідження Корану дають можливість зробити висновок, що до дозволених видів спорту слід віднести плавання. У Корані сказано: «Навчайте дітей плаванню» [23]. Сьогодні плавання як вид спорту має багато різновидів: серед них є дозволені і заборонені. Дозволеними є плавання на дистанції, стрибки в воду тощо, проте за умови, що не виставляється аврат, який необхідно ховати від погляду чужих.

Контент-аналіз історичної та сучасної релігійної літератури з ісламу дає змогу узагальнити думки фахівців з приводу дозволеності того чи іншого виду спорту – він повинен бути корисним для вірян. Думки фахівців щодо різних видів плавання різняться. Наприклад, імам ан-Нававі пише, підводного плавання може бути дозволеним, якщо воно має військово-прикладне значення [2]. Однак сьогодні цей вид спорту застосовується не тільки для війни, а й для порятунку потопельника або підводних робіт, що підтверджує його корисність.

З огляду на це, підводне плавання дозволено [52]. Проте синхронне плавання за участю дівчат і музичним супроводом заборонено Шаріатом, бо в цьому виді спорту виставляється аврат жінки, що породжує непристойність і смуток, розпалювання пристрастей. До того ж, демонстрація оголеного тіла в ісламі заборонена.

Хадис імама Абу Дуда свідчить дозволяються змагання з піднімання штанги, гир, каменів, щоб визначити найсильнішого, оскільки це необхідно у війні під час поєдинку і саме це багато в чому вирішує результат війни або стає засобом підняття духу війська, а також способом компромісу чи укладання договору про скасування зіткнення тощо [3]. Бодібілдинг також дозволений. Оскільки сприяє розвитку сили й могутності проти суперника. Головне, щоб надмірні навантаження не шкодили здоров'ю, а були б помірними, тільки для підтримання тіла й духу. Однак треба зазначити, що більшість, хто займається цими видами спорту, виставляють аврат для демонстрації нарощених м'язів тіла, що є забороненим. Цим видом спорту можна займатися лише для того, щоб показати красу тіла в голому вигляді та змагатися в тому, у кого більша маса м'язів, щоб потім пишатися цим [2].

Також серед дозволених видів спорту слід назвати футбол, теніс, гольф, волейбол, баскетбол, бадмінтон, гандбол та інші ігрові види спорту. Вони дозволені лише для відпочинку, розваги та розминки, бо розвивають швидкість і спритність, зміцнюють здоров'я [33].

Дозволеною є спортивна гімнастика як сукупність спеціально підібраних фізичних вправ для здоров'я і гармонійного розвитку організму. Сюди входять акробатика, заняття на перекладині, брусах, кільцях тощо. Гімнастика розвиває швидкість, спритність, точність, впевненість у собі, терпіння, правильний напрям думки і прийняття рішень.

Дослідження свідчать, що під час змагань з певних видів спорту, в основному зі спортивної або художньої гімнастики, легкої атлетики, плавання необхідно лише дотримуватися умов дозволеності для даного виду спорту. Боротьба між жінками або між чоловіками й жінками є забороненою, проте такі

прийоми, як карате, кунг-фу, тобто прийоми безконтактних видів боротьби, дозволені, оскільки вони можуть стати в пригоді для самооборони за умови закритого аврату.

Потужним аргументом на користь того, що сьогодні перемога на міжнародних змаганнях підносить авторитет не тільки самого спортсмена або спортсменки, але й країни, яку вони представляють. За логікою «корисності» або «некорисності» певного виду спорту можна з упевненістю сказати, що спорт, в тому числі і жіночий, на 100 % корисний для країни і її престижу на світовій арені, що може служити цілком адекватним аргументом, який свідчить на користь занять спортом в цілому і окремими його видами як для чоловіків, так і для жінок.

Розглянемо кілька фактів, що стосуються стереотипів ставлення ісламу до жінок і їхньої ролі в житті сім'ї і суспільства. Насамперед, першою людиною, яка увірувала в ідеї ісламу, що приніс Пророк Мухаммад, була жінка на ім'я Хадіджа, її сучасні мусульмани називають Матінкою і славлять за її неоціненні заслуги і відданість. Згодом вона стала першою дружиною Мухаммада і за життя була єдиною для нього. Після її смерті Пророк одружився на Сауді, Аїші, а потім взяв ще 11 дружин, але як стверджують історики-біографи, ніхто так і не зміг посісти місце Хадіджі в серці Мухаммада [1]. Першою людиною, хто віддав життя в ім'я ісламу, була жінка, яка померла смертю мучениці від рук невірних внаслідок тортур над нею в Мецці, Сумаїа бинт Хайят [2]. Найбільшим вченим і знавцем ісламу – була жінка, третя дружина Мухаммада, Аїша.

Найбільш люблячою людиною Пророка була його дочка – Фатима, вона була першою, кого пророк Мухаммад вітав, повернувшись з походу, і останньою, з ким він прощався, виходячи в нього. Фатима і її батько мали взаємну повагу і любов. Вона була дуже схожа на Пророка: серйозна; манери вставати і сідати були точнісінькі, як у Пророка; кожного разу, коли Фатима заходила в приміщення, Мухаммед йшов до неї назустріч, цілував її і садив на своє місце, коли Пророк входив в приміщення, Фатима піднімалася зі свого

місця, підходила до нього, цілувала його і поступалася йому своїм місцем [1, 52].

Першою людиною, яка принесла жертву в ім'я ісламу, була жінка Ханса, вона відправила чотирьох синів на «священну» війну і втратила їх [1].

Однією з найвеличніших борців за іслам була теж жінка на ім'я Хавле бінт Аль-Азвар – послідовниця пророка Мухаммада, відома як учасниця в битві Ярмук (636 р.) проти візантійців. За пізнішими розповідями ісламських завойовників, вона мала войовничу майстерність знаменитого мусульманського генерала Халіда ібн аль-Валіда [1, 33]. У більш пізніх джерелах існує багато неточностей щодо цієї жінки, що змушує деяких учених взагалі сумніватися в її існуванні. Попри ці застереження, такі вчені VIII і IX ст., як аль-Вакіді та аль-Азді, вважали за необхідне підкреслити значення жінки-воїна.

3.2. Фактори, що впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу

Одним з основних завдань нашого дослідження було виявити фактори, які прямо або опосередковано впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Для вирішення поставлених завдань нами були розроблені анкети та проведено опитування серед фахівців в галузі фізичної культури і спорту, а також різних прошарків міського та сільського населення країн регіонів, що досліджуються. Було проаналізовано 32 анкети експертів та 400 анкет респондентів і виділені групи факторів, які найбільше впливають на процеси формування спортивного руху в країнах Північної Африки та Близького Сходу загалом, і спорту жінок зокрема.

Експертами виступили президенти національних олімпійських комітетів ОАЕ, Іраку, Бахрейна, Мавританії, Лівії. У дослідженні взяли участь генеральні секретарі національних олімпійських комітетів Сирії, Йорданії, Кувейту, Алжиру, Єгипту. На особливу увагу заслуговує група експертів – перших осіб держав: члени королівської сім'ї Бахрейна і ОАЕ, деякі з них керують сферою фізичної культури і спорту в королівствах. Важливими є думки експертів, що

представляють органи державного управління спортом в країнах: Міністр молоді спорту Іраку, Міністр культури і Міністр охорони здоров'я Королівства Бахрейн, Міністр соціальної політики ОАЕ, Міністр у справах жінок і їх прав Іраку. І остання група експертів представляє соціальну сферу діяльності: президенти і директори благодійних фондів з боротьби за права жінок і представниці спортивної преси регіонів.

Експертам було запропоновано про ранжувати за рівнем значущості фактори, що впливають на формування і розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. За підсумками дослідження було виявлено, що ступінь узгодженості, яку продемонстрували в своїх відповідях експерти, висока, про що свідчить коефіцієнт конкордації $W=0,78$. Висока узгодженість експертів свідчить, в першу чергу, про те, що експертна група є ефективною, а результати адекватні поставленим завданням дослідження. Ступінь узгодженості експертів в усіх запитаннях була високою, з показником від 0,7 до 0,9 за коефіцієнтом Кенделла.

Першим важливим питанням дослідження стало виявлення глобальних факторів, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (рис. 3.1.).

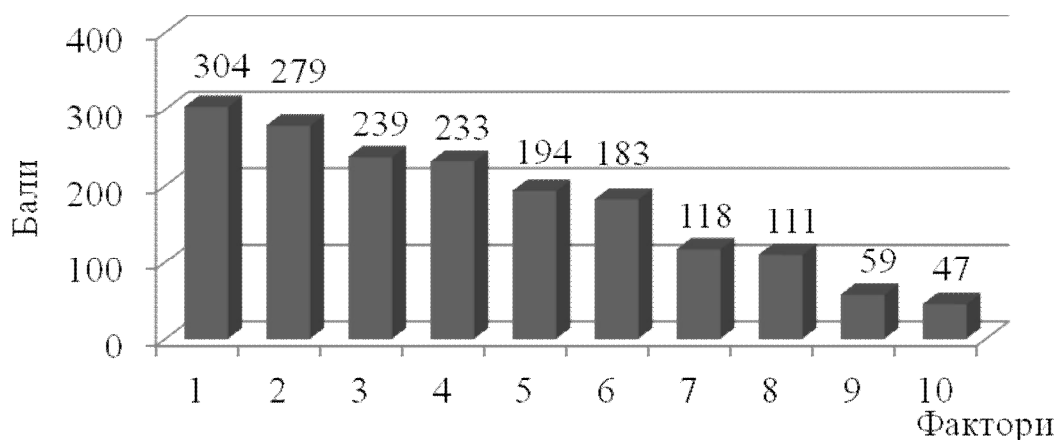

Рис. 3.1. Результати експертного опитування щодо факторів, які впливають на розвиток жіночого спорту в досліджуваних регіонах:

1 – наявність або відсутність специфічних тренувальних програм для жінок; 2 – наявність або відсутність доступної інфраструктури; 3 – наявність або відсутність спеціалізованих програм розвитку жіночого спорту; 4 – рівень освіти в країні; 5 – кліматичні умови; 6 – пропаганда ЗСЖ; 7 – соціо-культурні умови; 8 – економічні умови; 9 – політична ситуація в країні; 10 – громадська думка

Серед найбільш впливових, експерти назвали наступні фактори: наявність або відсутність специфічних тренувальних програм для жінок (304 бали), наявність або відсутність доступної інфраструктури (279 балів), наявність або відсутність спеціалізованих програм розвитку жіночого спорту (239 балів) і рівень освіти в країні (233 бали). Менш впливовими, але не менш важливими експерти вважають кліматичні умови (194 бали), пропаганду здорового способу життя (183 бали) та соціо-культурні умови (118 балів). Серед інших значущих чинників експерти виділяють економічні умови (111 балів) і політичну ситуацію (59 балів). На останнє місце експерти поставили громадську думку, $W=0,78$.

Низькі показники таких факторів, як політична ситуація і економічні умови можна пояснити тим, що вони є базовими для більшості процесів, які відбуваються в тій чи іншій державі. Тому ці фактори впливають на розвиток жіночого спорту скоріше опосередковано через інші фактори.

В ході нашого дослідження було виявлено конкретний зв'язок рівня освіти і освіченості, в першу чергу, жінок у країнах Північної Африки та Близького Сходу з рівнем розвитку жіночого спорту.

Аналіз біографічних даних керівників країн Північної Африки та Близького Сходу свідчать про те, що топ-менеджери найрозвиненіших і найбагатших країн регіону отримували свою освіту в кращих закладах вищої освіти світу. Більш того, в цих країнах функціонують різні освітні програми і філії закладів вищої освіти зі світовим ім'ям. Зокрема, в Омані існує державна програма, яка поширюється на всіх громадян країни незалежно від гендерної приналежності, умови якої надають студенту стипендію, оплату за навчання та

проживання в будь-якому визнаному закладі вищої освіти світу. Натомість студент повинен повернутися після навчання на батьківщину і відпрацювати не менше трьох років на державній посаді в Омані.

Експерти звернули увагу на такий фактор, як кліматичні умови. І це доречно. Яскравим прикладом є те, що в країнах, в яких більшість населення ніколи не бачила сніг, не можуть масово розвиватися зимові види спорту, але є передумови до формування нових або адаптованих видів спорту до субтропічного клімату. Наприклад, в країнах Північної Африки та Близького Сходу із розвиненою економікою є фінансова можливість для будівництва великих спортивних об'єктів зі складними технологічними процесами. Так, в Об'єднаних Арабських Еміратах, в Дубай було побудовано «Ski Dubai – Mall of the Emirates», де створені умови для занять сноубордингом та гірськолижним спортом. Також, в ОАЕ існують спортивні клуби зі сноубордингу на піску, тренувальною ареною для них є пустеля.

Пропаганда здорового способу життя актуальна для всіх країн світу незалежно від ступеня їх розвитку і соціально-культурного устрою життя. Особливо гостро постає це питання у разі, з якихось причин, ізоляції суспільства від зовнішнього світу, наприклад, відсутності сучасних засобів зв'язку у населення.

У багатьох країнах Північної Африки і Близького Сходу переважна більшість населення живе в селищах і селах, які часто навіть неелектрифіковані. Тому у віддалених регіонах особливо важливо проводити пропагандистські заходи в школах, лікарнях і місцях масового скупчення людей, для формування позитивної громадської думки щодо здорового способу життя та занять жінками руховою активністю та спортом, зокрема.

Громадська думка як чинник, що впливає на розвиток жіночого спорту в регіоні країнах Північної Африки та Близького Сходу, експерти віднесли до найменш значущих серед усіх запропонованих, хоча його вплив не можна недооцінювати. Така ситуація щодо ряду питань громадської думки пояснюється тим, що населення країн Північної Африки та Близького Сходу

живе громадами, в центрі яких в більшості своїй знаходиться релігійна складова. Такий соціальний устрій історично обумовлено тим, що населення регіонів, що досліджуються, в основній свої масі жили племенами, для полегшення побуту в складних кліматичних умовах. Зважаючи на це, громади і нині є важливими соціальними ланками в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Бесіди із місцевим населенням Лівії демонструють велику повагу жителів до культурних традицій, які передають з покоління до покоління. Наприклад, популярним видом рухової активності жінок Лівії є східні танці, яким навчають дівчаток з підліткового віку. Тому суспільство, а саме суспільна думка має вплив на ступінь свободи жінки і її права на вибір роду діяльності або освіти, що опосередковано впливає на жіночий спорт зокрема.

Наступним кроком дослідження стало розгляд ряду питань з визначення організацій, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (рис. 3.2).

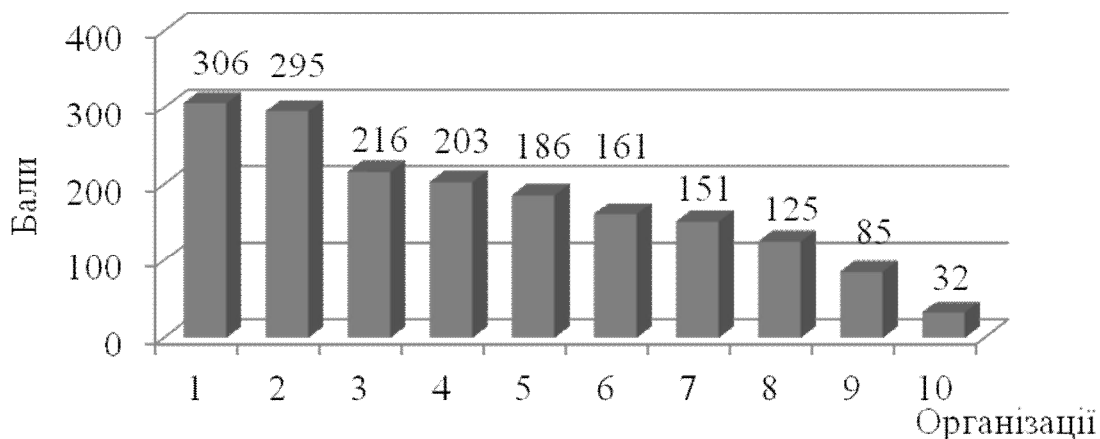

Рис 3.2. Результати експертного опитування щодо організацій, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу:

1 – приватні (комерційні) організації; 2 – благодійні фонди; 3 – громадські організації; 4 – освітні фонди і організації; 5 – правозахисні організації; 6 – державні органи управління; 7 – релігійні організації; 8 –

глобальні світові організації (ООН, ОБСЄ, Ліга Арабських Держав тощо); 9 – Національні олімпійські комітети; 10 – МОК

Найвпливовішими організаціями, на думку експертів, стали: приватні (комерційні) організації (306 балів), благодійні фонди (295 балів) та громадські організації (216 балів). Менш впливовими, але не менш важливими стали освітні фонди й організації (203 бали), правозахисні організації (186 балів) і державні органи управління (161 бал). Водночас експерти виділили такі організації, що впливають меншою мірою, на розвиток жіночого спорту в регіоні: релігійні (151 бал), глобальні світові організації (ООН, ОБСЄ, Ліга Арабських Держав тощо) (125 балів), Національні олімпійські комітети (85 балів), Міжнародний олімпійський комітет (32 бали), $W=0,86$. Дослідження свідчать, що всі згадані вище організації так або інакше впливають на розвиток жіночого спорту в країнах означених регіонів. Це означає, що ступінь впливу НОК та МОК не знижується в країнах досліджуваних регіонів, попри те, що експерти дали їм найменшу кількість балів. Це пояснюється тим, що МОК і НОК формують загальну стратегію розвитку олімпійського руху в світі, а реалізація глобальних ідей покладається на національні організації і установи різних цільових спрямувань. Завдяки активній роботі МОК та союзи НОК африканських країн та країн Близького Сходу було утворено низка глобальних комплексних спортивних змагань, в яких можуть брати участь жінки країн Північної Африки та Близького Сходу не порушуючи при цьому традицій та законів. Наприклад, Всеафриканські Ігри, Ісламські ігри, пан-Арабські ігри тощо.

Дослідження дозволяє стверджувати (рис. 3.2.), що приватні організації (306 балів) найвпливовішими в питаннях розвитку жіночого спорту в країнах регіону. Це пояснюється тим, що приватні (комерційні) організації є найбільш мобільними і реактивними з точки зору практичної діяльності, тобто для їх функціонування не потрібне складне, спеціальне документальне забезпечення: ліцензування діяльності, тендерні договори, складні звіти про цільове

використання коштів та інші бюрократичні складнощі, з якими стикаються благодійні та державні структури. Також, приватні організації мають можливість вирішувати проблеми точково, наприклад, мережа фітнес-центрів для жінок в кожному районі міст і селищ.

Благодійні фонди (295 балів) в більшості випадків є міжнародними і мають деякі преференції в роботі з точки зору свободи діяльності. Важливим є те, що зовнішня оцінка часто буває більш об'єктивною, ніж внутрішня, за умови повного розуміння ситуації і координації діяльності з державними установами.

Діяльність міжнародних фондів високо оцінюється як світовою спільнотою, так і керівництвом держав Північної Африки і Близького Сходу, що додатково підтверджують результати нашого дослідження. Серед відомих благодійних фондів, основна мета діяльності яких є розвиток жіночого спорту, особливо активними в досліджуваному регіоні є: Спортивна фундація мусульманських жінок (MWSF), Жіноча спортивна фундація (WSF), Жіноча фундація спорту та фітнесу (WSFF).

На думку експертів особливої уваги потребують громадські та правозахисні організації (186 балів), які працюють безпосередньо з населенням країн. До них відносяться глобальні організації, основним завданням яких є правозахисна діяльність. Наприклад, Міжнародний комітет захисту прав людини, Фрідом хаус, Amnesty international, Health Right International тощо. Перелічені організації мають можливість, користуючись підтримкою впливових світових лідерів, вести боротьбу за базові права в країнах, де існує загроза правам і свободам їх громадян.

Дослідження свідчать, що глобальні світові організації такі як: ООН, ОБСЄ, Ліга Арабських Держав створюють глобальне підґрунтя для вирішення проблем всередині країн. Так, існує безліч гуманітарних проектів та програм ООН щодо підтримки країн Північної Африки та Близького Сходу, здебільшого тих країн, які знаходяться в стані війни, гуманітарної або соціальної кризи тощо. МОК активно співпрацює з глобальними організаціями

на користь розвитку спорту в цілому в країнах Північної Африки та Близького Сходу та жіночого спорту зокрема.

У бесідах фахівці у сфері фізичного виховання та спорту країн Північної Африки та Близького Сходу, окремо виокремлюють роботу організації UNICEF у так званих таборах біженців з країн, які охоплені різного роду конфліктів. Засобами спорту, зокрема футболу, організація проводить первинну адаптацію дітей, до нових умов їх існування в таборі. В таборах Сирії, існують умовні чоловічі та жіночі ліги, в турнірах яких беруть участь команди біженців з різних провінцій країни.

Ліга Арабських Держав регулює правові та нормативні питання щодо повсякденного життя країн її членів. Так, питання свободи жінок є невіддільною частиною кожного засідання Ліги.

Але заняття руховою активністю та спортом жінок країн Північної Африки та Близького Сходу має бути двостороннім. Тобто, жінки повинні самі бажати займатись спортом. Для виявлення низки питань з приводу мотивації жінок та їх індивідуального прийняття рішення до занять руховою активністю та спортом, експертам було запропоновано виокремити основні фактори, які впливають на ці процеси.

Фахівці зазначають, що мотивація має велике значення в будь-якій сфері діяльності й спорт не є винятком. Експерти визначили ключові засоби додаткової мотивації жінок країн Північної Африки та Близького Сходу до регулярних занять руховою активністю і спортом (рис. 3.3), $W=0,96$.

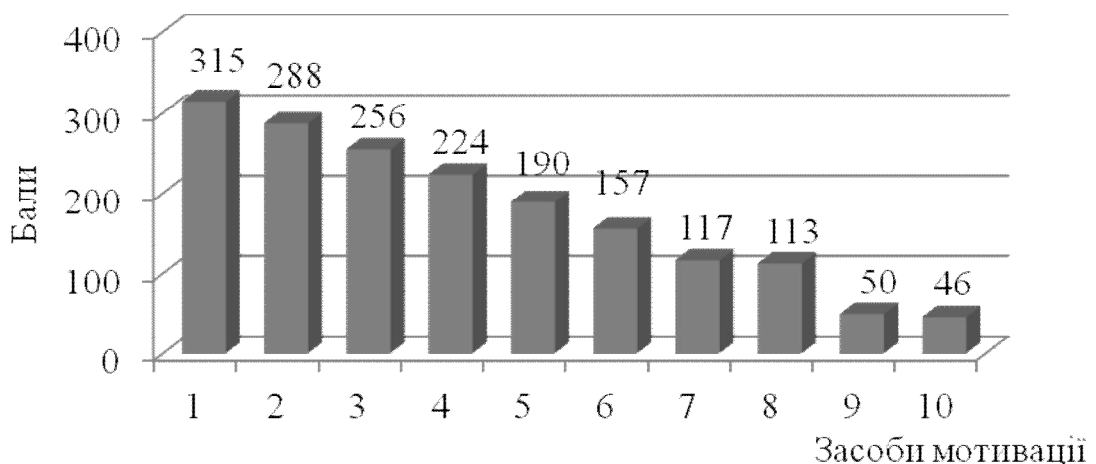

Рис. 3.3. Результати експертного опитування щодо коштів додаткової мотивації жінок Північної Африки та Близького Сходу до регулярних занять фізичною культурою і спортом:

1 – створення спеціальних тренувальних програм для жінок-спортсменок; 2 – можливість здобуття фінансової незалежності; 3 – формування жіночого тренерського складу; 4 – можливість отримання освіти та професії у сфері фізичної культури і спорту; 5 – розширення соціальне життя засобами спорту; 6 – створення центрів психологічної підтримки жінок; 7 – створення безпечного середовища з обмеженням доступу сторонніх осіб до місця тренувальних сесій; 8 – створення дитячих центрів (кімнат матері і дитини) при спортивних комплексах; 9 – створення спеціальної інфраструктури (окремі приміщенні і комплекси для особистої гігієни жінок); 10 – пропаганда здорового способу життя

Найбільш важливими засобами додаткової мотивації, на думку експертів, стали: створення спеціальних тренувальних програм для жінок-спортсменок (315 балів), можливість здобуття фінансової незалежності (288 балів) і формування жіночого тренерського складу (256 балів).

Деякі країни Північної Африки й Близького Сходу, особливо економічно розвинені і соціально відкриті потребують методичного забезпечення для ефективного тренувального процесу жінок-спортсменок у регіоні. За наявності всіх необхідних матеріально-технічних умов для систематичних занять фізичною культурою і спортом, практично відсутні, будь-які тренувальні програми для жінок з урахуванням їх морфофункціональних й психологічних особливостей. Питання про фінансову незалежність жінки є актуальним у всіх країнах світу, а особливо гостро – в мусульманських, де існують соціально-культурні особливості регіону. За думку експертів, заняття спортом можуть стати надійним джерелом фінансів, а як наслідок, і незалежності. У багатьох країнах регіону до роботи з жінками, в більшості сфер побутового життя, допускають тільки жінок. Це традиційний соціальний устрій мусульманського

суспільства. Жіночий тренерський склад з урахуванням вищевикладених засобів становить потужний мотиваційний компонент.

На думку експертів, важливими засобами мотивації жінок регіону до систематичних занять є можливість отримати освіту та професію у сфері фізичної культури і спорту (224 бали). Разом з розвитком науки й техніки в світі виникає необхідність у кваліфікованих кадрах у всіх сферах людської діяльності. Функціонують багато благодійних фондів та громадських організацій, які ставлять перед собою мету підвищення рівня освіченості соціально незахищених прошарків населення і людей, для яких тривалий час була не доступна освіта. Жінки Північної Африки та Близького Сходу, особливо ті, які проживають в провінціях, пустельних та гірських районах, не мали можливості відвідувати школи й здобувати освіту. Останніми роками ситуація покращилася. З'являються школи, спеціалізовані навчальні заклади та університети і значення рівня освіти постає предметом багатьох дискусій.

Наступним важливим засобом мотивації експерти визначили можливість розширення соціального життя засобом спорту (190 балів). Через деякі культурні особливості й сформований устрій життя країн регіону, жінки дещо обмежені в їхній соціальній активності. Спорт – один із засобів розширення соціального життя жінок. Систематичні заняття дають можливість не тільки реалізувати себе, досягаючи високих результатів у спорті, а й задовольнити свої потреби в спілкуванні і дружбі. В деяких випадках жінки самоорганізуються і створюють соціальні спортивні рухи. Яскравим прикладом є спортивний жіночий рух, який є дуже популярним в Ізраїлі під назвою «Mamanet» (маманет).

Аналіз цього спортивного руху дозволяє зазначити, що однією з його особливостей є те, що він започаткований жінками й в адміністрації об'єднання присутні лише жінки. Спортивною складовою «Mamanet» є гра - «Кечбол» (Catchball) – аналог гри у волейбол, але м'яч не потрібно відбивати руками, а ловити і перекидати через сітку. Ідея з'явилась у жінок, діти яких навчались в школі й відвідували різноманітні гуртки, а матері мусили їх чекати. Таким

чином, жінки почали грати в цю гру в той час, коли їх діти відвідували гуртки. З часом, почали формуватись команди й виникла необхідність в змагальному компоненті. Сьогодні, кількість гравчинь в кечбол налічує близько 20 000 жінок по всьому світу. Обов'язкова умова для допуску до змагань – бути мамою.

Окрім цих засобів мотивації, експерти виділили також такі: створення центрів психологічної підтримки жінок (157 балів), створення безпечного середовища з обмеженням доступу сторонніх осіб до місця тренувальних сесій (117 балів), створення дитячих центрів (кімнат матері і дитини) при спортивних комплексах (113 балів), створення спеціальної інфраструктури (окремі приміщення і комплекси для особистої гігієни жінок) (50 балів) і пропаганда здорового способу життя (46 балів). На підставі отриманих результатів можна зробити висновок, що питання безпеки для занять спортом жінок досліджуваного регіону, виходять на провідні позиції.

Попри те, що соціальні стереотипи посідають не провідну позицію разом із посиленням глобалізації та розвитком суспільства, які все ще залишаються у психології жінок, які не можна зламати одномоментно. Пройде ще чимало часу, коли мусульманське суспільство звільниться від культурних обмежень, які існували тривало. А, отже, створення центрів психологічної підтримки жінок при спортивних клубах, допоможе вирішити кілька проблем комплексно.

Психологічна безпека також важлива, як і фізична. Жінка повинна відчувати себе вільно під час занять спортом, для цього важливо обмежити доступ до місць тренувальних сесій сторонніх людей, особливо протилежної статі. Не можна стверджувати, що ці питання є актуальними лише в країнах Північної Африки та Близького Сходу, вони є наболілими в усьому світі. Не дарма, часто в спортивних клубах зона фітнесу (особливо жіночого) відокремлена від зони тренажерних залів. Окрім того, в світі існує ціла індустрія жіночих спортивних і фітнес-клубів. А для жінок досліджуваних регіонів, як уже зазначалося раніше, спорт – це один із засобів соціалізації і спілкування, тому питання безпеки особливо актуальні.

Аналіз статистичних даних свідчить, що середньостатистична родина у країнах Північної Африки та Близького Сходу має не менше трьох дітей, а часто і 5-7. Саме тому мусульманська жінка, передусім, мати і повністю зайнята вихованням дітей та повсякденним побутом. Було б логічно припустити, що, якщо мати матиме можливість на час тренування залишити дітей в дитячому центрі, де про них подбають фахівці, то це буде потужним засобом мотивації до систематичних відвідувань тренувальних сесій.

На думку експертів, до найменш значущих, в даному випадку, засобів мотивації жінок до регулярних занять фізичною культурою і спортом належить створення спеціальної інфраструктури та пропаганда здорового способу життя. Це можна пояснити тим, що ці засоби мотивації є основою для інших засобів, хоч і мають непрямий, а більше опосередкований вплив. Через культурні особливості регіонів жінки і чоловіки не можуть перебувати в багатьох публічних місцях в один і той самий час. Щоб уникнути публічних претензій, створюються окремі місця відпочинку і роботи для жінок і чоловіків. Також, у багатьох країнах Північної Африки та Близького Сходу існує практика «чоловічих» і «жіночих» днів в басейнах та інших подібних місцях.

Проведення бесід із фахівцями в даній галузі дозволяють стверджувати, що для занять фізичною культурою і спортом необхідний не тільки стадіон, басейн або тренажери, а також душові, роздягальні, медпункти й кімнати відпочинку. При цьому необхідно відзначити те, що роздягальні та душові для жінок повинні відрізнятися від чоловічих, з огляду на різні потреби. Виходячи з цього, розподіл на «жіночі» та «чоловічі» дні не може вирішити багато насущних проблем. По-перше, відсутній постійний вільний доступ до спортивної споруди, за винятком певних днів. По-друге, роздягальні й душові не пристосовані для спеціальних потреб жінок. Всі ці фактори додатково підтверджують важливість створення спеціальної інфраструктури як засобу додаткової мотивації жінок до регулярних занять фізичною культурою і спортом.

На думку експертів, пропаганда здорового способу життя (46 балів) важлива у всіх країнах світу і у всіх сферах життєдіяльності людини. Створення позитивного ставлення суспільства до здорового харчування і повсякденного заняття фізичною культурою і спортом, значно впливає на рівень здоров'я населення тієї чи іншої країни. Важливо звернути увагу жінок досліджуваного регіону на їх здоров'я і спосіб життя. Також необхідно показати взаємозв'язок між їхнього способу життя і самопочуття. Таким чином, розуміючи, що заняття руховою активністю можуть вирішити багато проблем зі здоров'ям, у жінок може сформуватися внутрішня мотивація до занять фізичною культурою і спортом.

Мотивація – це внутрішнє відчуття людини, на яке можуть впливати зовнішні чинники. Ухвалення рішення до дії нерозривно пов'язане з почуттям внутрішньої мотивації людини. На думку опитаних фахівців в галузі жіночого спорту в мусульманських країнах доцільно використовувати селективний підхід до питань мотивації, оскільки це вплив на внутрішнє розуміння жінки, яка є досить вразливою на фоні суспільного ладу, релігійних особливостей, родинних підвалин та багато іншого.

До питання мотивації жінок країн Північної Африки та Близького Сходу до занять фізичною культурою та спортом, звертаються дослідники з усього світу [122, 127, 129, 136 та ін.]. Оскільки процес прийняття рішення жінками зазначеного регіону ускладнений тим, що існує велика кількість факторів, які перешкоджають самостійному рішення жінки [151]. Вплив родини та родинних цінностей в мусульманських країнах – є чи ні найголовнішим фактором, який впливає на мотивацію жінки. Оскільки в традиційних сім'ях існує чітка ієрархія та побудова коженденного побуту на основі релігійних законів [152, 157].

Таким чином, щоб повною мірою розкрити питання про фактори, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах регіону, необхідно розуміти, що ж впливає на процес безпосереднього індивідуального прийняття рішення жінкою щодо регулярних занять фізичною культурою і спортом. Одним із

головних питань нашого дослідження було виявлення основних факторів, які можуть впливати на процес прийняття рішення та на внутрішню мотивацію жінок країн Північної Африки та Близького Сходу.

На думку експертів, такі фактори, як наявність професійного тренерського складу (320 бали), соціо-культурні умови країни (275 бали) та можливість самореалізації (254 бали), найбільше впливають на процес індивідуального прийняття рішення, $W \approx 0,92$ (рис. 3.4).

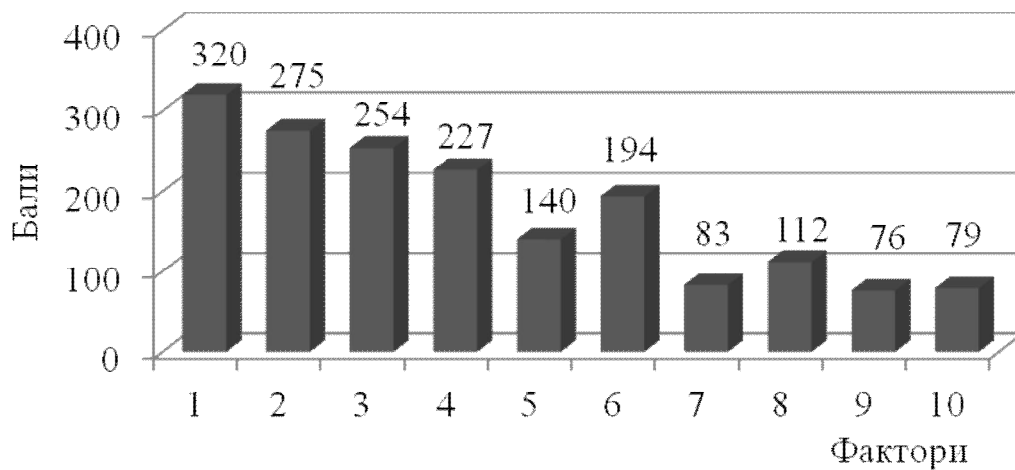

Рис. 3.4. Результати експертного опитування щодо факторів, які впливають на індивідуальне рішення жінок щодо занять руховою активністю і спортом:

1 – наявність професійного тренерського складу; 2 – соціо-культурні умови в країні; 3 – можливість самореалізації; 4 – наявність прикладу для наслідування; 5 – рівень освіченості; 6 – наявність доступного місця для занять; 7 – рівень здоров'я; 8 – ставлення родини до занять жінки фізичною культурою і спортом; 9 – фінансові можливості жінки та її родини; 10 – громадська думка

Авторитет тренера та здатність його вести за собою спортсмена – одна з основних тем в психології спорту. Тому дуже важливо на етапах «перших кроків» у спорті жінок країн Північної Африки та Близького Сходу,

мотивування спортсменки власним прикладом або будь якими іншими доступними засобами, які були б адекватними для використання з урахування усіх особливостей регіонів, що досліджуються. Ці три чинники тісно взаємопов'язані між собою. Соціально-культурні особливості країни лежать в основі суспільного устрою, і визначають правила комунікації населення на всіх рівнях. Як ми вже зазначали вище, через культурні особливості країн досліджуваних регіонів жінки дещо обмежені в свободі участі в соціальному житті суспільства, тому можливість самореалізації засобами спорту є не просто фактором, що впливає на прийняття рішення, а потужним засобом мотивації. У країнах Північної Африки та Близького Сходу існують цілком певні правила взаємодії жінок і чоловіків у суспільстві. Мусульманська жінка віддасть перевагу при зверненні, наприклад, жінці-лікаря, ніж лікарю-чоловіку. Це саме можна сказати і про тренерський склад. Не можна, також, стверджувати, що жінки регіону обмежені в спілкуванні з чоловіками.

У сучасному мусульманському суспільстві, суворі соціальні заборони поступово відходять на другий план, оскільки в багатьох сферах життєдіяльності жінки виявляють себе краще, ніж чоловіки і нівелювати ці фактори не можна. Але коли мова йде про психологічний комфорт, то однозначно, наявність жіночого тренерського складу – це позитивний фактор, що впливає на прийняття рішення щодо регулярних занять фізичною культурою і спортом, в тому числі й розвитку жіночого спорту в цілому.

Важливим фактором експерти назвали наявність прикладу для наслідування (227 балів). Аналіз статистичних даних свідчать про те, що людина по суті своїй є конформістом, тому позитивний особистий приклад – найкращий засіб, який впливає на процес індивідуального прийняття рішення жінкою до занять руховою активністю та спортом.

Дослідження свідчать, що жінкам Північної Африки і Близького Сходу доводиться долати культурні стереотипи не тільки для занять спортом, а й для роботи й участі в соціальному житті країни. Тому приклади успішних жінок, які досягли високих результатів у будь-якій сфері життєдіяльності, не тільки

мотивують до дії, але й мають прямий вплив на процес прийняття рішень жінками. Окрім того, жінки, які досягли високих результатів, в країнах досліджуваних регіонів, останніми роками, отримали офіційне визнання у своїй сфері на державному рівні.

Спостерігаючи за успішними жінками, особливо в спорті, юні дівчата мають можливість отримати приклад для наслідування. Успішні спортсменки постійно ведуть пропагандистську діяльність серед покоління, що підростає, читаючи лекції, виступаючи на різних акціях, радіо і телебаченні.

На думку експертів наявність доступного місця для занять (194 бали) – є одним зі значущих факторів, що впливають на процес індивідуального прийняття рішення жінок країн Північної Африки та Близького Сходу до занять руховою активністю і спортом.

Серед інших впливових факторів, експерти виділили рівень освіченості (140 балів) і ставлення родини до її занять фізичною культурою і спортом (112 балів). Ці фактори є актуальними в будь-якій країні світу, не тільки в країнах Північної Африки та Близького Сходу. В ході дослідження було виявлено, що жінка не завжди має можливість самостійно управляти автомобілем або долати великі дистанції в країнах Північної Африки та Близького Сходу, у цьому разі наявність доступного місця для занять спортом може стати визначальним фактором. Однак навіть маючи всі можливості для пересувань, знайдеться не багато ентузіастів, охочих їздити з села до міста на тренувальні заняття. Чим вищий рівень освіченості, тим демократичніші відносини всередині сім'ї і тим більше свободи має жінка.

Це підтверджено і статистичними даними рівня освіти в селах і містах. У великих містах жінки, як правило, ведуть світський спосіб життя, маючи майже такі ж права, як і чоловіки. Не можна стверджувати, що світський спосіб життя формується виключно завдяки високому, у порівнянні із сільським, рівнем освіти, але як елемент комплексного впливу – це має бути. Те саме стосується і рівня освіченості сім'ї. Думка сім'ї важлива не тільки для жінок даного регіону, а також для жінок усього світу, оскільки сім'я – це основний осередок

суспільства. У демократичній сім'ї, з високим рівнем освіти кожного з членів, панує розуміння важливості здоров'я, його формування, соціалізації і самореалізації жінки. Наприклад, у королівській родині ОАЕ, всі представниці жіночої статі обов'язково займаються кінним спортом або будь-яким іншим видом рухової активності. Окрім того, участь у щорічних змаганнях на кубок Шейха є обов'язковим для всіх, оскільки вважається, що королівська родина повинна давати приклад своїм підданам. Експерти виділили такий фактор, як рівень фізичного здоров'я жінки (83 бали). Засобами рухової активності можна вирішити багато проблем, пов'язаних зі фізичним здоров'ям організму.

Низький рівень фізичного здоров'я жінки може стати ключовим фактором, який негативно впливає на повсякденне життя і обмежує її у виконанні побутових обов'язків, прийнятті рішення жінки до регулярних занять фізичною культурою і спортом. І навпаки, при закладених від природи на високому рівні швидкісних, силових і координаційних здатностях видається логічним, виникнення бажання реалізації їх у професійній діяльності.

На думку експертів окремої уваги потребує фактор фінансових можливостей жінки та її родини (76 балів). Даний фактор можна розглядати з різних сторін. По-перше, спорт може бути джерелом постійного доходу для жінки, що надасть їй більше підґрунтя для незалежності. Адже, беручи участь в комерційних турнірах з гольфу, тенісу або кінного спорту, можливо претендувати на призові місця, а це значить – значні фінансові призові кошти. По-друге, маючи фінансові можливості, жінка може займатися будь-яким видом спорту, який є доступним для неї. По-третє, з іншого боку, спорт може вимагати значних фінансових вкладень, на які родина жінки фінансово неспроможна, що негативно вплине на прийняття рішення.

Таким чином, можна зробити висновок, що даний фактор має як позитивний, так і негативний вплив на індивідуальне прийняття рішення. Питання про фінансові можливості залишаються актуальними не тільки в деяких країнах Північної Африки і Близького Сходу, а й у всіх країнах світу. І

також становлять основу для інших факторів, тобто на процес розвитку жіночого спорту він має опосередкований вплив.

І останнім фактором, що впливає на прийняття індивідуального рішення жінки, експерти виділили суспільну думку (79 балів). Людина на підсвідомому рівні реагує певною мірою на те, що думають про неї інші люди. Особливо гостро ці питання постають у країнах Північної Африки та Близького Сходу, де традиційний спосіб мислення часто має найвпливовіше місце. Попри глобальну соціалізацію мусульманських країн, все ж існують представники консервативного устрою життя. Такі країни як Саудівська Аравія, Ірак, Лівія, Іран, Афганістан тощо, демонструють нині стійку тенденцію до ісламізації та консервативному устрою життя. Таким чином, експерти віднесли його до найменш впливових засобів управління громадською думкою, оскільки він спрямований на довгострокову перспективу і має опосередкований вплив на процес розвитку жіночого спорту в країнах регіону.

Історичний аналіз дає змогу стверджувати, що громади, які мають консервативні погляди на життя, захищають свою точку зору засобами публічного осуду, що для жінки даного регіону є неприйнятним. З іншого боку, демократичне суспільство, стимулює жінок до регулярних занять фізичною культурою і спортом, розуміючи їх важливість і необхідність.

З урахуванням важливості такого чинника, як громадська думка, експертам було запропоновано визначити найбільш важливі засоби впливу на суспільну думку з питань жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, $W=0,99$.

Засоби впливу на громадську думку населення закладені у сфері управління вищих державних органів, міжнародних фондів, громадських і правозахисних організацій і самих спортсменів, які захищають честь країни на міжнародних змаганнях різного рівня.

На думку експертів, до найбільш важливих засобів впливу на громадську думку належить заохочення жінок до активної участі в міжнародному спортивному русі (318 балів), впровадження стипендіальних програм для

спортсменок (286 бали), пропаганда користі занять руховою активністю і спортом для жінок в школах, коледжах і вищих навчальних закладах (260 балів), і активна пропаганда в засобах масової інформації та інших сферах соціального життя суспільства (224 бали) (рис. 3.5).

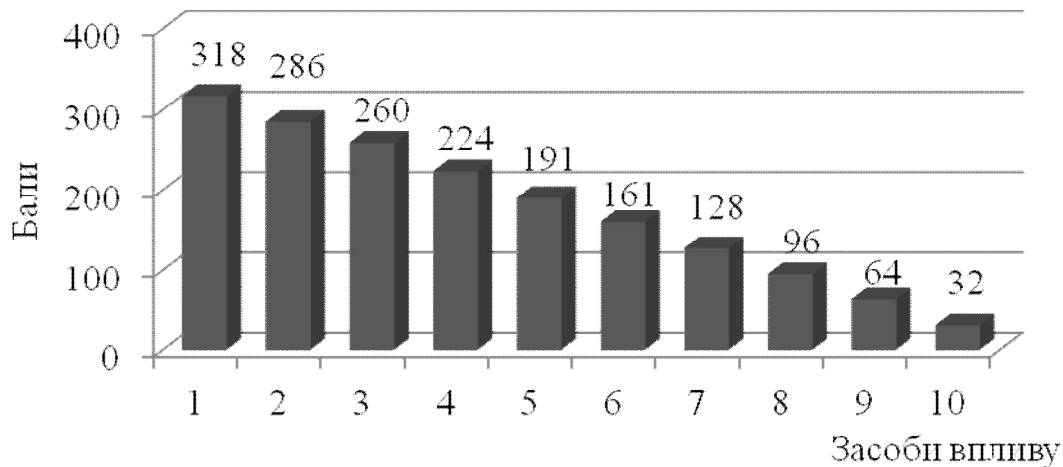

Рис. 3.5. Результати експертного опитування щодо засобів впливу на формування громадської думки щодо жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу:

1 – заохочення жінок до активної участі у міжнародному спортивному русі; 2 – впровадження стипендіальних програм для спортсменок; 3 – пропаганда користі занять руховою активністю і спортом для жінок в школах, коледжах і закладах вищої освіти; 4 – активна пропаганда жіночого спорту в ЗМІ та інших сферах соціального життя суспільства; 5 – впровадження довгострокових соціальних програм розвитку жіночого спорту в країні; 6 – створення спеціальної нормативної бази; 7 – вшанування переможниць національних і міжнародних спортивних змагань на державному рівні; 8 – створення позитивного іміджу жінки-спортсменки; 9 – пропаганда здорового способу життя; 10 – наявність освітніх програм

Вирішення проблем пов'язаних з управлінням громадською думкою необхідно займатися на вищому державному рівні, оскільки багато засобів впливу доступні тільки за наявності адміністративного ресурсу. Вплив має бути

комплексним, щоб охоплював всі верстви населення, включаючи самих спортсменок. Таким чином, впровадження стипендіальних програм, в першу чергу стане стимулом для жінок-спортсменок та допоможе вирішити ряд проблем – від фінансових до таких, як звільнення суспільства від стереотипу, особливо у випадку, коли держава в особі президента або короля негативно ставиться до жіночого спорту.

Пропаганда здорового способу життя та користі занять руховою активністю, має супроводжувати людину починаючи з ранніх шкільних років і не закінчуватися до глибокої старості. Тому важливим на наш погляд є проведення пропагандистських заходів у навчальних закладах, де діти і молодь проводить більшу частину свого часу. Розуміючи ще з ранніх років користь занять руховою активністю, людина буде адекватно реагувати, і підтримувати прагнення жінок, займатися фізичною культурою і спортом. Для охоплення ширшої аудиторії необхідні такі ж пропагандистські заходи проводити і в засобах масової інформації, які, безсумнівно, мають величезний вплив на громадську думку.

Спеціальні випуски новин, присвячені успіхам жінок-спортсменок, колонки в газетах і глянцевиx журналах, можуть послужити потужним інструментом впливу на думку суспільства. Водночас можливість донести свою точку зору і продемонструвати свої досягнення може додатково мотивувати жінок до занять руховою активністю.

До переліку таких важливих засобів експерти віднесли провадження довгострокових соціальних програм розвитку жіночого спорту в країні (191 бал), створення спеціальної нормативної бази (161 бал) та вшанування переможниць національних і міжнародних спортивних змагань на державному рівні (128 балів).

Контент-аналіз документального забезпечення жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу дає змогу стверджувати, що нині відсутня єдина довгострокова програма розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, яка враховувала б соціально-культурні

особливості регіону, політичні, економічні та кліматичні умови, що не дає можливості системного підходу до розвитку жіночого спорту в цих країнах. Особливо важливою є наявність нормативно-правової бази у деяких країнах цього регіону, в якій закріплені на рівні конституції країни гарантії прав і свобод жінок.

Наприклад, в Ізраїлі існує цільова програма з питань розвитку жіночого спорту в країні. Її основними завданнями є: залучення жінок до занять руховою активністю та спортом, стимулювання жінок до професійного заняття спортом і досягнень вищої спортивної майстерності, пропаганда здорового способу життя серед жінок тощо.

В Омані, наприклад, жінка не тільки має рівні права з чоловіком, а й зобов'язана отримати освіту (можливо за кордоном коштом держави) і активно брати участь у соціальному житті країни. Дослідження свідчать, що в мусульманських державах існує потужний принцип верховенства права, це свідчить про те, що, якщо процес перебуває поза правовим полем або ж не відображений у правових документах, то його просто не існує.

Історичний аналіз свідчить, що нормативна база щодо прав жінок почала своє формування з середини 1990-х, а саме щодо жіночого спорту лише на початку XXI століття, що вказує на актуальність питання.

Вшанування переможців спортивних змагань сягає часів існування Стародавньої Греції і нині залишається актуальним. Церемонія нагородження є нагальною складовою будь-якого спортивного турніру незалежно від його масштабів. Представляючи свою країну на міжнародному рівні, спортсменка несе велику відповідальність. Спортсменки країн Північної Африки і Близького Сходу тільки починають свій шлях на міжнародній спортивній арені, саме тому необхідно давати їм додаткові стимули у вигляді заохочення на державному рівні її заслуг.

На заохочення заслуговують не тільки спортсменки, але й представниці спортивних засобів масової інформації, спортивних органів управління і всіх учасників спортивного руху. Разом з мотивацією самих учасниць спортивного

руху, суспільство знатиме героїнь, які представляють їхню країну на міжнародній арені й формують її позитивний імідж. Сукупність усіх факторів дають позитивний ефект у формуванні громадської думки щодо жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу.

Крім зазначених вище засобів впливу на громадську думку, експерти додають і важливість створення позитивного іміджу жінки-спортсменки (96 балів), пропаганда здорового способу життя (64 бали) та наявність освітніх програм (32 бали). Позитивний імідж має велике значення у всіх сферах діяльності, оскільки виступає елементом пропаганди.

У бесідах представники засобів масової інформації країн Північної Африки та Близького Сходу зазначають, що важливо створити позитивний імідж жінки-спортсменки, в першу чергу, щоб уникнути публічного осуду дівчаток, які хотіли б пов'язати своє життя зі спортивним рухом, та донести суспільству, що для досягнення того чи іншого результату необхідно вкласти багато фізичних і психологічних сил. У консолідації з повагою до культури і традицій регіону представниці спортивного руху підвищують імідж своїх країн, тим самим показуючи високий рівень розвитку суспільства.

Освітні програми та різноманітні тренінги, спрямовані на підвищення толерантності суспільства до гендерної рівності та поваги прав і свобод кожного, є одним з важливих засобів досягнення довгострокових цілей у формуванні громадської думки.

Таким чином, з урахуванням багатьох факторів, які прямо або опосередковано впливають на процеси формування і розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, для вирішення різних проблем, які пов'язані з соціально-культурними особливостями країн регіону, необхідний системний підхід і глибокий аналіз стану жіночого спорту і його динаміки в розвитку.

Історичний аналіз свідчить, що останнім десятиліттям спостерігається значне зміщення акцентів на користь аргументів щодо доцільності участі жінок країн Північної Африки і Близького Сходу в міжнародному спортивному русі.

3.3. Сучасні тенденції розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу

Для більш глибокого дослідження сучасних тенденцій розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу нами було розроблено спеціальний блок питань, на які було запропоновано відповісти експертам. Перш ніж визначити перспективи жіночого спорту в країнах регіону і розробити проект комплексної стратегії розвитку необхідно проаналізувати історичні аспекти та сучасні тенденції. На основі отриманих результатів можна прогнозувати перспективи розвитку жіночого спорту в досліджуваному регіоні.

Всі експерти були одностайної думки щодо того, що жіночий спорт в країнах Північної Африки та Близького Сходу є недостатньо вивченим предметом, а головне – перспективним напрямом діяльності спортивних функціонерів, представників органів державної влади у сфері фізичної культури і спорту та різних міжнародних громадських і благодійних організацій. Бракує наукових розробок з питань жіночого спорту в цілому і місця жінок досліджуваних регіонів у міжнародному спортивному русі.

Дослідження свідчать, що в останні роки з'являється все більше зацікавлених осіб у розвитку жіночого спорту в означених регіонах, але відсутній систематичний підхід, який враховував би особливості соціальних та культурних традицій кожної з країн Північної Африки та Близького Сходу. А також, особливості економічного та політичного розвитку в країні.

Велика кількість дослідників з Європи та Сполучених штатів Америки мають в своєму колі наукових інтересів питання про жіночий спорт, вплив мусульманства на розвиток жіночого спорту та особливості релігійних традицій в одязі, на тлі чого відбувається найбільша кількість дискусій між дослідниками, журналістами та усіма зацікавленими сторонами.

Дослідження свідчать, що в центрі більшості дискусій про етику в мусульманському спорті розглядається надання або не надання дозволу носити хіджаб під час виступу на змаганнях міжнародного рівня. Особливо це

стосується таких видів спорту як плавання, пляжного волейболу та інших видів спорту, пов'язаних із спеціальною спортивною формою.

Передусім експерти виділили групу критеріїв, на підставі яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в країні.

На їхню думку, провідними критеріями, що визначають рівень розвитку, є наявність спеціальних державних документів, що регулюють функціонування жіночого спорту в країні (307 балів), кількість жінок, які займаються спортом у школах чи у студентському середовищі (300 балів), наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту в країні (257 балів), $W \approx 0,98$ (рис. 3.6).

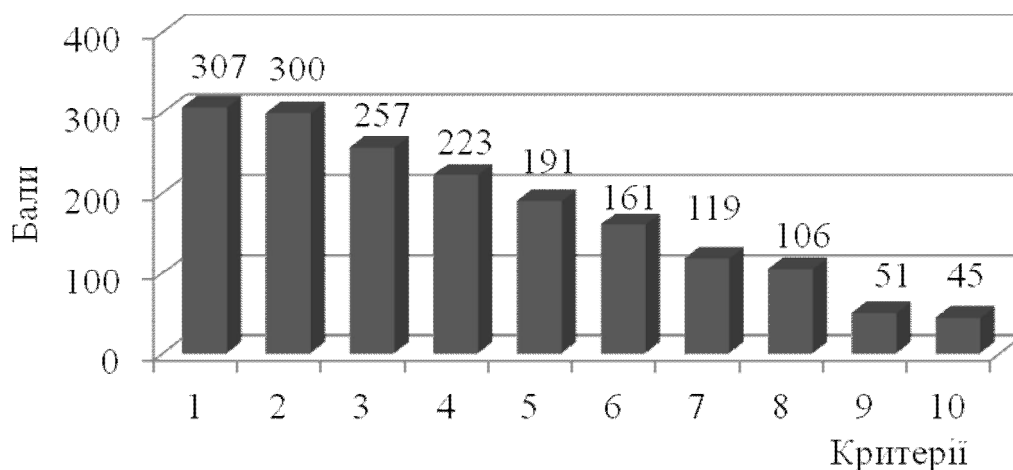

Рис. 3.6. Результати експертного опитування щодо критеріїв, що визначають рівень розвитку жіночого спорту в країні:

1 – наявність спеціальних державних документів, які регулюють функціонування жіночого спорту в країні; 2 – кількість жінок, які займаються спортом у школах; 3 – наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту в країні; 4 – кількість жінок, які займаються спортом серед студентів; 5 – кількість видів спорту, в яких представлені жінки в збірних командах; 6 – представництво жінок в органах управління фізичним вихованням і спортом в країні; 7 – наявність комітету при органах управління з питань жіночого спорту в країні; 8 – кількість завойованих жінками нагород на міжнародних спортивних змаганнях; 9 – кількість жінок, які займаються спортом в спортклубах, секціях, фітнес центрах тощо; 10 – представництво жінок у збірних командах країни

Про необхідність і важливість нормативно-правового забезпечення жіночого спорту вже згадували в попередньому підрозділі. Наявність державних документів, що регулюють функціонування жіночого спорту в країні, свідчить про те, що спорт є одним із пріоритетних соціальних напрямів, завдяки якому жінки фактично є повноцінними членами суспільства з відповідними правами та обов'язками. З цим критерієм тісно пов'язаний і критерій наявності спеціальних програм розвитку жіночого спорту.

Контент-аналіз документального забезпечення фізичного виховання та спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, дає змогу стверджувати, щоякщо і є приватні програми розвитку, то вони мають локальний характер або обмежені певним видом спорту. Але факт їх наявності, не можна недооцінювати.

Наприклад, в Мавританії, на базі НОК створено комісію у справах жіночого спорту. Комісією було розроблено ряд спеціальних програм рухової активності для жінок, які включали в себе заняття йогою, пілатесом і фітнесом. Таким чином, вже на початку роботи цих програм вдалося залучити до регулярних занять руховою активністю понад 2 тис. жінок при кількості населення країни у 3,1 мільйона осіб. Кількісні показники як критерій, що визначає рівень розвитку жіночого спорту, має особливе значення для викладення статистичних результатів. Кількість молоді, яка займається спортом, є показником реального резерву, на який може розраховувати країна при відборі до спортивних секцій поглибленої спеціалізації. Тому важливо вести контроль і облік тих, хто займається в школах, коледжах і Вищих навчальних закладах.

Серед важливих критеріїв, експерти виділили такі: кількість видів спорту, в яких представлені жінки в збірних командах (191 бал); представництво жінок в органах управління фізичним вихованням і спортом в країнах Північної Африки та Близького Сходу (161 бал); наявність комітету при органах управління з питань жіночого спорту в країні (119 балів).

Об'єктивним показником і критерієм також можна назвати кількість видів спорту, в яких представлені жінки, оскільки він демонструє, не лише загальну кількість тих, хто займається, але і їх розподіл за сегментами досліджуваного об'єкта. Поняття – спортивний рух, є широким і охоплює не лише спортсменок, а й спортивних функціонерів, спортивних журналістів та всіх, хто забезпечує сферу обслуговування спорту.

Бесіди з фахівцями галузі фізичного виховання та спорту країн Північної Африки та Близького Сходу дають можливість стверджувати, що кількість жінок, представлених в органах управління фізичним вихованням і спортом, має бути збалансовано з чоловіками, тобто при прийнятті глобальних галузевих рішень щодо жіночого спорту та розвитку необхідний гендерний баланс, наявність якого підвищить ефективність рішень.

Всі ці критерії в сукупності й окремо вказують на ступінь розвитку жіночого спорту в країні.

Не менш важливими критеріями експерти назвали: кількість завойованих жінками нагород на міжнародних спортивних змаганнях (106 балів), кількість жінок, які займаються у спортивних клубах, секціях, фітнес-центрах тощо (51 бал); представництво жінок у збірних командах країни (45 балів). Кількість завойованих нагород на міжнародних змаганнях – один із головних критеріїв ефективності підготовки спортсменів до змагань. Спортивна нагорода – це результат фізичної та психологічної роботи спортсмена, головна мета участі в змаганнях. Вона тісно пов'язана з кількістю жінок у збірних командах країни. Обидва критерії визначають рівень підготовленості спортсменок до змагань міжнародного масштабу.

Для отримання повних відомостей про стан розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу експертам було запропоновано відповісти на ряд запитань, що підтверджують або спростовують перераховані вище критерії. Так, на питання «Чи є необхідними регулярні заняття фізичною культурою і спортом в початковій, середній та старшій школі?» експерти одноголосно дали позитивну відповідь. Таку ж відповідь вони дали і на

питання: чи є необхідними регулярні заняття фізичною культурою і спортом в коледжах і закладах вищої освіти.

Факт необхідності занять фізичною культурою визнають всі, незважаючи на положення в суспільстві і місце проживання. Уряди країн досліджуваного регіону зацікавлені в тому, щоб населення було здоровим і активним. Питання здоров'я нації є найчастіше обговорюваним на форумах і конференціях, присвяченим стратегічним питанням розвитку країн і регіонів у цілому.

Експерти були одностайними у відповідях щодо групи питань, пов'язаних із представництвом жінок в органах управління, зокрема експерти дали позитивну відповідь на питання «Чи повинні бути присутніми жінки в вищих органах управління фізичним вихованням в країні?» Експерти також впевнені в необхідності присутності жінок і у вищих органах управління спортом в країні і в спортивних засобах масової інформації.

Наша анкета передбачала у разі позитивної відповіді експертів прохання зазначити приблизне співвідношення жінок і чоловіків в органах управління фізичним вихованням, спортом і спортивних засобах масової інформації. Оскільки засоби масової інформації можуть чинити значний вплив на формування позитивної думки про жінок-спортсменок, а також формувати загальну громадську думку про різні явища, важливим, на наш погляд, було виявити думку експертів щодо представництва жінок в засобах масової інформації як фундаментальний засіб прямого впливу.

Так, думки експертів розподілилися наступним чином: 53% експертів відповіли, що представництво жінок у вищих органах управління фізичним вихованням в країні не повинно перевищувати 30%, а 47% – експертів відповіли, що не більше 50% (рис. 3.7).

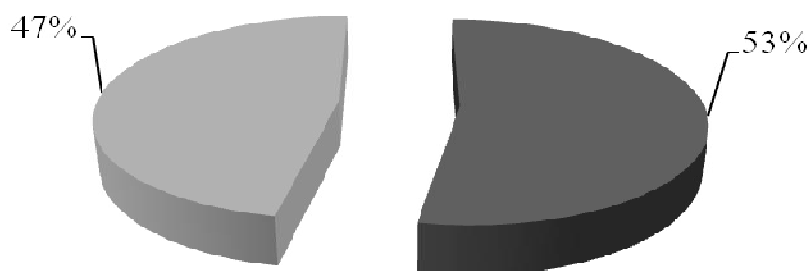

Рис. 3.7. Результати експертного опитування стосовно посадового представництва жінок (%) у вищих органах управління фізичним вихованням у країні (n=32):

■ – не більше 30%; ■ – не більше 50%

Оскільки в більшості країн Північної Африки та Близького Сходу до юрисдикції Міністерства молоді та спорту входить розвиток та популяризації спорту, а управлінням фізичним вихованням та масовим спортом займаються Міністерство освіти, Міністерство охорони здоров'я, організації-аналоги «Спорт для всіх» тощо. Тому, доцільно було розділити питання керівних посад у вищих органах управління спортом та фізичним вихованням.

На думку експертів, представництво жінок в органах управління сферою спорту в країні, має бути на наступному рівні: 47 % експертів вважали, що жінок має бути в органах управління спортом в країні не більше 50 %; 32 % – не більше 30 % , 21% – не більше 40 % (рис. 3.8).

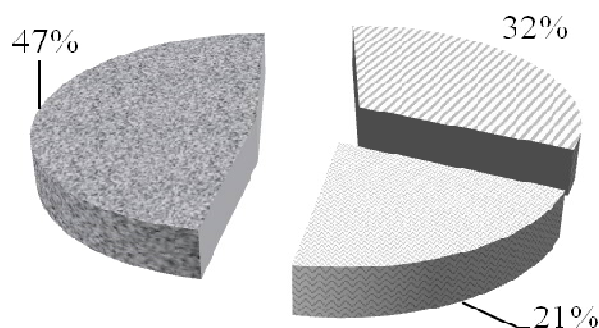

Рис. 3.8. Результати експертного опитування стосовно посадового представництва жінок (%) у вищих органах управління спортом у країні (n=32):

▨ – не більше 30%; ▩ – не більше 40%; ■ – не більше 50%

У питанні про належне представництво жінок у засобах масової інформації експерти виявили однотайність, відповши у відсотковому співвідношенні жінок і чоловіків має бути по 50 %. І тільки один експерт відповів, що кількість жінок у спортивних засобах масової інформації має бути не більше 40 %.

Питання про роль Міжнародного олімпійського комітету у розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу є одним із базових у даному дослідженні, оскільки глобальну стратегію розвитку спорту в світі створює саме ця організація. Тільки своїм авторитетом в світі Міжнародний олімпійський комітет може вплинути на ті чи інші процеси, які відбуваються в суспільстві країни або регіону.

Експерти як безпосередні учасники спортивного руху країн досліджуваних регіонів на питання «Чи достатньою мірою Міжнародний олімпійський комітет підтримує жінок даного регіону в їхньому прагненні до занять спортом?» відповіли таким чином: 56 % експертів відповіли позитивно; а 44 % – негативно (рис. 3.9.).

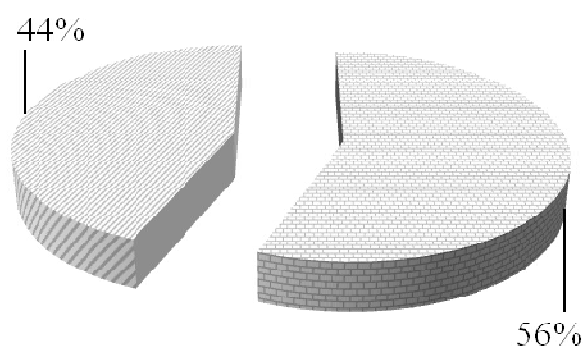

Рис. 3.9. Результати експертного опитування щодо міри підтримки МОК жінок країн Північної Африки і Близького Сходу у прагненні займатися спортом (n=32):

▨ – так, у достатній;

▩ – ні, не у достатній

Як показують результати відповідей експертів з цього питання, більшість вважають, що Міжнародний олімпійський комітет достатньою мірою підтримує

жінок регіону. Зі свого боку Міжнародний олімпійський комітет створює умови для розвитку спорту в світі й необхідні нормативно-правові основи вже були створені багато років тому.

Однак через соціально-культурні особливості країн Північної Африки і Близького Сходу, авторитет і втручання Міжнародного олімпійського комітету вкрай необхідні. Перед Іграми Олімпіади в Лондоні 2012 р., ряд країн досліджуваного регіону змушені були вперше делегувати спортсменок для участі у змаганнях. Це безсумнівно, позитивний результат діяльності Міжнародного олімпійського комітету в роботі з національними олімпійськими комітетами країн Північної Африки і Близького Сходу. Делегування жінок для участі в цих Іграх значно поліпшило імідж країн-учасниць й підвищило рівень довіри світової спільноти до держав регіону.

Останніми роками країни Північної Африки і Близького Сходу опинилися в епіцентрі глобальних політичних змін, деякі з них знаходяться у стані відкритої або латентної війни. Ці події негативно позначаються не тільки на внутрішній соціальній ситуації в країнах, а також знижують їхній імідж на світовій арені. З весни 2011 року по усьому «арабському світі», починаючи з Тунісу, прокотилась низка протестів та путчів з подальшою зміною влади, а в деяких країнах, наприклад, Лівії або Сирії, збройні повстання та громадянські війни зпричинили збільшення потоку біженців.

У зв'язку з виходом на міжнародну спортивну арену, спортивні функціонери зіткнулися з новою проблемою – підготовкою спортсменок до змагань вищого рівня.

Так, на думку експертів, кількість занять руховою фізичною активністю на тиждень у різних вікових групах мають відрізнятися. І сьогодні з цим одногласно погодилися всі експерти, кількість занять для дівчаток 4-7 років становить 2-3. Щодо віку 8-11 років думки експертів розділилися.

Так, 44 % експертів вважають, що кількість занять має бути 2-3 рази на тиждень, проте з урахуванням того, що рівень навантаження залежить від

багатьох факторів, а не тільки від віку, 56% експертів вважають, що 3-4 заняття будуть найбільш оптимальними (рис. 3.10.).

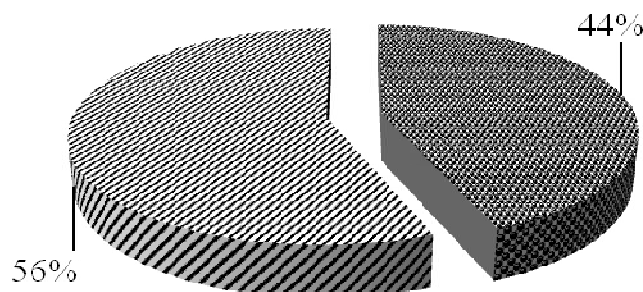

Рис. 3.10. Результати експертного опитування щодо потрібної кількості занять на тиждень для дівчаток віком 8-11 років (n=32):

▨ – 2-3 заняття; ▩ – 3-4 заняття

Щодо занять дівчаток у віці 12-15 років, думки експертів різняться, як і в попередньому питанні. Так, 44 % експертів вважають, що кількість занять не повинна перевищувати трьох разів на тиждень, а 56 % вказують на необхідність збільшити до 4-5 разів. Необхідно також враховувати, що вік 12-15 років – це період гормонального «вибуху», пов'язаного з процесом статевого дозрівання (рис. 3.11).

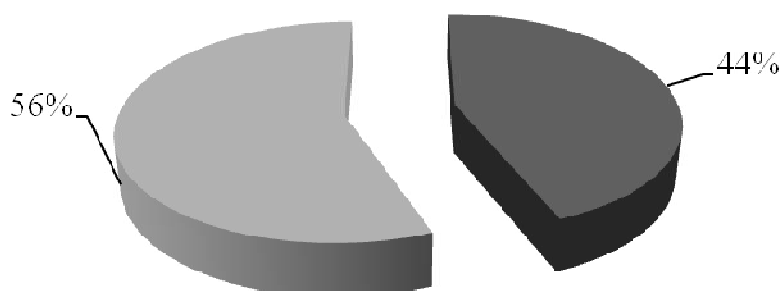

Рис. 3.11. Результати експертного опитування стосовно належної кількості занять на тиждень для дівчаток віком 12-15 років (n=32):

■ – 2-3 заняття; ■ – 4-5 заняття

Для дівчаток у віці 16-21 років 44 % експертів вважають, що кількість занять має складати не більше 3-4 разів на тиждень, 56 % експертів – 4-5 разів. Щодо жінок у віці 22-35 і 36-55 років всі експерти мали однакову думку. Для 22-35-річних раціональна кількість занять руховою активністю, має відповідати рівню 4-5 разів на тиждень, для жінок у віці 60-75 і 75-90 років експерти одногolosно вказали на кількість занять руховою активністю не більше 2-3 рази на тиждень.

Отримані дані не є основою для побудови тренувального процесу, але характеризують загальні тенденції функціонування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

З вище викладеного, можна зробити кілька важливих висновків. По-перше, виокремивши конкретні критерії, за допомогою яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, можна говорити про сучасні тенденції та перспективи. По-друге, важливим є і те, щоб в органах управління фізичною культурою і спортом, а також у спортивних засобах масової інформації було представлено достатню кількість жінок для створення балансу. По-третє, більшість експертів відзначають достатній рівень підтримки з боку Міжнародного олімпійського комітету жінок регіону, у їхньому прагненні до занять фізичною культурою і спортом.

Також, важливо розуміти, що загальні теоретичні основи спортивної підготовки жінок країн Північної Африки і Близького Сходу слід розробити на основі системного аналізу загальних факторів, що впливають на процес підготовки, з урахуванням соціально-культурних особливостей регіону.

Сучасні тенденції розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, характеризуються пошуком балансу між соціо-культурними особливостями регіону і загальноприйнятими принципами спортивного руху. Спостерігається стрімкий розвиток в усіх сферах спортивного руху країн регіону.

Не тільки спортсменки стикаються з новими викликами сучасного світу, а й тренерський склад, спортивні функціонери та органи державного управління сферою фізичного виховання і спорту в країні. Важливо давати адекватний зворотній зв'язок і відповідь новим викликам, шляхом впровадження нових підходів та розробок в практику.

Система управління сферою фізичного виховання і спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу адекватно реагує на постійні зміни в зовнішньому середовищі і шукають способи адаптації внутрішніх процесів до зовнішніх.

3.4. Громадська думка як фактор, що впливає на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу

Для більш глибокого вивчення низки питань, щодо жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, нами було проведене соціологічне дослідження серед міського (n=203) та сільського (n=197) населення країн регіонів, що досліджуються.

Громадська думка – це не просто кілька думок, якими люди обмінюються у вузькому, приватному колі родини або друзів, а такий стан суспільної свідомості, яке виражається публічно і впливає на функціонування суспільства і його політичної системи. Саме можливість голосного, публічного висловлення населення на злободенні проблеми суспільного життя і вплив цієї висловленої вголос позиції на розвиток суспільно-політичних відносин відбиває суть громадської думки як особливого соціального інституту.

Дослідження свідчать, що громадська думка є важливим фактором формування соціального клімату в країні або регіоні. Вона має значний вплив на формування загальних суджень суспільства про жіночий спорт у країнах досліджуваного регіону.

Для визначення основних векторів громадської думки з досліджуваних питань було проведено соціологічне дослідження серед міського і сільського населення країн Північної Африки і Близького Сходу.

У ході дослідження було отримано ряд результатів, які продемонстрували, що думки міського населення і населення сільської місцевості дещо розрізняються з різних питань. Це пов'язано, перш за все, з відмінностями соціального устрою життя в містах і селах.

Насамперед, респондентам було поставлено питання про необхідність занять фізичною культурою і спортом жінками регіону. Позитивно на це питання відповіли 76 % міських жителів і 69 % жителів сільської місцевості. Це свідчить про те, що переважна більшість населення країн Північної Африки і Близького Сходу не відчують ніякого дискомфорту, пов'язаного з жіночим спортом.

Респондентам було запропоновано обґрунтувати свій вибір. Респонденти, які позитивно відповіли на питання, в основному, пояснили свій вибір наступним чином: фізична культура і спорт – це, перш за все, здоров'я і активний спосіб життя; спорт загартовує характер; його результати є соціально цінними як для жінок, так і для країни в цілому.

На питання «Якими видами спорту повинна займатися жінка?» респонденти відповіли, що гімнастикою, фігурним катанням на ковзанах, тенісом, спортивними іграми, легкою атлетикою, фехтуванням. Рідше респонденти називали спортивні види стрільби, кінний спорт і танці.

Також було запропоновано питання про види спорту, якими жінка не повинна займатися. Респонденти були одностайними у відповідях, відзначивши єдиноборства і важку атлетику як ті види, якими жінка не повинна займатися. Респонденти обґрунтували свій вибір тим, що жіночий організм не пристосований до таких навантажень, які притаманні вищезазначеним видам спорту.

Далі респондентам було запропоновано відповісти на запитання «Якими на їх погляд, видами спорту жінка не повинна займатися, з різних причин?» Респонденти із міського населення проявили більш лояльний підхід до відповідей, виділивши всього кілька видів спорту. Переважна більшість відповідей зосередилися навколо важкої атлетики, боксу й боротьби.

Респонденти пояснили свій вибір тим, що ці види спорту можуть негативно вплинути на жіночий організм, особливо важка атлетика, заняття якої пов'язані зі значними навантаженнями.

Кожен регіон має свої культурні особливості і традиції, саме з цим пов'язане виникнення різних традиційних видів спорту, які мають унікальні характеристики регіону, і навпаки, культурні особливості регіону можуть і перешкоджати цьому процесу.

Для визначення ступеня впливу культурних особливостей на можливість занять спортом жінками респондентам було запропоновано відповісти на відповідне питання.

В результаті обробки даних з'ясувалося, що в цьому питанні думки міського населення і жителів сільської місцевості значним чином не відрізнялися. Так, 72 % респондентів міського населення відповіли позитивно, а жителі сільської місцевості – 89 %. Таким чином можна зробити висновок, що в сучасному світі вплив традицій у досліджуваному регіоні залишається досить міцним.

Найбільша кількість суперечок виникає з приводу дозволеного одягу жінок як у повсякденному житті, так і при занятті руховою активністю й спортом. З одного боку, існує низка видів спорту, в яких правилами чітко регламентована форма спортивного одягу і хіджаб значним чином суперечить правилам, з іншого – радикальні релігійні течії ісламу мають велике пропагандистський вплив у деяких країнах досліджуваних регіонів, що ускладнює процес подолання стереотипних думок у середовищі самих жінок, що займаються руховою активністю.

Сьогодні значущість і впливовість радикальних течій ісламу дещо знизилася. Це пов'язано, в першу чергу, зі зростаючою кількістю терористичних актів, які відбуваються на релігійному ґрунті. У зв'язку з цим, значно знижується кількість прихильників серед населення країн Північної Африки і Близького Сходу.

Також, великий вплив на формування громадської думки та загалом ставлення суспільства до жіночого спорту чинять процеси глобалізації та розвитку взаємодії між країнами, що призводить до обміну традиціями та культурними особливостями.

Як і в попередніх питаннях думки міського і сільського населення дещо різняться у питанні необхідності носіння традиційного одягу – хіджабу під час занять руховою активністю і спортом, в тому числі, і виступати на змаганнях різного різного рівня (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Результати анкетування міських і сільських жителів з питань
фізичної культури і спорту досліджуваних регіонів, %**

Запитання	Міські жителі (n=203)		Сільські жителі (n=197)	
	«Так»	«Ні»	«Так»	«Ні»
«Чи необхідно жінкам досліджуваних регіонів займатися фізичною культурою і спортом?»	76	24	69	31
«Чи необхідно носити жінкам традиційний одяг (хаджаб і абаю) під час занять руховою активністю?»	8	92	30	70

Для нашого дослідження особливу зацікавленість викликали результати відповідей респондентів на таке питання «Чи обов'язково жінці-спортсменці одягати абаю і хіджаб під час занять спортом?» Однак відповіді респондентів якимось чином суперечать попередньому запитанню. Так, представники міського населення з 92 % результатом відповіли негативно на це питання. У той же час, 70 % респондентів сільського населення теж відповіли негативно (табл. 3.1).

Абая і хіджаб – це обов'язкова складова культурних традицій зазначених регіонів, але натомість респонденти готові відмовитися від них на користь

занять спортом. Сьогодні існує кілька думок, пов'язаних з питаннями спортивного одягу для жінок-спортсменок з мусульманських країн світу. Дискусія полягає в тому, що спортсменки повинні відчувати себе комфортно, як в психологічному так і фізичному відношенні, водночас не порушуючи традицій і не ображаючи почуття співгромадян.

Проблема полягає не у цілковитій забороні жінкам занять спортом, а у дискусії щодо досягнення компромісу між вимогами видів спорту та традиціями регіонів, звідки походять спортсменки. Справа в тому, що кожна країна регіонів, що досліджуються відрізняються одна від одної, в тому числі і так званим – ступенем соціальної відкритості. Є такі країни як Бахрейн або Йорданія, які характеризуються високим ступенем відкритості суспільства. Також, є Йемен або Саудівська Аравія, які є дуже закритими.

Культурні традиції країни або регіону нерозривно пов'язані з громадською думкою, яким вони формуються. Так, респондентами було запропоновано питання, що визначає ступінь впливу громадської думки на розвиток і формування жіночого спорту в регіоні, а саме його вплив на рішення жінок займатися спортом.

Більшість респондентів, а саме 46 % (міське населення) і 78 % (сільське населення) відповіли ствердно. Що говорить про те, що ступінь впливу громадської думки значно великий в сільських масивах.

Це пояснюється тим, що умови проживання в країнах Північної Африки та Близького Сходу, особливо в сільських районах, є скрутними, починаючи від пустельних місцевостей і нестачею водних ресурсів, закінчуючи складною політичною і економічною ситуацією.

Соціологічний аналіз дає змогу стверджувати, що сільське населення будь-якої країни або регіону завжди традиційніше і консервативним, ніж міське. Це пов'язано, в першу чергу, з процесами глобалізації, які не так швидко поширюються в маленьких містах і поселеннях, як в столицях та інших великих містах.

Незважаючи на зовнішню схожість соціального устрою країн Північної Африки і Близького Сходу, життя суспільства кожної з країн відрізняється один від одного, більш того, побутові традиції можуть бути різними в різних регіонах однієї країни (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Результати анкетування міських і сільських жителів з питань впливу громадської думки і соціального устрою на рівень занять фізичною культурою і спортом жінок досліджуваних регіонів, %

Запитання	Міські жителі (n=203)		Сільські жителі (n=197)	
	«Так»	«Ні»	«Так»	«Ні»
«Чи впливає громадська думка на рішення жінок досліджуваних регіонів займатися спортом?»	46	54	78	22
«Чи впливає соціальний устрій країни на кількість жінок, які займаються руховою активністю і спортом досліджуваних регіонів?»	67	33	82	18

Респондентам було запропоновано відповісти на запитання «Чи вважають вони, що соціальний устрій життя країни або регіону впливають на кількість жінок, які займаються спортом?». Відповіді респондентів розподілилися таким чином: 67 % міського населення і 82 % сільського населення відповіли ствердно. Повертаючись до попередніх питань, можна провести певну паралель між культурними традиціями, громадською думкою і соціальним устроєм життя, оскільки це вісь, яка визначає імідж країни або регіону на міжнародній арені. Іншими словами – це те, як бачать і сприймають люди, мешканців тієї чи іншої країни або регіону.

Для визначення ступеня доступності спортивної інфраструктури для жінок країн Північної Африки і Близького Сходу, респондентам було запропоновано оцінити ступінь доступності спортивних об'єктів для жінок.

Всього 32 % респондентів міського населення – оцінили доступ як обмежений і 56 % – як вільний доступ до спортивної інфраструктури, 12% – взагалі недоступний (рис. 3.12).

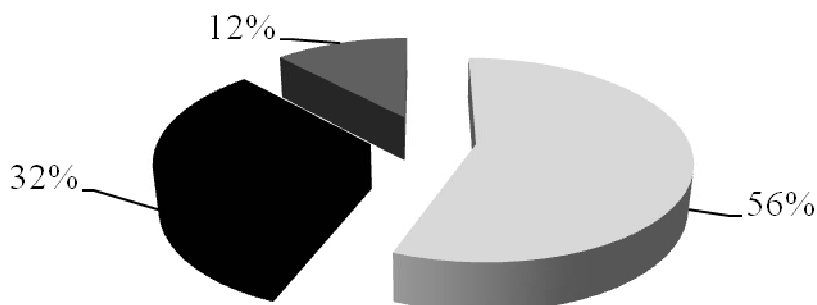

Рис. 3.12. Результати анкетування міських жителів (%) щодо вільного доступу жінок до спортивних майданчиків (n=203):

■ – так; ■ – ні, обмежений, ■ – ні, відсутній

Цікавим може бути вивчення причин недоступності спортивної інфраструктури для жінок досліджуваних регіонів. Респонденти умовно вказали такі причини: зруйновані й покинуті об'єкти, які непридатні для занять спортом; незручне розташування об'єктів; недостатня кількість об'єктів; неможливо використовувати об'єкти одночасно з чоловіками тощо.

В традиційному мусульманському суспільстві існують обмеження щодо одночасного перебування жінок і чоловіків в громадських місцях, а особливо гостро це питання стоїть в сільській місцевості, оскільки суспільство є більш консервативно налаштованим, ніж мешканці міського населення.

Думки респондентів населення сільської місцевості різняться: 28% респондентів вважають, що доступ до спортивної інфраструктури повністю відсутній, 32% – вважають доступ обмеженим і 40% вважають, що доступ відкритий (рис. 3.13).

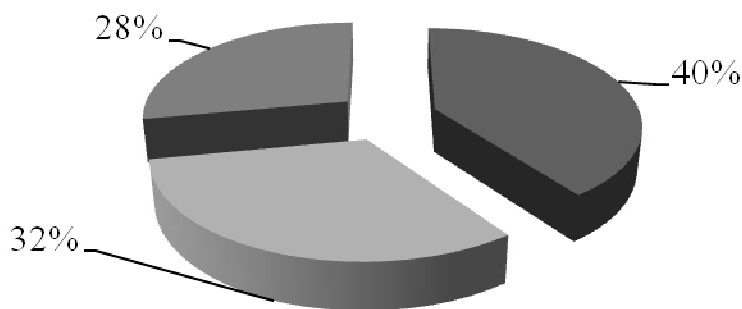

Рис. 3.13. Результати анкетування сільських жителів (%) щодо вільного доступу жінок до спортивних майданчиків (n=197):

■ – так; ■ – ні, обмежений; ■ – ні, відсутній

В даному випадку різниця відповідей між міськими і сільськими жителями незначна, оскільки спортивна інфраструктура і її розвиток значною мірою залежать від політики держави – починаючи від будівництва нових об'єктів і закінчуючи підтриманням належного вигляду вже існуючих.

Для того, щоб мати уявлення про кількість жінок, які займаються певним видом спорту, респондентам було поставлено відповідне запитання. 12 % міського населення і 7 % сільського населення відповіли позитивно на запитання «Чи займаються вони якимось видом спорту?». Ці результати не є свідченням низького показника, оскільки рівень занять жінками тим чи іншим видом спорту невисокий в усьому світі.

Більшість тих, хто займається, зазначили такі види спорту серед найпопулярніших: легка атлетика, гімнастика, йога, велоспорт.

Важливим питанням для загального розуміння перспектив для жінок до занять руховою активністю і спортом у країнах Північної Африки та Близького Сходу, було з'ясування думки респондентів з приводу належної кількості занять на тиждень. Таким чином, як продовження попередніх запитань 40 % міського населення і 37 % сільського займаються двічі на тиждень; 35 % міського і 28 % сільського – тричі на тиждень; 25 % міського і 35 % сільського – більше ніж тричі на тиждень (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результати анкетування міських і сільських жителів з питань належної кількості занять руховою активністю і спортом жінками досліджуваних регіонів на тиждень, %

Кількість занять на тиждень	Думка міського населення (n=203)	Думка сільського населення (n=197)
Двічі	40	37
Тричі	35	28
Більше ніж тричі	25	35

Для чоловіків було поставлено запитання «Чи займається хтось із знайомих жінок спортом?» 13 % міських та 9 % сільських жителів відповіли ствердно. В основному серед знайомих жінок, які займаються, були члени родини – сестри, тітки, мами та ін. Серед видів спорту респонденти назвали наступні: баскетбол, легка атлетика і фітнес.

Останніми роками популярності набувають різноманітні фітнес програми серед жіночого населення країн Північної Африки та Близького Сходу, новітні технології «приживаються» в жіночих фітнес клубах регіонів. Це пов'язано з фінансовими можливостями мешканців багатих країн, а також із тим, що похід до фітнес клубу – один із можливостей вийти з дому та поспілкуватись із колегами.

Складність полягає в тому, що всі країни Північної Африки та Близького Сходу відрізняються за соціальним устроєм та фінансовим станом. І не просто відрізняються, а діаметрально різні. В регіоні розташовані країни із високим рівнем фінансової культури: Бахрейн, Оман, ОАЕ, і – низьким: Лівія, Туніс тощо.

Для того щоб визначити залежність соціального розвитку країни або регіону від ступеня свободи жінок в суспільстві, респондентам було запропоновано дати відповідь на відповідне питання. Таким чином, 71 % міських жителів вважають, що існує пряма залежність, 8 % – не бачать

залежності взагалі і 21 % – не змогли дати відповідь. Порівняно з сільськими жителями, 53 % яких вважають, що існує залежність, 40 % – немає залежності і 23 % складно було дати відповідь (рис. 3.14).

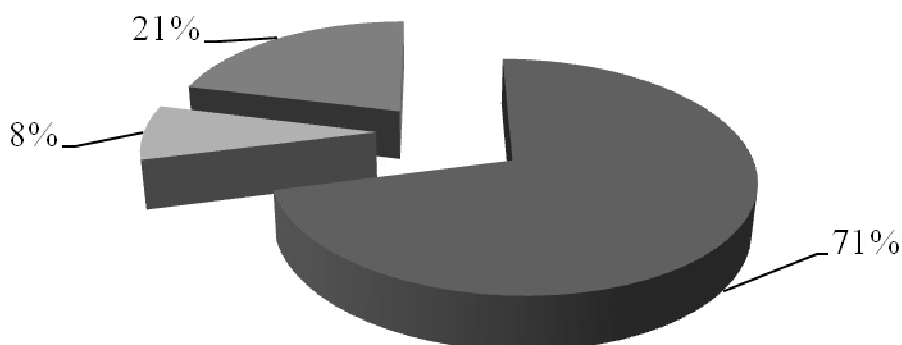

Рис. 3.14. Результати анкетування міських жителів (%) щодо свободи жінок як ключового критерію рівня розвитку країни (n=203):

■ – так, залежить; ■ – ні, не залежить; ■ – вагаюсь

У 10 % міських і 5 % сільських жителів у колі їх спілкування присутні жінки-спортсменки.

Жіночий спорт – це не лише спортсменки і тренери, а також і так звані спортивні функціонери, без яких спортивний рух розвивався б не системно і хаотично. Для виявлення ставлення громадськості країн Північної Африки та Близького Сходу до присутності жінок в державних органах управління в країнах, респонденти дали відповіді на низку відповідних запитань.

Важливим фактором, який може впливати на загальну політику щодо жінок та їх занять спортом – є представництво їх в органах, які безпосередньо приймають рішення в державі.

Дослідження свідчать, що 92 % міського і 65 % сільського населення, відповіли позитивно на питання «Чи повинні жінки бути представлені в складі органів державного управління?» в тому числі і на керівних посадах (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Результати анкетування міських і сільських жителів з питань представництва жінок у державних органах управління, %

Запитання	Міські жителі(n=203)		Сільські жителі(n=197)	
	«Так»	«Ні»	«Так»	«Ні»
«Чи повинні жінки бути представлені в державних органах управління?»	92	8	65	35

Для виявлення належного відсоткового співвідношення представництва жінок у відповідності до чоловіків в органах державного управління, респондентам було запропоновано відповісти на низку відповідних запитань. Так, відповіді міського населення розподілились наступним чином: 20 % респондентів вважають, що 75 % чоловіків і 25 % жінок буде оптимальним, 35 % вказують на 60 і 40 % відповідно, 27 % відмічають доречним співвідношення 50/50, а 18 % пропонують інші варіанти (рис. 3.15).

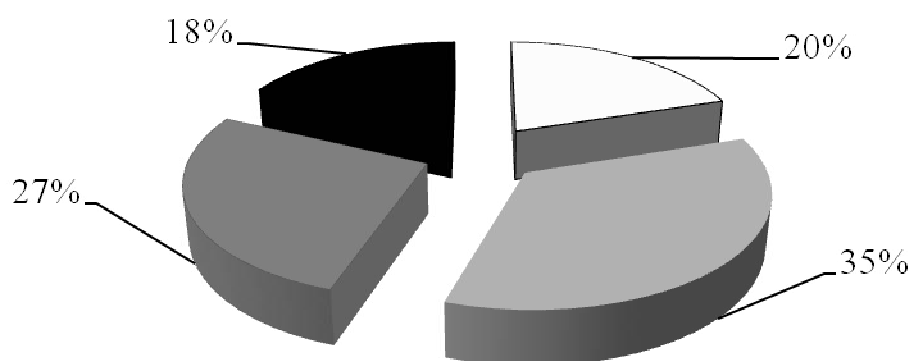

Рис. 3.15. Результати анкетування міських жителів щодо посадового співвідношення (%) жінок і чоловіків в органах державного управління (n=203):

□ – 75%(ч)/25%(ж); ■ – 60%(ч)/40%(ж); ■ – 50%(ч)/50%(ж); ■ – інше

Респонденти, також відповіли на запитання щодо представництва жінок на вищих державних посадах у сфері фізичної культури та спорту. Таким чином, за результатами анкетування, 70 % міських і 61 % сільських жителів упевнені, що жінки обов'язково повинні бути представлені на вищих управлінських посадах у сфері фізичної культури і спорту (рис. 3.16).

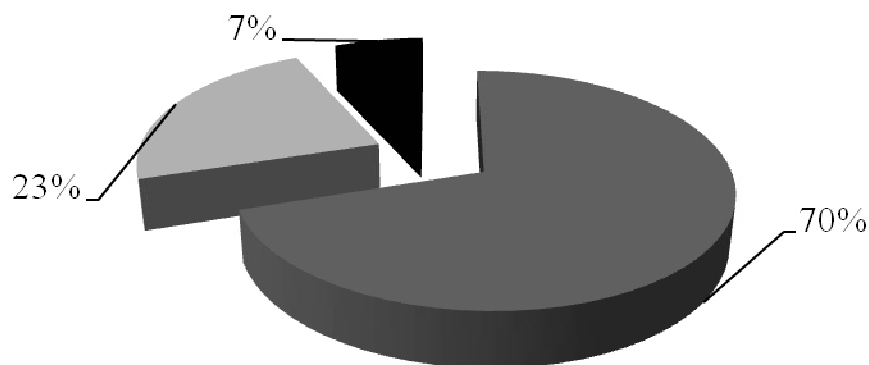

Рис. 3.16. Результати анкетування міських жителів (%) щодо представництва жінок на вищих державних посадах у сфері фізичної культури і спорту (n=203):

■ – так; ■ – ні; ■ – вагаюсь

З цього випливає проміжний висновок про те, що питання про стереотипи в мусульманському суспільстві є дещо перебільшеними, мова йдеться про значення статі в соціальному житті суспільства. Мається на увазі, що якщо жінка освічена та має бажання працювати, то ніхто не може їй заборонити розвиватися, крім її родини, а особливо батька. Ми вже не одноразово згадували про значення батька родини в процесі становлення дівчинки в суспільстві. В деяких країнах, як, наприклад, в Омані, жінка як член суспільства змушена отримати базову освіту перш ніж вийти заміж, а за бажанням і вищу освіту, можливо навіть і за кордоном.

Оман був одним з піонерів в регіоні Перської затоки, що підтримав прагнення жінок долучитися до політичного життя. Незважаючи на це, тільки парламентські вибори жовтня 2003 року стали першими виборами, в яких жінки змогли взяти участь без будь-яких обмежень. У 2003 році султан Кабус

призначив першу жінку на посаду міністра, а у 2007 році призначив 14 жінок до радницького органу Меджліс ад-Дауля. І все ж таки стереотипи, культурні традиції та упереджене ставлення перешкоджають жінкам обіймати високі урядові посади. Присутність жінок в парламентах та на міністерських посадах варіюється від нульової у багатьох арабських країнах до 12 % у поодиноких випадках. У Лівані, що вважається найдемократичнішою країною Арабського Сходу, відмічається зменшення жіночої присутності в політиці, що в якійсь мірі може пояснюватися зростанням впливу Хізбалли. Так, за результатами парламентських виборів червня 2009 року, кількість жінок-членів парламенту скоротилася на 35 % порівняно з 2005 роком, а кількість жінок-парламентаріїв була зменшена до 4 від загальної кількості 128 депутатів, що набагато менше ніж у менш демократичних Сирії, яка має 30 жінок в 250-місному парламенті; Йорданії, яка має 13 жінок – парламентаріїв з загального складу 165 парламентаріїв; та Єгипту, що має 31 жінку в складі 718 депутатів. У той же час, явка виборців жіночої статі на ті ж самі вибори перевищила чоловічу, що є свідченням високої політичної активності ліванських жінок.

Дослідження щодо участі жінок в органах державної влади країн Північної Африки та Близького Сходу свідчать, що на сьогоднішній день, немає жодної країни, в якій би жінки не обіймали посади державного рівня. Найбільш активно гендерний підхід впроваджують ОАЕ, де жінки обіймають високі посади в тому числі і Міністерські. Слід звернути увагу на те, що в Бахреїні, Омані, Йорданії та Туреччині жінки є важливими учасниками законотворення.

Дослідження свідчать, що останнім часом питання забезпечення гендерного паритету в органах державної влади – є досить актуальним і обговорюваним. Гендерне питання в арабських країнах є актуальною та популярною темою для дослідження не тільки в арабському регіоні, а й далеко за його кордонами, особливо в США та країнах Західної Європи, в яких проживають вихідці з арабських країн.

Ставлення до проблем жінок в арабському світі досить неоднозначне. Так, націоналісти розглядають права жінок крізь призму принципів світських

устоїв та гендерної рівності, наближаючись таким чином до ідеології міжнародного фемінізму. Прихильники поглядів світського фемінізму дотримуються думки, що іслам та права жінок знаходяться у протиріччі через гендерну ієрархію в ісламі, та ставляться до гендерного питання з позицій концепції західної демократії. Ісламська позиція щодо прав жінок має декілька підходів: консервативний, радикальний та модерністський.

Представники консервативного підходу розглядають проблеми жінок, ґрунтуючись на вченнях Корану та інших ісламських першоджерел. Представники радикального підходу мають спільну ідеологію з консерваторами, але дотримуються більш жорстких поглядів, вважаючи доцільним піддавати гонінням аморальних з їх точки зору жінок. Однак, нині провідні вчені в галузі релігійного виховання та дослідники Корану, погоджуються в принципових питаннях щодо здоров'я жінки, її участі в соціальному житті та забезпечення гендерної рівності для них у побутовому рівні.

Синтез та узагальнення матеріалів свідчить, що найбільшою надією для арабських жінок у боротьбі за свої права є модерністи або ісламські феміністи. Історичний аналіз дає змогу стверджувати, що феміністський рух з'явився на Арабському Сході ще в 1920-х роках в Єгипті, а сам термін «фемінізм» вживався не тільки французькою мовою, а мав арабський еквівалент – «ніса'ийа». Єгипет був піонером феміністської думки та активності. Парадоксально, але феміністський рух в Єгипті з'явився завдяки чоловіку. Батьком єгипетського феміністського руху вважають юриста Касіма Аміна, автора «Звільнення жінок» («Тахрір аль-Мара»).

Історичний аналіз свідчить, що термін «ісламський фемінізм» набув поширення у 1990-х роках завдяки іранським вченим Афсанех Наджмабадех та Зібі Мір-Хуссейні, які підняли питання появи та вживання цього терміну в тегеранському журналі для жінок «Zanan». За ними цей термін підхопили відомий вчений з Саудівської Аравії Маї Ямані та турецькі вчені Єсім Арат та Феріде Акар.

Інтерпретуючи проблеми жінок та гендерної нерівності з точки зору ісламу, ісламські феміністи керуються ідеєю нового трактування Корану та хадисів, визнаючи принцип рівності між чоловіком та жінкою.

Дослідження свідчать щодо питання гендерної нерівності на ринку праці, країни Арабського Сходу продовжують пристосовуватися до соціальних трансформацій, демографічних змін, хвиль економічного зросту та громадських міжусобиць. В цих умовах вплив процесів глобалізації на гендерне питання носить досить суперечливий характер. З одного боку економічна глобалізація призвела до зростання робочих місць в сфері експорту, створення вільних торговельних зон, е-комерції та фінансів, особливо в Бахреїні, ОАЕ та Саудівській Аравії.

Еміратизації, Оманізації, Бахреїнізації та Саудізації ринків праці, на яку пішли країни Перської затоки задля зниження залежності від емігрантської праці, створила нові можливості для жінок у сфері праці. Міжнародні тенденції також сприяли розвитку жіночих підприємств, зокрема в Йорданії, Єгипті та Бахреїні.

Як вже зазначалося раніше, існують різні учасники спортивного руху – це і спортсмени, і тренери, і спортивні функціонери, а також спортивні журналісти, фотографи, виробники спортивного спорядження та ін.

Особливе місце в спортивному русі посідають представники засобів масової інформації, а саме у формуванні іміджу того чи іншого спортсмена, виду спорту, країни тощод. Наприклад, до освітлення Жіночих ісламських ігор були допущені лише жінки на посади представників ЗМІ. Також, дослідження свідчать, «жіночий» погляд на спортивні події відрізняється від «чоловічого», тому для охоплення більшої аудиторії, жіночої зокрема, 90% міського і 85% сільського населення вважають, що жінки повинні бути представлені в спортивних засобах масової інформації для більш тонкого підходу до висвітлення участі жінок у міжнародному спортивному русі (рис. 3.17).

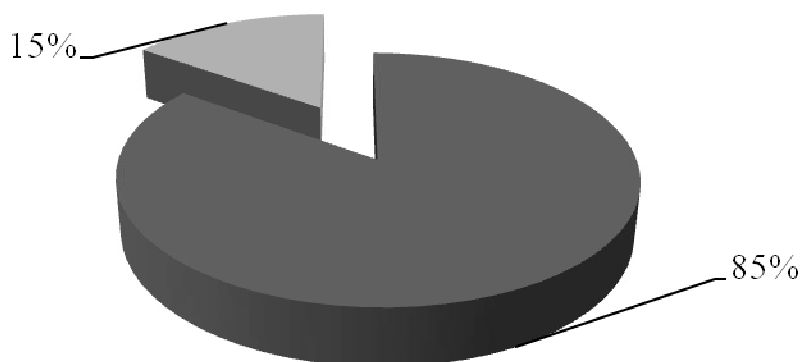

Рис. 3.17. Результати анкетування сільських жителів (%) щодо представництва жінок у "спортивних" засобах масової інформації (n=197):

■ — так; ■ — ні

Ми вже неодноразово зверталися до чинників, які впливають на формування та розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. 95% міського і 74 % сільського населення вважають, що політична ситуація в країні або регіоні значним чином впливає на процеси формування і розвитку жіночого спорту. Як вже не раз зазначалось, що починаючи з 2011 року політична ситуація в країнах Північної Африки та Близького Сходу є досить не стабільною, подекуди влада розрізнена і ситуація є досить небезпечною для повсякденного життя, не кажучи вже про заняття руховою активністю і спортом.

Спорт як соціальне явище знаходиться у межах держави або регіону і повинен підкорятися загальним процесам, які формуються представниками різних політичних кіл. Досліджуваний регіон відрізняється нестабільністю політичної ситуації, що безпосередньо погіршує умови для подальшого розвитку жіночого спорту (рис.3.18).

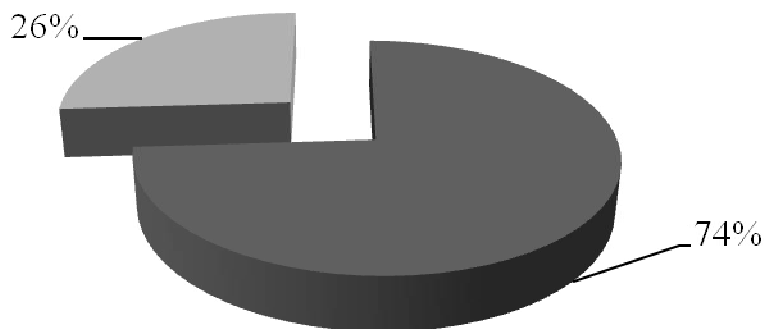

Рис. 3.18. Результати анкетування міських жителів (%) щодо впливу політичної ситуації в країні на рівень розвитку жіночого спорту (n=203):

■ – так, впливає; ■ – ні, не впливає

Політична ситуація найбільше впливає на соціальну й економічну ситуацію в країні. Більш за те, усі процеси, які відбуваються в середні країни пов'язані між собою, так чи інакше. І навіть коли здається, що якийсь віддалений процес не вплине на формування жіночого спорту в країні, то опосередкований вплив присутній. Окрім того, ці три процеси взаємно впливають один на одного, що підтверджує їх нерозривність. 91% міського і 89 % сільського населення вважають, що розвиток жіночого спорту прямо залежить від вищезазначених чинників.

Сучасна регіональна система міжнародних відносин на Близькому Сході та Півночі Африки зазнала кардинальних змін, що обумовлені масовими виступами в кінці 2010 року – на початку 2011 року. Масштабні протести охопили Туніс, Єгипет, Алжир, Йорданію, Ємен, Сирію, Бахрейн та Лівію, а також мали місце прояви незадоволення у Мавританії, Саудівській Аравії, Омані, Судані, Іраку, Кувейті, Лівані, Марокко, Західній Сахарі та Джибуті.

Дослідження свідчать, що гострі системні кризи та конфлікти, які відбулись або мають місце сьогодні, не лише в регіоні Близького Сходу та Північної Африки обумовлені перебуванням націй, народів та держав у постійному пошуку нових форм співіснування, реалізації ними політичних,

економічних, соціальних, гуманітарних проектів. Саме кризи та громадянські війни провокують структурні зміни як в окремих регіонах, так і в світі в цілому.

Синтез та узагальнення статистичних матеріалів свідчить, що в усіх арабських країнах, де відбулися революції, до влади прийшли ісламісти. В Тунісі вони зайняли 40 % місць у парламенті. В Єгипті на парламентських виборах перемогли «Брати мусульмани», а згодом їх представник став президентом Єгипту. Король Марокко змушений був піти на поступки, проголосивши конституційну монархію та звільнивши політв'язнів-ісламістів. Революція в Бахреїні була придушена за допомогою Саудівської Аравії та ОАЕ.

Нині у деяких країнах регіонів Близького Сходу та Північної Африки практично відсутні сталі формальні інститути, які б підтримували регіональну стабільність. Події 2011 року, особливо ситуація в Лівії, довели неефективність існуючих інституціональних структур, зокрема, Ліги арабських держав, у питанні забезпечення безпеки у зазначеному просторі.

Всі ці гострі політичні процеси на пряму впливають на розвиток спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу і жіночого спорту, зокрема. Історичний аналіз дає змогу стверджувати, що під час гострих політичних та військових криз в країні, на розвиток культури та спорту фінансування виділяється в останню чергу.

Без належного фінансування, адміністративних рішень і політичної волі в деяких спірних або складних питаннях, розвиток буде досить утрудненим і уповільненим – це і матеріально-технічна база, яка повинна бути доступною для всіх, і кваліфікований тренерський склад, і медичне забезпечення, і наявність спортивної інфраструктури тощо.

Наступним кроком було дослідження питань соціальної та економічної ситуації в країні, яка впливає на рівень розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (рис. 3.19).

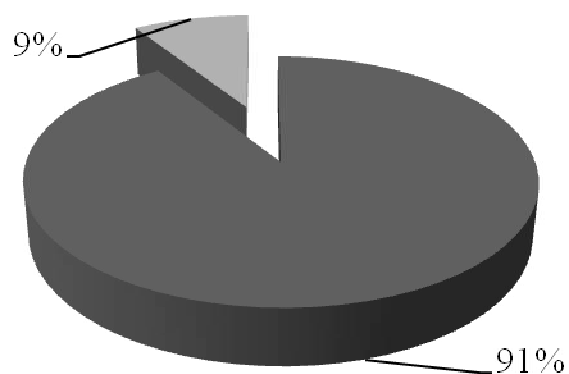

Рис. 3.19. Результати анкетування міських жителів (%) щодо впливу економічної і соціальної ситуації в країні на рівень розвитку жіночого спорту:

■ – так; ■ – ні

Економічні і соціальні зрушення першими відчують міські жителі, оскільки вони більш інтегровані в глобальний інформаційний простір і передача інформації до них проходить значно швидше. Так, 91 % респондентів міського населення позитивно відповіли на запитання щодо впливу економічної та соціальної ситуацій на рівень розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Мешканці ж сільської місцевості, більш консервативні і закриті в своїх комунах і племенах, про що свідчать дані анкетування (рис. 3.20).

Рис. 3.20. Результати анкетування сільських жителів (%) щодо впливу економічної і соціальної ситуації в країні на рівень розвитку жіночого спорту:

■ – так; ■ – ні

За результатами соціального дослідження сільського населення щодо питань пов'язаних з економічною і соціальною ситуаціями відповіли наступним чином: 89 % респондентів вважають, що зазначені фактори прямо впливають на розвиток жіночого спорту в країні Північної Африки та Близького Сходу.

У країнах з традиційним соціальним устроєм, яким характеризуються, в основному, держави зі значним впливом релігії на політичне і соціальне життя суспільства – громадською думкою може значно вплинути на прийняття рішень жінками займатися спортом.

Так, 48 % міського і 69 % сільського населення вважають, що громадська думка може служити фактором, який впливає на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (рис. 3.21).

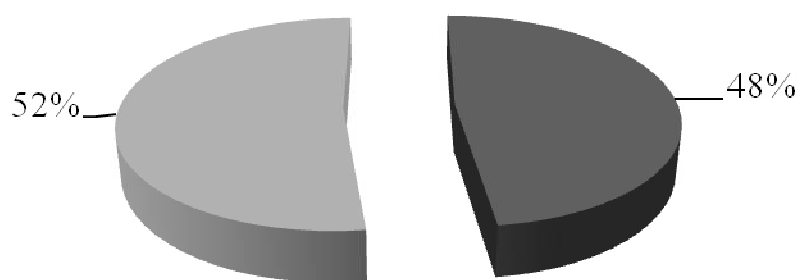

Рис. 3.21. Результати анкетування міських жителів (%) щодо громадської думки як фактору впливу на рівень розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу

■ – так, впливає; ■ – ні, не впливає

Громадська думка є важливим фактором, який впливає на життя суспільства в цілому в будь-якій країні або регіоні світу, незважаючи на рівень його розвитку або багатство. Особливо гостро це питання постає в країнах, де значним впливом користується релігія і традиції. Країни Північної Африки і Близького Сходу, маючи давню історію і багаті культурні традиції, які багато в чому визначають формування громадської думки, особливо з приводу нововведень в соціальному устрої життя, є одними з найбільш консервативних в світі.

Висновки до розділу 3

Більшість країн Північної Африки та Близького Сходу характерні традиційним мусульманським укладом життя. Це в першу чергу пов'язано з тим, що релігія, в більшості країн регіонів, що досліджуються має державний статус. Але, історичний аналіз дозволяє стверджувати, що від того періоду, як з'явився Іслам (571 – 632 рр.) в країнах неодноразово змінювались політичні режими та форми правління, тому ці факти дають підстави стверджувати, що релігія на пряму не впливає на соціальні процеси в цілому та на розвиток жіночого спорту, зокрема. Доцільно розглядати релігію в якості фактора, який впливає на формування соціальних та культурних умов життя в країнах.

Для виявлення соціокультурних особливостей формування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу було проведено соціальне дослідження серед експертів у цій сфері. Було виявлено ряд факторів, які, на думку експертів, впливають на процес розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу – політична ситуація в країні, економічні і соціально-культурні умови, громадська думка, кліматичні умови, пропаганда здорового способу життя, рівень освіти в країні, доступність спортивної інфраструктури, наявність спеціалізованих тренувальних програм для жінок. Також було визначено основні тенденції розвитку та перспективні види спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу для жінок, на думку експертів. В рамках дослідження було проведено соціологічне опитування населення країн регіонів, що досліджуються, з низки питань щодо впливу громадської думки на розвиток жіночого спорту. Для отримання повної інформації щодо ефективності розробленої стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, було проведено додаткове експертне опитування. Аналіз результатів опитування дає змогу стверджувати, що на думку експертів, Стратегія є корисною і містить в собі системні підходи.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [12, 13, 14,16].

РОЗДІЛ 4

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО СПОРТУ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ І БЛИЗЬКОГО СХОДУ

4.1. Теоретичне обґрунтування стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу

Розробка даної Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (далі – Стратегія) пов'язана з визнанням недостатнього рівня залучення жінок до занять фізичною культурою і спортом у зазначених регіонах, що вимагає системного підходу до вирішення поставлених завдань. Стратегію розроблено на підставі запиту від Асоціації спорту для всіх Ізраїлю до Міжнародному центру олімпійських досліджень та освіти.

Відсутність інтересу державних органів управління, засобів масової інформації та громадського сектору до проблем ролі жінок Північної Африки і Близького Сходу в соціальному житті країн призводить до посиленого впливу негативних факторів на процес розвитку жіночого спорту в регіонах, що знає відповідь у більш глибоких зрушеннях у суспільстві.

Стратегія розвитку жіночого спорту – це комплексна обмежена терміном, ресурсами і виконавцями, сукупність заходів, спрямована на досягнення головної мети – залучення до занять фізичною культурою і спортом максимальної кількості жінок, різного віку і соціального статусу.

Відповідно до запиту, стратегія передбачає реалізацію поставлених завдань шляхом об'єднання зусиль різних організацій, таких, як спортивні федерації, державні структури різних сфер діяльності, громадські організації, правозахисні організації, міжнародні глобальні організації (ООН, ВООЗ, ЮНЕСКО та ін.), благодійні фонди, волонтерські рухи і засоби масової інформації.

Гіпотезою для розробки Стратегії є підвищення інтересу до жіночого спорту і створення організаційних передумов для координації зусиль усіх зацікавлених сторін.

4.2. Структура Стратегії. Відповідно до отриманих результатів дослідження соціо-історичних умов формування жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу постала необхідність в розробці системного підходу до впровадження конкретних кроків щодо інтенсифікації процесу розвитку жіночого спорту в регіонах.

Стратегія передбачає п'ять взаємопов'язаних блоків, від скоординованої роботи яких залежить ефективний процес її реалізації (рис. 4.1).

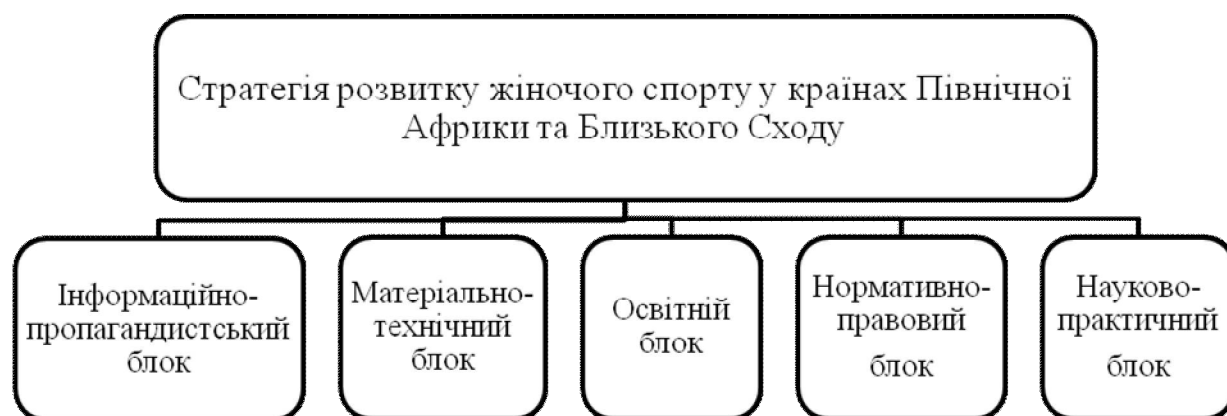

Рис. 4.1. Структура стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу

Стратегія складається з п'яти основних блоків, які так чи інакше пов'язані між собою. Інформаційно-пропагандистський блок охоплює коло питань, пов'язаних з інформаційним забезпеченням стратегії, роботою з населенням, пропагандою здорового способу життя та популяризацією занять фізичною культурою і спортом у вільний від навчання і роботи час, а також підбором адекватних методів для досягнення поставлених цілей.

Матеріально-технічний блок включає в себе ряд питань, які стосуються спортивної інфраструктури, спеціально організованих місць для занять фізичною культурою і спортом на дозвіллі і можливості адаптації інфраструктури для жіночого спорту з урахуванням культурних і соціальних особливостей регіонів.

Освітній блок включає в себе всі можливі освітні програми для жінок країн Північної Африки і Близького Сходу. Програми не обмежуються наданням інформації про анатомію, фізіологію і побудову тренувального процесу, а й передбачають сприяння отримання знань про свої права та обов'язки, раціональне харчування, здоровий спосіб життя, соціальну відповідальність.

Освітній блок тісно пов'язаний з нормативно-правовим блоком, оскільки юридичні питання і суперечки, пов'язані з правами і обов'язками жінок у суспільстві, релігійні стереотипи досі мають деякий вплив в суспільстві. Тому вкрай важливе інформування жінок-спортсменок і жінок, які не займаються спортом, але планують, для надання їм впевненості та захисту.

Важливе значення має науково-практичний блок. Його роль важлива не тільки в питаннях жіночого спорту, а й в будь-якій іншій сфері життєдіяльності людини. На наукових дослідженнях в цій сфері мають базуватися всі питання починаючи від побудови тренувального процесу і закінчуючи соціальними особливостями країн Північної Африки і Близького Сходу, а також сукупності всіх факторів, що впливають на розвиток жіночого спорту в регіонах.

Важливими є те, що успішні наукові підходи повинні чітко впроваджуватися в практику. Наприклад, робота з жінками-спортсменками відрізняється від роботи з чоловіками, з точки зору гендерних особливостей як фізіологічних, так і психологічних. А якщо питання обтяжене соціально-культурними особливостями регіону, то важливо враховувати всі фактори, які можуть як покращити процес, так і погіршити. Існує пряма залежність між тим, яка кількість факторів врахована і кінцевим результатом реалізації Стратегії.

Оскільки спорт є багатфакторним явищем, то є необхідність в скрупульозному підході та аналізі усіх змінних.

4.2.1. Інформаційно-пропагандистський блок. Інформаційно-пропагандистський блок передбачає організацію і проведення комплексу заходів, спрямованих на пошук інтересу і підвищення іміджу жіночого спорту серед широких мас населення країн Північної Африки і Близького Сходу (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Зміст інформаційно-пропагандистського блоку Стратегії

Для реалізації інформаційно-пропагандистського блоку доцільно використовувати наступні інструменти:

Інформаційно-пропагандистська кампанія у засобах масової інформації «Здорова жінка – здорова нація» включає:

- висвітлення максимальної кількості спортивних змагань і заходів за участю жінок або для жінок;
- популяризація у засобах масової інформації жінок-спортсменок для формування їхнього позитивного іміджу в суспільстві та створення прикладу для наслідування;
- спеціальні програми на радіо і телебаченні про фітнес, фізичну культуру і спорт для жінок;

- соціальна реклама на радіо, телебаченні, друкованих виданнях та на зовнішніх рекламних носіях про користь занять спортом жінками на національному рівні.

Велике значення для будь-якого суспільства має офіційна позиція держави в тому чи іншому питанні. А в країнах Північної Африки та Близького Сходу, крім офіційних осіб, є так звані «духовні лідери» націй, позиція яких не рідко відіграє значно більшу роль для населення, ніж навіть глави держави. Тому дуже важливо звернути увагу на ступінь інформованості «перших осіб» держави про ступінь важливості занять фізичною культурою і спортом усіх верств населення, в тому числі й жінок.

Другим важливим компонентом є організація і проведення спеціальних фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів для жінок «Будь активною!» у місцях проживання і відпочинку населення. Основними функціями є: активізація спілкування і обміну досвідом серед жінок, що займаються спортом; залучення максимальної кількості жінок до занять фізичною культурою і спортом; створення єдиного інформаційного поля для жінок з питань здорового способу і життя і занять руховою активністю; відпочинок жінок від побутових справ та психологічна їх підтримка методична підтримка спортсменок-початківців та проведення активного дозвілля для всіх учасниць заходу;

Пропаганда здорового способу життя та популяризація занять фізичною культурою і спортом в дошкільних навчальних закладах, школах, ВНЗ і місцях роботи жінок – базовий компонент блоку, оскільки сьогодні відсутні такі заходи.

Оскільки велике значення для населення країн Північної Африки і Близького Сходу має родина, тому логічним впливом, з точки зору пропагандистських заходів, буде вплив на родину в цілому. Наприклад, в Ірані існує успішна ініціатива – «Сімейна прогулянка (ходьба)». Щоп'ятниці сім'ї виходять на центральні вулиці міста (Тегерана) і йдуть простою ходьбою до 10 км. Довжина дистанції залежить від того, де сім'я приєдналася до колони. В

кінці дистанції для учасників організовано різні види активності, пікнік і концерт. Дуже важливим є той факт, що державне телебачення транслює цю ходьбу в прямому ефірі, тим самим привертаючи увагу громадськості до активного проведення вільного часу в колі родини.

4.2.2. Матеріально-технічний блок. Матеріально-технічне забезпечення є одним з найважливіших і базових компонентів у плануванні будь-якого системного підходу до вирішення проблем, особливо якщо питання стосується занять фізичною культурою і спортом. Стратегічною метою державної політики в сфері фізичної культури і спорту є підвищення конкурентоспроможності спортсменів на міжнародній арені, для чого необхідне вдосконалення системи підготовки спортивного резерву та як основний інструмент досягнення цієї мети – забезпечення сучасної, а в даному випадку, спеціальної матеріально-технічної бази для занять жінок Північної Африки та Близького Сходу спортом.

Стратегія передбачає три основних напрями матеріально-технічного блоку (рис. 4.3).

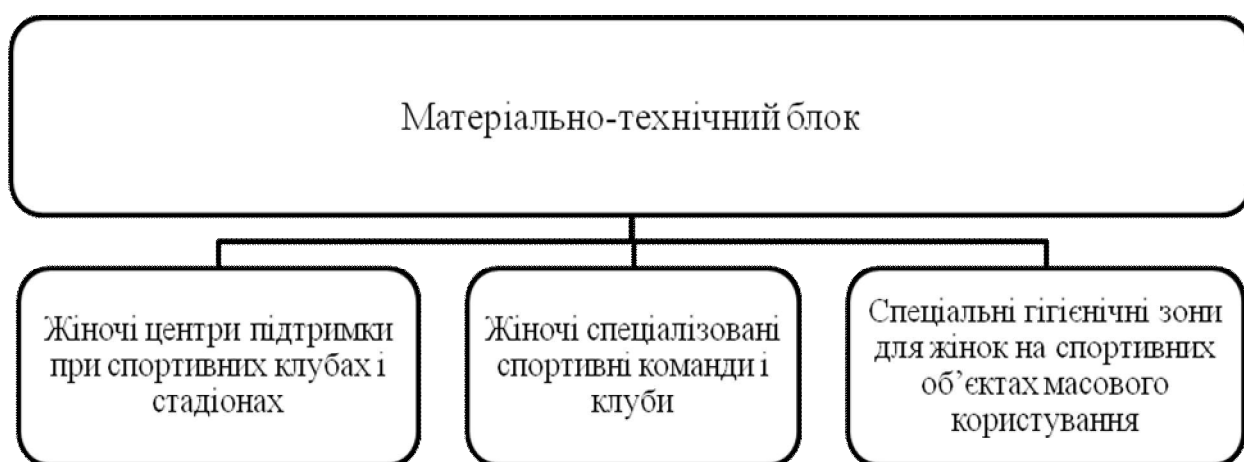

Рис. 4.3. Зміст матеріально-технічного блоку Стратегії

Першим напрямом є організація жіночих центрів підтримки при спортивних клубах і стадіонах масового користування. До поняття «жіночих центри підтримки» входять:

- дитячі центри, де жінки могли б залишити дітей на час занять фізичною культурою і спортом;

- кабінети психологічної підтримки (з урахуванням того, що специфіка роботи з жінками-спортсменками відрізняється від роботи з чоловіками і потребує постійного контролю фахівців), де жінка матиме можливість отримати підтримку і в побутових питаннях і проблемах.

Другим напрямом є розвиток системи жіночих спортивних команд і клубів, що дозволить вирішити кілька проблем:

- складання календаря змагань на рік (клуби і команди отримають можливість змагатися між собою);

- комунікація жінок і можливість подорожувати без родини не порушуючи соціальних канонів країн Північної Африки і Близького Сходу.

Третім напрямом є створення спеціальних гігієнічних зон для жінок на спортивних об'єктах масового користування. У країнах досліджуваних регіонів існує успішний досвід поділу часу користування тими чи іншими об'єктами на «жіночі» та «чоловічі» дні, що значно обмежує можливості одних й інших. Створення спеціальних гігієнічних зон (роздягальні, душові, кімнати відпочинку тощо) з окремим входом, що дозволить значно заощадити час на підготовку об'єкта для користування і дозволить звести гендерно-орієнтований поділ часу від днів до годинника, що в свою чергу дасть можливість до систематизації тренувального процесу жінок.

Важливим чинником реалізації даного блоку є участь тренера в цьому процесі. Крім педагогічних завдань, тренер змушений вирішувати і ряд організаційних завдань, серед яких з урахуванням специфіки країн Північної Африки і Близького Сходу найбільш складними є соціальні проблеми. Значні й інтенсивні навантаження і пов'язані з ними енергозатрати вимагають повноцінного харчування, здатного їх компенсувати, хороших умов відпочинку, необхідні якісний інвентар та снаряди, тобто тренер є активним учасником процесу створення умов, в якому реалізується навчально-тренувальний процес.

4.2.3. Освітній блок. За результатами нашого дослідження встановлено, що існує пряма залежність між ступенем освіченості і соціальної відкритості жінок досліджуваних регіонів. Це дає підстави для розробки спеціальних програм і тренінгів, які покликані усунути прогалини в професійних знаннях спортсменок, тренерів та інших учасників процесу. Освітній блок Стратегії передбачає три основних компоненти (рис. 4.4).

Рис. 4.4. Зміст освітнього блоку Стратегії

Першим компонентом є організація навчальної програми для жінок, при місцевих університетах, коледжах або школах зі здорового (раціонального) харчування, здорового способу життя, фізіології людини тощо. Це дозволить, в першу чергу, використовувати отримані знання в побутовому житті, що може стати підґрунтям для формування стійкої потреби населення в раціональному харчуванні і заняттях фізичною культурою і спортом.

Другим, важливим, компонентом є підготовка жіночого тренерського складу для роботи з жінками-спортсменками на різних рівнях. Поважаючи соціальні традиції країн Північної Африки і Близького Сходу з жінками повинні працювати тільки жінки, тому питання про кадрове забезпечення жіночого спорту постає особливо гостро, оскільки тренери є основним керівниками тренувального процесу.

Третім компонентом, який є не лише потужним фактором розвитку жіночого спорту в регіонах, а ще й мотивуючим щодо учасників цього процесу

– міжнародний обмін досвідом. Організація конференцій, круглих столів, спеціальних секцій на форумах і конгресах надасть можливість підняти статус жіночого спорту в очах громадськості й підвищить соціальну значимість спортсменок у країнах Північної Африки та Близького Сходу.

4.2.4. Нормативно-правовий блок. Нормативно-правове забезпечення – це правові та адміністративні акти, які видаються уповноваженими органами та особами з метою визначення меж дозволеного і недозволеного, поділу праці, здійснення раціональної кооперації та спеціалізації. Такі акти видаються, починаючи з рівня державного і закінчуючи робочим місцем в організації або на підприємстві. Нормативно-правова база в усіх сферах діяльності людини має велике значення. Жіночий спорт як соціальне явище сьогодні не має усталених норм і правил, що регламентують права та обов'язки жінок, які займаються спортом. Нагального вирішення потребує питання про права жінок в цілому і їхню роль у суспільному житті держави. Нормативно-правовий блок Стратегії передбачає три компонента (рис. 4.5).

Рис.4.5. Зміст нормативно-правового блоку Стратегії

Першим важливим компонентом нормативно-правового блоку є юридичний супровід спортсменок. Більшість країн Північної Африки і Близького Сходу підтримують Конвенцію з прав людини з деякими національними особливостями в її реалізації. Це свідчить про те, що існують

потужні передумови щодо формування раціональної та ефективної нормативно-правової бази для комфортного соціального життя жінок, особливо тих, які займаються фізичною культурою і спортом. У цій точці стикаються перший і другий компоненти нормативно-правового блоку. Формування робочих груп, які склалися б із фахівців різних сфер щодо усунення прогалин в законодавстві з питань жіночого спорту, є одним із основних завдань Стратегії.

Третім компонентом постає програма «Юридичний бюлетень для жінок», який повинен випускатися в електронному та друкованому виглядах. Юридичний бюлетень є «першою юридичною допомогою» для жінок. Він містить інформацію про цивільні права і обов'язки жінок, про заборони та обмеження (якщо такі є), про можливі покарання за порушення правил і засад, про контакти правозахисників і станцій юридичної підтримки, про першочергові екстрені телефонні номери і іншу важливу інформацію, якою повинна володіти не тільки спортсменка, а й пересічна мешканка країни Північної Африки і Близького Сходу.

4.2.5. Науково-практичний блок. Слід підкреслити роль наукового забезпечення будь-якої діяльності, а особливо процесу підготовки спортсменок із урахуванням гендерних особливостей та особливостей соціально-культурного життя країн Північної Африки і Близького Сходу. Перед спортсменками виникає велика кількість викликів, починаючи від фізіологічних і закінчуючи психологічними. У зв'язку з цим, для можливості бути конкурентноспроможними на міжнародній спортивній арені необхідно будувати тренувальний процес на основі вже наявних програм і з урахуванням нових наукових результатів досліджень. Необхідність вдосконалення системи підготовки спортсменів визначається рядом обставин і умов, які суттєво впливають на структурно-функціональну організацію тренувального процесу. Основним фактором, що обумовлює вдосконалення системи багаторічного тренування спортсменів, є постійно зростаюча конкуренція на міжнародній арені, як і наближення психологічних, фізичних і функціональних навантажень

спортсменів до граничних меж людських можливостей. Науково-практичний блок передбачає три компонента (рис. 4.6).

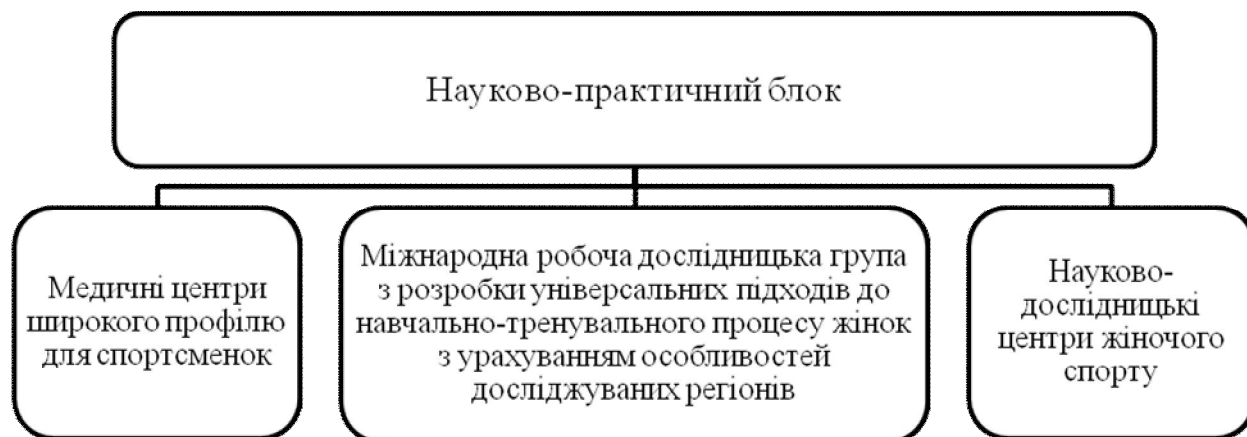

Рис. 4.6. Зміст науково-практичного блоку Стратегії

Медичні центри широкого профілю для спортсменок повинні вирішувати наступні проблеми:

- проведення повного медичного обстеження спортсменок;
- контроль медичних показників спортсменок;
- анонімне надання повного спектру лікування.

Науково-дослідні центри жіночого спорту пов'язані з першим компонентом науково-практичного блоку і можуть існувати на основі однієї матеріально-технічної бази, оскільки обидва компонента вирішують одні й ті самі проблеми і мають однакову мету.

На особливу увагу заслуговує питання про створення міжнародної дослідницької робочої групи з розробки універсальних підходів до навчально-тренувального процесу жінок із урахуванням особливостей соціально-культурного життя країн Північної Африки і Близького Сходу. Міжнародна група повинна бути зібрана з двох основних причин:

- інтернаціональний склад робочої групи підвищить об'єктивність висновків і суджень їх членів, оскільки незаангажований погляд на ту чи іншу проблему у кілька разів збільшує ефективність роботи;

- міжнародна комунікація та обмін досвідом завжди має позитивний вплив на процес розвитку.

З огляду на те, що зрослі вимоги до рівня підготовленості й функціональних можливостей спортсменів слід переглянути процесудосконалення всієї системи підготовки спортсменів. Оптимальне управління процесом становлення спортивної майстерності, що забезпечує досягнення найкращого результату, при найменших затратах – мета, досягнення якої передбачає наявність достатніх відомостей про динамічну систему, що підлягає управлінню.

Проблема побудови тренувального процесу посідає центральне місце в системі підготовки кваліфікованих спортсменів. При всьому різноманітті засобів і методів підготовки спортсменів, тренувальні та змагальні навантаження досягли таких величин, що подальше їх збільшення може стати причиною зриву індивідуальної адаптації спортсменів, зниження ефективності тренувального процесу, погіршення спортивних результатів, виникнення патологічних змін в різних функціональних системах організму.

Процес підготовки спортсменів може бути істотно вдосконалений на основі цілеспрямованого планування навчально-тренувального процесу, що враховує вибір адекватних можливостям організму спортсмена навантажень, виявлених у межах комплексного контролю за тренувальною і змагальною діяльністю.

Таким чином, питання матеріально-технічного забезпечення постає дуже гостро в досліджуваних регіонах, оскільки особливості роботи з жінками передбачають використання незвичайних підходів для надання можливості та доступності занять фізичною культурою і спортом для жінок у країнах Північної Африки і Близького Сходу.

4.3. Моніторинг та контроль. У сучасних високодинамічних, конкурентних та малопрогнозованих умовах функціонування перед суб'єктами господарювання постає необхідність постійного відстеження умов

внутрішнього та зовнішнього середовища на засадах моніторингу з метою прийняття вчасних, якісних та адекватних управлінських рішень спрямовального та регулювального характеру. Моніторинг є основою попереднього і поточного контролю проектів, що вимагає комплексного розгляду питань створення систем моніторингу в проектах. Моніторинг проектів – постійне спостереження за процесом управління проектом, інформаційне обслуговування управління проектом з метою виявлення його відповідності бажаному результаті або первісним припущенням – спостереження, оцінка і прогноз стану проекту. Основна сфера практичного застосування моніторингу – інформаційне обслуговування управління в різних областях діяльності.

Організація моніторингу проекту необхідна для становлення безперервного процесу контролю організаційних змін, своєчасного виявлення та діагностики проблем, розробки та реалізації організаційних перетворень проекту.

Принципи розробки системи моніторингу Стратегії:

- цільова спрямованість;
- об'єктивність та періодичність зняття інформації про об'єкт моніторингу;
- безперервність спостереження за об'єктами;
- можливість оптимізації витрат на його проведення;
- керованість системи моніторингу;
- мінімізація ризику помилковості;
- максимальне задоволення інформаційних запитів керівництва підприємства, забезпечення конфіденційності інформації моніторингу;
- наявність необхідних засобів та алгоритму обробки інформації;
- прогностичність (націленість на прогноз).

Першим етапом моніторингу є визначення мети. Загальною метою моніторингу є періодичне відстеження параметрів діяльності підприємства. Моніторинг є складовим елементом процесу поточного контролювання, тому

його необхідно здійснювати періодично та систематично для забезпечення менеджерів проекту інформацією про стан об'єкта.

Наступним етапом є вибір методів моніторингу. До вибору методів та показників моніторингу слід підходити індивідуально, враховуючи галузеві особливості в яких реалізується проект, його стратегію. Пріоритетним методом моніторингу в системі поточного контролю проекту є стеження за контрольними точками. Суть методу полягає в тому, що контрольні процедури здійснюють через певні проміжки часу в ході виконання операцій, робіт, залежно від їх складності. Контрольні точки визначають експертним методом, при цьому експертами є менеджери проекту інституційного, управлінського та технічного рівнів. Система показників формується так, щоб служити необхідною і достатньою інформаційною основою для здійснення регулюючої і координуючої дії управління проектом з метою формування конкурентних переваг і забезпечення стабільного розвитку і функціонування проекту.

Наступним важливим етапом є конкретизація об'єктів моніторингу. Для отримання повнішої інформації про об'єкт доцільно деталізувати інформацію за сферами, отже, й об'єкти також доцільно виділяти відповідно до сфер реалізації проекту. Об'єктами моніторингу проекту можуть бути: матеріально-технічне забезпечення, виробництво, фінанси, маркетинг та продукція проекту. Можна виділити дві основні риси об'єктів моніторингу:

- 1) динамічність: всі об'єкти, вивчення або обстеження яких здійснюється з застосуванням моніторингу знаходяться в постійній зміні, розвитку;
- 2) наявність або можливість небезпеки, що виникає в процесі функціонування об'єкту моніторингу.

Наступним етапом є визначення критеріїв, за якими здійснюється моніторинг. Критерій – це підстава для оцінювання. Формуються критерії на основі стандартів, норм та нормативів. Критерії доцільно визначати відповідно до об'єктів моніторингу, тобто до сфер здійснення проекту.

Оброблення інформації за об'єктами моніторингу – наступний етап. Після того, як інформацію зібрано і сформовано бази фактичних даних за об'єктами

моніторингу, її треба опрацювати, вилучивши дані, які є неважливими для поточного контролювання і залишивши тільки необхідну інформацію. Оброблення інформації охоплює також її сортування, запис, перетворення, зберігання тощо.

Останнім етапом моніторингу є систематизація та структурування інформації для прийняття управлінських рішень. Інформація, яка акумулюється завдяки моніторингу, необхідна для прийняття управлінських рішень відповідно до змін стану об'єктів поточного контролювання.

Проведення моніторингу є важливим завданням покращення якості стратегічного управління і планування системи управління проектом і дозволяє своєчасно реагувати та формувати адекватну стратегічну реакцію на зміни у середовищі реалізації проекту та не допускати суттєвого погіршення результатів проекту. Моніторинг формує передумови для забезпечення якісних управлінських процесів на усіх рівнях, а також сприяє інформаційному забезпеченню системи підтримки прийняття управлінських проектів.

Не менш значним на даному етапі є контроль заходом виконання робіт. У процесі контролю збираються фактичні дані про втілення проекту. Цей матеріал порівнюється з тим, що було заплановано. Необхідність контролю зумовлена тим, що насправді дуже часто зустрічаються відхилення фактичних показників від планових. Тому завданням менеджера є аналіз можливого впливу відхилень виконання окремих заходів чи видів робіт на хід реалізації проекту в цілому. Наприклад, якщо відставання від раніше встановлених строків у виконанні якогось завдання є значним, менеджер приймає рішення – прискорити цю роботу за рахунок збільшення кількості персоналу.

Контроль здійснюється перш за все за результатами, а також за обмеженнями проекту в часі і ресурсах. Вчасний зворотний зв'язок дає можливість менеджеру більш ефективно управляти цими обмеженнями. Керівник проекту використовує для цього методи побудови і контролю календарних графіків робіт. Для управління фінансовими обмеженнями використовується бюджет проекту, по мірі виконання конкретних завдань він

аналізується для того, щоб витрати не вийшли з-під контролю. Щоб забезпечити виконання окремих видів робіт менеджер складає, наприклад, матрицю відповідальності, діаграму завантаження людських ресурсів.

В результатах контролю зацікавлені також безпосередньо бенефіціари - щоб визначити наскільки покращилось їх життя за допомогою проекту, а також мешканці інших регіонів, котрі, можливо, захочуть повторити роботу, що виконується по проекту, якщо вона виявилась успішною в рішенні певної соціальної проблеми.

Моніторинг та контроль за реалізацією Стратегії повинні здійснюватися державними органами сфери фізичної культури і спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (Міністерствами, державними службами і комітетами з питань фізичної культури і спорту) за участю зацікавлених органів державної влади, фізкультурно-спортивних організацій, в тому числі й НОК, Паралімпійського комітету, федерацій з видів спорту та фізкультурно-спортивних товариств.

4.4. Очікувані результати реалізації Стратегії. Реалізація Стратегії може привести до наступних результатів:

- зростання кількості жінок, які систематично займаються фізичною культурою і спортом в загальній чисельності до даної категорії населення;
- збільшення кількості проведених змагань, в яких взяла участь спортсменка;
- збільшення кількості переможців і призерів міжрегіональних, загальнодержавних і міжміських змагань;
- збільшення кількості клубів, центрів та груп здоров'я для жінок, що регулярно займаються фізичною культурою і спортом;
- збільшення кількості установ додаткової освіти жінок, фізкультурно-спортивної спрямованості з відділеннями по видам спорту;
- зростання кількості спортивних споруд для занять жінками фізичною культурою і спортом.

Оцінка – це процес збору й аналізу інформації з метою визначення відповідності заходів, що використовуються в ході виконання, і запланованих цілей, а також виявлення, якою мірою ці заходи сприяють досягненню сформульованої у проекті мети.

Актуальність даної теми полягає у проблемі визначення ефекту від реалізації соціальних проектів. Проблема полягає в тому, що здебільшого не проводиться аналіз ефективності соціальних проектів, такий аналіз притаманний лише комерційним проектам. Визначення більш ефективних соціальних проектів дасть змогу розвиватись соціальній сфері на високому рівні, доцільно та ефективно використовувати кошти державного та місцевих бюджетів.

Як бачимо, головна відмінність моніторингу від оцінки – глибина аналізу. Моніторинг проводиться для отримання оперативної інформації про стан справ. Якщо моніторинг відповідає на питання «Чи вірно реалізується проект?», то оцінка повинна давати відповідь на питання «Чи вірний проект реалізується?»

Особливе значення має завершальна оцінка, котра є своєрідним уроком для тих, хто в подальшому плануватиме проекти.

Завершальна оцінка надає менеджерам і спонсорам проекту інформацію про ступінь ефективності проекту, про те, яких результатів досягнуто. Таким чином, узагальнююча оцінка виконує дві функції:

- функцію навчального документу;
- функцію звітнього матеріалу.

Єдиного стандарту оцінки не існує, однак при завершальній оцінці слід користуватися наступними вимогами:

- особи, які керують розробкою та здійсненням проекту повинні приймати участь у цьому виді оцінки;
- оцінка має бути об'єктивною;
- результати оцінки мають бути доступними;
- можливість використання результатів оцінки для планування майбутніх проектів.

Оцінка включає в себе низку послідовних етапів:

- постановка мети й визначення завдання на проведення оцінки;
- планування, визначення методів та інструментів для збору інформації;
- збір інформації;
- аналіз інформації;
- підготовка звіту;
- повідомлення про результати оцінки. Розглянемо особливості кожного з етапів.

Мета оцінки багато в чому залежить від того, хто ініціює цей процес.

Якщо оцінка здійснюється зовнішніми по відношенню до організації фахівцями, тобто донором, то мета оцінки має узгоджуватися зі специфікою управлінських рішень донорських організацій. Наприклад, оцінюючи проект, що містить освітню програму в галузі журналістики, донор висуває головне питання: чи варто застосовувати цю програму як засіб формування незалежного інформаційного простору? Або: як змінюється інфраструктура для журналістики опісля освітньої програми.

Керівник проекту ставитиме інші цілі. Наприклад: що необхідно змінити у змісті, методах навчання, аби учасники освітньої програми отримали задоволення?

Після визначення цілей необхідно конкретизувати завдання на проведення оцінки. Завдання, як правило, являє собою комплекс питань, логічно пов'язаних з метою оцінки. Наприклад:

- які фактичні результати проекту і як вони співвідносяться з цілями?
- що можна вважати основними досягненнями проекту?
- чого в порівнянні з планом досягти не вдалося? Чому?
- які перспективи продовження роботи по завершенні проекту?

Планування, визначення методів та інструментів для збору інформації. На цьому етапі перед усім створюється графік проведення оцінки. Найпоширенішими методами збору інформації є спостереження, вивчення документації, анкетування, інтерв'ювання. Спостереження передбачає

цілеспрямоване сприйняття атмосфери, у якій втілюється проект, з метою вивчення тих змін, котрі були заплановані. Результати спостереження багато в чому залежать від рівня досвіду і кваліфікації спостерігача. Тому у спостереженні завжди присутній елемент суб'єктивності. В зв'язку з цим, застосовуючи цей метод, необхідно відмовитися від завчасних узагальнень, висновків і доповнити дані спостереження фактами, отриманими за допомогою інших методів. Вивчення документації передбачає ознайомлення з діловими паперами, які підтверджують якісь факти по проекту.

За допомогою анкети отримують первинну інформацію про результати проектної діяльності. Анкета оформлюється у вигляді набору питань, логічно пов'язаних з метою оцінки. Анкетні опитування проводяться з метою виявлення думок, оцінок, ціннісних орієнтацій, настановок, інтересів і т.д.

Інтерв'ю – це спосіб отримання інформації за допомогою усного опитування. Розрізняють два види інтерв'ю: вільне (нерегламентоване темою) і стандартизоване (за формою ближче до анкети з закритими питаннями).

Межі між цими видами інтерв'ю рухливі і залежать від мети і виду оцінки.

Для того, щоб зібрати потрібну інформацію необхідно не тільки обрати методи, але й підготувати необхідні інструменти; скласти план спостереження; визначити способи фіксації його результатів; розробити й апробувати анкету; сформулювати питання для стандартизованих інтерв'ю і т.д.

Збір інформації. При зборі інформації крім даних, отриманих за допомогою спостереження, анкети, інтерв'ю, відбираються факти, отримані в результаті моніторингу. Наприклад, відомості про кількість клієнтів, їх запити, звернення, скарги.

Збір інформації виділяється в особливий етап оцінки, коли факти фіксуються, накопичуються, але не інтерпретуються. Як зазначає А. Кузьмін: «Головна ідея розділення етапів збору інформації і аналізу полягає в тому, що висновки мають базуватися не на окремих фактах, а на їх сукупності. Наприклад, один з учасників семінару дуже емоційно й переконливо доводить марність подібного навчання. Фахівець з проведення оцінки має сприймати це

лише як думку одного з учасників, не зважаючи на переконливість наведених доказів. Час для узагальнень і висновків настане пізніше, коли будуть зібрані думки інших учасників, тренерів, представників донора і т.д. Виключно важливо (хоча часом доволі складно) зберегти неупередженість протягом усього етапу збору інформації».

Аналіз інформації. Мета цього етапу - сформулювати висновки, котрі складають основу для завдання оцінки. На основі порівняння, систематизації та узагальнення фактів, отриманих з різних джерел, робляться висновки і розробляються рекомендації стосовно прийняття управлінського рішення.

Ефективність реалізації Стратегії оцінюється за показниками, що характеризують поліпшення фізичного здоров'я, фізичної підготовленості, залучення до здорового способу життя. Оцінка ефективності реалізації цієї Стратегії буде проводитися за показниками збільшення кількості жінок, які займаються фізичною культурою і спортом в країні, поліпшення матеріально-технічної бази. Для оцінки проміжних і кінцевих результатів реалізації Стратегії використовує такі цільові індикатори та показники (табл. 4.1):

Таблиця 4.1

Оцінка соціально-економічної ефективності Стратегії

з/п	Цільовий показник	Значення показника	
		До реалізації Стратегії	Після реалізації Стратегії
1	Співвідношення жінок, які займаються фізичною культурою і спортом, і загальної кількості жіночого населення країни, %		
2	Кількість проведених змагань і учасників, ум.од.		
3	Кількість переможців і призерів і міжрегіональних, загальнодержавних і міжміських змагань, осіб		
4	Кількість клубів, центрів і груп здоров'я для жінок, які регулярно займаються фізичною культурою і спортом, ум.од.		

Продовження таблиці 4.1

5	Кількість закладів додаткової освіти жінок фізкультурно-спортивного спрямування з відділеннями спорту, ум.од.		
6	Спортивні споруди для занять жінок фізичною культурою і спортом, ум.од.		

Дані таблиці 4.1 після порівняння кількісних показників дозволять дати кількісно-якісну оцінку ефективності реалізації Стратегії.

Важливу роль у реалізації заходів Стратегії повинні відігравати засоби масової інформації, які змогли б забезпечити жителів країн Північної Африки і Близького Сходу спортивними новинами, вичерпною інформацією про фізкультурно-масові роботи жінок досліджуваних регіонів і проведення змагань різних рівнів. У спеціалізованих програмах на телебаченні повинні бути передбачені випуски прямої соціальної реклами. На Інтернет-сайтах відображати максимальну інформацію про пропаганду занять фізичною культурою і спортом жінок Північної Африки і Близького Сходу.

Необхідно як у засобах масової інформації, так і вузькоспеціалізованих колах вказувати на важливість праці «жіночого» тренера, заохочувати кращих фахівців за підсумками року, надавати кращим «жіночим» тренерам можливість кар'єрного і професійного зростання, організовувати тренерські семінари, в т.ч. виїзні за участю провідних фахівців у цій сфері.

У сучасних умовах, коли обсяги тренувальних навантажень на рівні спорту вищих досягнень мають граничні значення, подальше зростання спортивно-технічної майстерності спортсменок Північної Африки і Близького Сходу багато в чому залежить від інтенсифікації тренувального процесу, підвищення ефективності системи тренувальних впливів. У роботі з дитячо-юнацьким контингентом велике значення має підвищення продуктивності навчального процесу (опанування спортивними навичками в більш стислі терміни при збереженні високої якості).

Для розвитку кожної вікової групи необхідно передбачити умови якісної підготовки: технічної, тактичної, інтегральної, загальної, спеціальної фізичної підготовки, а також систему змагань для кожної жіночої команди або окремих спортсменок.

Проект Стратегії передбачає новий, системний підхід до розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, орієнтований як на максимально ефективну підготовку до міжнародних змагань, так і на довгостроковий розвиток. Реалізація Програми розвитку жіночого спорту в найкоротші терміни і в повному обсязі сприятиме популяризації занять фізичною культурою і спортом серед жінок країн Північної Африки і Близького Сходу.

Програма розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу визначає сукупність ініціатив, необхідних для підвищення якості та рівня жіночого спорту в країнах досліджуваних регіонів і забезпечення його сталого розвитку. Пропоновані ініціативи сформульовані максимально конкретно, що відрізняє справжню програму від раніше опублікованих стратегічних документів.

Таким чином, реалізація цієї Програми в довгостроковій перспективі дозволить підвищити рівень занять жінками фізичною культурою і спортом в країнах Північної Африки та Близького Сходу і забезпечити його сталий розвиток, що в майбутньому зможе виразитися в успіхах спортсменок, а також у зростанні відвідуваності спортивних змагань та популярності жіночого спорту як якісного культурно-спортивного сімейного дозвілля у досліджуваних регіонах.

4.5. Оцінка ефективності Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Для оцінки ефективності розробленої стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, нами було проведено соціологічне дослідження серед експертів у галузі фізичної культури та спорту. В анкетуванні взяло участь 12

експертів, які є представниками державних та громадських організацій сфери фізичної культури та спорту в країнах регіонів, що досліджуються.

Першим завданням дослідження ефективності стало виявлення чи корисною була запропонована стратегія розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (рис. 3.22).

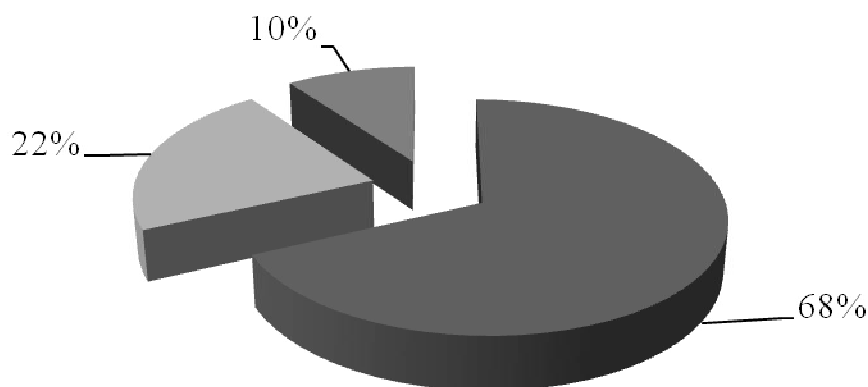

Рис. 4.7. Результати експертного опитування щодо корисності розробленої стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу

■ – так, ■ – важко відповісти, ■ – ні

Так 68 % експертів позитивно оцінили Стратегію в контексті її корисності для процесу розвитку жіночого спорту в країнах, що досліджуються. Натомість, 22 % експертів не змогли відповісти на запитання і 10 % відповіло негативно.

Другим кроком дослідження ефективності розробленої стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу було визначення критеріїв, за якими експерти оцінили ступінь впливу розробленої Стратегії на рівень розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Першим за ступенем значущості експерти виокремили критерій – усвідомлення керівництвом державних та громадських організацій галузі фізичної культури та спорту стратегії розвитку спорту в регіоні і жіночого спорту зокрема (65 балів).

Другим критерієм експерти визначили – зміна ставлення до занять спортом жінками громадськості країн, що досліджуються (52 балів).

Іншим значущим критерієм експерти вважають критерій – розгляд Стратегії в рамках науково-практичних конференціях, у тому числі в державних закладах управління (35 балів). Стратегію було розглянуто на низці науково-практичних конференціях в Бахреїні 7 лютого 2017 року в рамках святкування Дня спорту Бахреїну та 25 квітня 2017 року в рамках ІХ Міжнародної молодіжної конференції, яка відбулась за ініціативи Міністерства молоді та спорту Бахреїну та ПРООН в Бахреїні.

Наступним значущим критерієм експерти вважають – підвищення інтересу з боку жінок до рухової активності та спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (30 балів).

Не менш значущим критерієм, експерти назвали – розробку системи спеціалізованих фітнес-клубів для жінок (13 балів). Клуби включають в себе не лише спортивні зони, але і кав'ярні в яких жінки мають змогу спілкуватись в комфортних умовах. Яскравим прикладом цього є спортивні клуби «Curves» (відкрито у 2015 році), «Ladies first Gym» (відкрито у 2017 році) та жіночий спортивний клуб при Королівському університеті для жінок (Royal University for Women) в Бахреїні, які спроектовані спеціально з урахуванням жіночих потреб, включаючи найновіше обладнання та спортивні майданчики.

В рамках дослідження експерти мали змогу висказати власну думку з приводу даного питання і запропонувати свій варіант відповіді. Так, 24% експертів запропонувало – збільшення кількості жінок, які займаються руховою активністю та спортом. У бесідах експерти, які відповіли таким чином, пояснюють свою відповідь тим, що цей критерій може стати показовим і об'єктивним у довгостроковій перспективі.

Наступним кроком дослідження ефективності розробленої стратегії розитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, стало виявлення основних проблем, на думку експертів, які постають в процесі реалізації даної стратегії.

Однією з проблем, на яку експерти звернули увагу – нерозуміння з боку державних управлінців стратегічної необхідності у розвитку жіночого спорту (52%) та його впливу на благополуччя жінок та соціальну рівність, як наслідок. Бесіди із експертами дають змогу стверджувати, що державні установи та їх керівники принципово згодні з необхідністю занять руховою активністю та спортом жінками, але називають цей процес «довгостроковою перспективою», що значно уповільнює його просування.

Іншою важливою проблемою, яку відмітило 42% експертів, стала – нестача фахівців, які спеціалізуються у жіночому спорті: тренери, менеджери, науковці тощо.

Експертами було виявлено проблему відсутності персоналу жіночої статі (61%), для реалізації стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Зокрема, у бесіді із Алі аль Дайламі генеральним менеджером Tasheelat Insurance Bahrain, компанії яка є лідером у галузі підбору персоналу та бізнес консалтингу, було виявлено, що наприклад, в Бахреїні для забезпечення роботи жіночих фітнес клубів, залучаються жінки-спеціалісти з-за кордону, оскільки «внутрішній» ринок праці не в змозі підготувати фахівців резидентів країни.

Наступною проблемою експерти (12%) назвали труднощі у повному фінансовому забезпеченні розробленої стратегії розвитку жіночого спорту. Експерти зазначають, що оскільки Стратегія передбачає комплексний підхід, то бюджетні витрати повинні також розділятися в залежності від галузі юрисдикції. Міжгалузева взаємодія державних органів в країнах Північної Африки та Близького Сходу, в свою чергу, відбувається на засадах бюрократичних процедур, дотримання яких потребує витрат часу.

Серед інших проблем експерти назвали: перепони з боку консервативно налаштованих представників державних політичних, релігійних та інших партій та організацій; затягування у прийнятті рішень на місцях в регіонах, які віддалені від головних міст країн; необхідність у спеціалістах широкого

профілю; необхідність у активістах-представниках засобів масової інформації, тощо.

Для отримання більш повної інформації про ефективність розробленої стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, експерти запропонували власні рекомендації щодо її удосконалення.

Загалом експерти зазначили, що розроблена Стратегія є досить комплексною і охоплює більшість сторін соціального життя жінок країн Північної Африки та Близького Сходу. Поряд із тим, фахівці зазначили, що доцільно розробляти стратегії для кожної країни окремо, оскільки в кожній з них існують свої особливості в системі державного управління, освіти і галузі фізичного виховання та спорту.

Наступною рекомендацією з боку експертів стало – відведення окремої частини Стратегії для співпраці з різноманітними благодійними фондами, глобальними та гуманітарними організаціями.

Експерти звернули увагу на необхідність розробки додаткового алгоритму послідовності впровадження різних блоків Стратегії в соціальний простір країн Північної Африки та Близького Сходу.

Висновки до розділу 4

З причини зростання ролі й популярності ведення здорового способу життя і занять руховою активністю і спортом у світі, виникає необхідність додаткового стимулювання розвитку жіночого спорту в деяких регіонах світу, а саме країн Північної Африки і Близького Сходу. Основною проблемою в даних регіонах є відсутність системного підходу до створення гідних умов для занять жінками фізичною культурою і спортом з урахуванням соціокультурних особливостей країн Північної Африки і Близького Сходу. Перш за все, необхідно уточнити, що соціальний устрій більшості країн Північної Африки і Близького Сходу дозволяють жінкам займатися фізичною культурою і спортом, але з урахуванням культурних особливостей, тобто при створенні необхідних

умов для занять жінкам спортом, це прискорить процес розвитку жіночого спорту.

Розробка Стратегії, в даному, випадку необхідна для комплексного вирішення більшості проблем, які постають перед жінкою-спортсменкою у досліджуваних регіонах.

Стратегія передбачає п'ять блоків:

- інформаційно-пропагандистський;
- матеріально-технічний;
- освітній;
- нормативно-правовий;
- науково-практичний.

Кожен із блоків орієнтований на вирішення проблем у сферах соціального життя жінок країн Північної Африки і Близького Сходу, їхньої мотивації і населення країн в цілому для ліберального ставлення до жіночого спорту та підвищення інтересу до занять.

Кожен з блоків містить ряд конкретних заходів, які спрямовані на виконання Стратегії соціальне життя країн Північної Африки і Близького Сходу з урахуванням культурних особливостей.

Стратегія розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу визначає перелік ініціатив, необхідних для підвищення якості та рівня жіночого спорту в країнах досліджуваних регіонів і забезпечення його сталого розвитку. Пропоновані ініціативи сформульовані максимально конкретно, що відрізняє чинну Стратегію від раніше опублікованих стратегічних документів. Це обумовлено необхідністю вирішення додаткових соціо-культурних проблем досліджуваних регіонів, наприклад, юридичного захисту жінок-спортсменок і забезпечення прав і свобод жінок з урахуванням соціо-історичних умов формування жіночого спорту. Відомо, що релігія має великий вплив на соціальний устрій життя в країнах Північної Африки та Близького Сходу, але не є визначальною для нього. Дослідження свідчать, що Стратегія має комплексні і систематичні підходи, які покликані стимулювати

розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу, враховуючи їх культурні, соціальні та історичні особливості розвитку.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора [13, 16, 17].

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз науково-методичної літератури засвідчив необхідність пошукового удосконалення знань про соціо-культурні умови формування і розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Останніми роками, незважаючи на більш широке залучення жінок до спортивної діяльності і збільшення їхньої можливості виходу на національні та міжнародні спортивні арени, кількість жінок-керівників у сфері спорту і фізичної культури зростає не так стрімко. Досить мало жінок представлено в управлінській та адміністративній сферах, на тренерських і суддівських посадах, особливо це стосується посад високого рівня. Питання, пов'язані з так званою жіночою проблематикою, потребують сьогодні прийняття рішень у різних наукових галузях знань: соціології, психології, етнології, історії та соціології фізичної культури і, зокрема, спорту. При цьому необхідне нагальне вирішення таких проблем, як становище жінки в міжнародному спортивному русі, її право займатися власне чоловічими видами спорту, розширення жіночої олімпійської програми, можливість жінок займати керівні посади в міжнародних спортивних федераціях, національних олімпійських комітетах і безпосередньо в МОК.

Основні проблеми жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу можна умовно розділити на дві групи: загальні (зовнішні), з якими стикаються спортсменки всього світу, і приватні (або конкретні, внутрішні), характерні для даних регіонів. Прагнення жінок змагатися нарівні з чоловіками в усіх видів спорту ознаменувалося повним успіхом. Останні формальні заборони для жінок займатися багатьма видами спорту успішно подолані. Цей їх успіх характеризується як своєрідний феномен ХХ ст., в якому практика випереджає теорію, а громадська думка не встигає за дійсністю. Лише кілька років тому громадськість сприйняла як належне участь жінок у футболі і марафонському бігу, а жінки вже опанували такі

нові для них види спорту, як бокс, боротьбу, важку атлетику і супермарафон у вигляді цілодобового бігу.

Останніми роками все більше жінок-спортсменок з регіонів Північної Африки і Близького Сходу беруть участь у міжнародних змаганнях. Це пов'язано, з одного боку, з зовнішнім і внутрішнім тиском, а з іншого – з прагненням країн означених регіонів до міжнародної інтеграції. Як відомо, одним з найбільш ефективних способів соціальної інтеграції є спорт. Але існує ряд перешкод, які не дозволяють даному процесу протікати швидко. Наприклад, на хвилі останніх подій іменованих «арабською весною», у країнах Близького Сходу і Північної Африки склалося вкрай нестабільне політичне становище; також, все ще існують дуже строгі традиції, пов'язані з релігією, устроєм життя і соціальними нормами в цих країнах.

Важливо зазначити той факт, що за останні 15 років ситуація з представництвом жінок у державних органах, засобах масової інформації, керівних органах міжнародного спортивного руху і збірних командах країн, значно покращилася.

Велике значення має формування спеціальної комісії МОК з питань жіночого спорту – «Жінки в спорті», метою якої є всебічна допомога і підтримка бажання жінок всього світу до занять спортом.

Основою формування і розвитку культурного життя країн Північної Африки і Близького Сходу є мудрість, духовність, а разом з тим і релігійність місцевих жителів. Незважаючи на те, що іслам є наймолодшою зі світових релігій, вона значною мірою інтегрована у повсякденне життя суспільства. Це пояснюється, як величезною повагою мусульман до своєї релігії і до Аллаха, так і систематичною агітаційною роботою з боку представників влади та релігійних еліт. Відомо, що основою ісламу є Святе Письмо «Коран», яке було послане пророку Мухаммаду Аллахом як керівництво до праведного життя віруючого. Водночас, існує велика кількість несправедливих і стереотипних думок, коментарів про постулати ісламу, переважна більшість

яких стосується ролі спорту в житті мусульман і місця жінки в родині і суспільстві [1, 28].

Враховуючи консервативні або радикальні традиції ісламу, існують дозволені і недозволені види спорту. До дозволених видів спорту належить біг і ходьбанезалежно від дистанції, а також біг на лижах на великі дистанції, біатлон, стрибки в довжину, у висоту тощо – все те, що розвиває та підтримує в людині стійкість, спритність і витривалість, які вкрай необхідні під час ведення війни. Послідовники Пророка змагалися з бігу. Сам посланник Аллаха змагався в бігу зі своєю дружиною, щоб принести їй задоволення і подати приклад іншим. Це вказує на допустимість змагання з бігу незалежно від того, хто приймає участь у змаганні чоловіки чи жінки [3, 23].

Будь-який вид єдиноборства як спосіб самооборони або спосіб оборони під час війни з суперником дозволений, крім тих видів боротьби, в яких висока ймовірність отримати травму або поранитися. Змагання й спаринги в таких видах спорту повинні проводитися так, щоб була виключена можливість отримання травм або каліцтв, також змагання не повинні викликати ненависть і ворожнечу у тих, хто змагається [22, 63].

Стрільба з лука та кульова стрільба є дозволеним видом спорту, як і будь-який вид метання списа, завдяки якому розвивається влучність і точність попадіння в будь-яку мішень – літаючу, що рухається або нерухому, як, наприклад, метання ядра, диска, бумеранга, каменю, гирі, ножів, сокири, всього того, чим можна нанести шкоду ворогу на полі бою. До дозволеного виду змагань також належать скачки на конях, верблюдах, слонах тощо. Сюди, також, можна віднести змагання на вітрильних човнах, байдарках, шлюпках та на машинах – авторалі тощо. Все це має військово-прикладне значення в даний час, коли військові походи значно відрізняються від походів минулих століть [96].

З дозволених видів спорту слід також назвати плавання. Дозволяється приймати участь у змаганнях з підняття штанги, гир, каменів і т.д. для

визначення найсильнішого, що може стати необхідним під час ведення війни, для виходу на поєдинок один з одним. Адже саме це, багато в чому, вирішує результат війни або стає засобом підняття духу війська, а також способом, який веде до компромісу чи договору про скасування зіткнення і т.д.

Бодібілдинг як вид спорту, дозволений для нарощування сили і могутності проти суперника за умови, що надмірні навантаження не завдавали б шкоди здоров'ю, а були б помірними – тільки для підтримання тіла і духу, а також, щоб ті, хто займаються цим видом спорту, не виставляли аврат для демонстрації нарощених м'язів тіла. Таким видом спорту не можна займатися лише для того, щоб показати красу тіла в голому вигляді і змагатися в тому, щоб упевнитись, у кого найбільші за масою м'язи, щоб потім пишатися цим [2, 96].

З дозволених видів спорту слід також зазначити футбол, теніс, гольф, волейбол, баскетбол, бадмінтон, гандбол та інші види спорту (де застосовують м'яч). Вони схвалені, як заняття лише для відпочинку, розваги і розминки, бо розвивають швидкість і спритність, зміцнюють здоров'я.

Дозволеною є спортивна гімнастика як сукупність спеціально підібраних фізичних вправ для здоров'я і гармонійного розвитку організму. Сюди входять акробатика, заняття на перекладині, брусах, кільцях і т.д. Гімнастика розвиває швидкість, спритність, точність, впевненість в собі, терпіння, правильний напрям думок і рішень [99].

З давніх-давен у світі проводяться Олімпійські ігри, чому приділяється увага на державному рівні. В Олімпійських іграх змагання проводяться майже у всіх видах спорту, більшість яких дозволені ісламом. Не всі види спорту згадано у роботі.

Було виявлено глобальні чинники, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Таким чином, експертами серед найбільш важливих виокремлено такі фактори: наявність специфічних тренувальних програм для жінок, наявність доступної інфраструктури, наявність спеціалізованих програм розвитку жіночого

спорту і рівень освіти в країні. Менш впливовими, але не менш важливими експерти вважають: кліматичні умови, пропаганду здорового способу життя та соціо-культурні умови. Серед інших значущих чинників експерти виділяють політичну ситуацію і економічні умови. На останнє місце експерти поставили громадську думку.

Визначено організації, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Найвпливовішими організаціями, на думку експертів, стали: приватні (комерційні) організації, благодійні фонди та громадські організації. Менш впливовими, але не менш важливими стали: освітні фонди і організації, правозахисні організації і державні органи управління. Окрім того, експерти виділили такі організації, що впливають, меншою мірою, на розвиток жіночого спорту в регіоні: релігійні, глобальні світові організації (ООН, ОБСЄ, Ліга Арабських Держав та т.п.), Національні олімпійські комітети, МОК.

Виявлено ключові засоби додаткової мотивації жінок країн Північної Африки і Близького Сходу до регулярних занять руховою активністю і спортом. Найбільш важливими засобами додаткової мотивації, на думку експертів, є створення спеціальних тренувальних програм для жінок-спортсменок, можливість здобуття фінансової незалежності і формування жіночого тренерського складу. Крім зазначених засобів мотивації жінок зазначених регіонів до систематичних занять, підкреслимо важливу роль таких: можливість отримання освіти та професії в сфері фізичної культури і спорту, можливість розширення соціального життя за рахунок спорту. Поряд з вищевказаними засобами мотивації, експерти виділили також наступні: створення центрів психологічної підтримки жінок, створення безпечного середовища з обмеженням доступу сторонніх осіб до місця тренувальних сесій, створення дитячих центрів (кімнат матері і дитини) при спортивних комплексах, створення спеціальної інфраструктури (окремих приміщень і комплексів для особистої гігієни жінок) і пропаганда здорового способу життя.

Таким чином, повною мірою розкрити питання про фактори, які впливають на розвиток жіночого спорту в країнах досліджуваних регіонів, необхідно з'ясувати фактори впливу на процес безпосереднього індивідуального прийняття рішення жінкою щодо регулярних занять фізичною культурою і спортом. На думку експертів, це наявність професійного тренерського складу, можливість самореалізації, соціокультурні умови країни, наявність прикладу для наслідування і доступного місця занять, рівень освіти жінки і її сім'ї, ставлення сім'ї до занять фізичною культурою і спортом, рівень фізичного здоров'я жінки, фінансові можливості жінки і її родини тощо. Через важливість такого чинника, як громадська думка, експертам було запропоновано визначити найбільш важливі засоби впливу на неї, щодо питань жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

До найбільш важливих засобів впливу на громадську думку експерти відносять: заохочення жінок до активної участі в міжнародному спортивному русі, впровадження стипендіальних програм для спортсменок, пропаганда користі занять руховою активністю і спортом для жінок у школах, коледжах і вищих навчальних закладах, активна пропаганда в засобах масової інформації, впровадження довгострокових соціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, створення спеціальної нормативної бази та вшанування переможниць національних і міжнародних спортивних змагань на державному рівні та ін. Освітні програми та різноманітні тренінги, спрямовані на підвищення толерантності суспільства до гендерної рівності та поваги прав і свобод кожного є одним з важливих засобів досягнення довгострокових цілей у формуванні громадської думки.

Наявний ряд факторів, які прямо або опосередковано впливають на процеси формування і розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. У вирішенні багатьох проблем, які пов'язані з соціокультурними особливостями країн згаданих регіонів, необхідний системний підхід і глибокий аналіз існуючого стану жіночого спорту і його динаміки в

розвитку. Існує велика кількість засобів, за допомогою яких можна успішно впливати і коригувати процеси, що відбуваються в соціальному житті суспільства, таким самим чином створюючи комфортні умови для розвитку жіночого спорту. Необхідно також зазначити, що впродовж останнього десятиліття спостерігається значне зміщення акцентів у напрямку доцільності участі жінок країн Північної Африки і Близького Сходу в міжнародному спортивно русі.

Для розуміння сучасних тенденцій розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу нами було розроблено спеціальний блок питань, на які було запропоновано відповісти експертам. Перш ніж визначити перспективи жіночого спорту в країнах обраних регіонів і розробити проект комплексної стратегії розвитку необхідно проаналізувати історичні аспекти та сучасні тенденції. На основі отриманих результатів можна будувати гіпотези щодо перспектив розвитку жіночого спорту в досліджуваних регіонах.

Було виділено групу критеріїв, на підставі яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в країні. На думку експертів, провідними критеріями, що визначають рівень розвитку, є наявність спеціальних державних документів, які регулюють функціонування жіночого спорту в країні, кількість жінок, які займаються спортом в школах чи в студентському середовищі, наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, кількість видів спорту, в яких представлені жінки в збірних командах, представництво жінок в органах управління фізичним вихованням і спортом в країні і наявність комітету в органах управління з питань жіночого спорту.

Також нами було визначено такі критерії: кількість завойованих жінками нагород на міжнародних спортивних змаганнях, кількість жінок, які займаються у спортивних клубах, секціях, фітнес-центрах тощо; представництво жінок в збірних командах країни. Кількість завойованих нагород на міжнародних змаганнях – один з головних критеріїв ефективності підготовки спортсменів до змагань.

Для отримання максимально об'єктивної інформації про стан розвитку жіночого спорту в країнах досліджуваних регіонів, експертам було запропоновано відповісти на ряд питань, що підтверджують або спростовують, перераховані вище критерії. Так, на питання «Чи є необхідними регулярні заняття фізичною культурою і спортом в початковій, середній та старшій школі?» експерти одноголосно дали позитивну відповідь. Таку саму відповідь вони дали і на питання «Чи є необхідними регулярні заняття фізичною культурою і спортом в коледжах і вищих навчальних закладах?».

Експерти були одноголосними з питань, пов'язаних з представництвом жінок в органах управління. Наприклад, вони відповіли ствердно на питання «Чи повинні бути присутніми жінки в вищих органах управління фізичним вихованням в країні?». Експерти також впевнені в необхідності присутності жінок і у вищих органах управління спортом в країні, і в спортивних засобах масової інформації. У разі позитивної відповіді експертів на ряд цих питань, необхідно було вказати приблизне співвідношення жінок і чоловіків в органах управління фізичним вихованням, спортом і спортивних засобах масової інформації.

Так, на думку 53% експертів, представництво жінок у вищих органах управління фізичним вихованням і спортом в країні, не повинно перевищувати 30%, а 47% експертів відповіли – не більше ніж 50%. Представництво жінок в органах управління сферою спорту в країні має бути наступне: 47% експертів відповіли, що жінок має бути в органах управління спортом в країні не більше 50%; 32% – не більш ніж 30%, 21% – 40%. У питанні про належне представництво жінок у засобах масової інформації, експерти виявили єдність і відповіли, що в процентному співвідношенні жінок і чоловіків має бути по 50%. І тільки один експерт відповів, що кількість жінок у спортивних засобах масової інформації має бути не більше 40%.

Розробка даної Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу пов'язана з визнанням того факту, що рівень залучення жінок до занять фізичною культурою і спортом в досліджуваних регіонах недостатній і вимагає системного підходу до вирішення поставлених завдань.

Відсутність інтересу державних органів управління, засобів масової інформації та громадського сектора до проблем ролі жінок Північної Африки і Близького Сходу в соціальному житті країн веде до збільшення негативного впливу факторів на процес розвитку жіночого спорту в регіонах, що може привести до більш глибоких зрушень в суспільстві.

Стратегія розвитку жіночого спорту – це комплексна обмежена терміном, ресурсами і виконавцями, сукупність заходів, спрямована на досягнення головної мети – залучення до занять фізичною культурою і спортом максимальної кількості жінок різного віку і соціального статусу.

Стратегія передбачає реалізацію поставлених завдань шляхом об'єднання зусиль різних організацій, таких, як спортивні федерації, державні структури різних сфер діяльності, громадські організації, правозахисні організації, міжнародні глобальні організації (ООН, ВООЗ, ЮНЕСКО та ін.), благодійні фонди, волонтерські рухи і засоби масової інформації.

Реалізація Стратегії дозволить підвищити інтерес до жіночого спорту і створити організаційні передумови для координації зусиль усіх зацікавлених сторін.

Стратегія складається з п'яти основних блоків, які таким або іншим чином пов'язані між собою.

Матеріально-технічний блок включає ряд питань, які стосуються спортивної інфраструктури, спеціально організованих місць для занять фізичною культурою і спортом на дозвіллі і можливості адаптації інфраструктури для жіночого спорту з урахуванням культурних і соціальних особливостей регіонів.

Освітній блок включає в себе всі можливі освітні програми для жінок країн Північної Африки і Близького Сходу. Програми не обмежуються знаннями про анатомію, фізіологію і побудову тренувального процесу, а й включають в себе знання про права та обов'язки жінок, раціональне харчування, здоровий спосіб життя, соціальної відповідальності. Тісно пов'язаний з освітнім, нормативно-правовий блок, оскільки юридичні питання та суперечки, пов'язані з правами і обов'язками жінок в суспільстві і релігійні стереотипи досі мають деякий вплив в суспільстві. Тому вкрай важливе інформування жінок-спортсменок і жінок, які не займаються, але планують займатись спортом, для надання їм самовпевненості та захисту.

Не можна недооцінювати значення науково-практичного блоку. Його роль важлива не тільки в питаннях жіночого спорту, а й в будь-який інший сфері життєдіяльності людини. Починаючи від побудови тренувального процесу і закінчуючи соціальними особливостями країн Північної Африки і Близького Сходу, а також об'єднання всіх факторів, що впливають на розвиток жіночого спорту в регіонах, має базуватися на наукових дослідженнях у цій сфері.

Чимало важливим є те, що успішні наукові підходи повинні чітко впроваджуватися в практику. Наприклад, робота з жінками-спортсменками відрізняється від роботи зі спортсменами-чоловіками, з точки зору гендерних особливостей як фізіологічних, так і психологічних. А якщо питання обтяжене соціо-культурними особливостями конкретного регіону, то важливо враховувати всі фактори впливу.

Матеріально-технічне забезпечення є одним з найважливіших і базових компонентів у плануванні будь-якого системного підходу до вирішення проблем, особливо якщо питання стосується занять фізичною культурою і спортом. Стратегічною метою державної політики в сфері фізичної культури і спорту є підвищення конкурентоспроможності спортсменів на міжнародній арені, для чого необхідне вдосконалення системи підготовки спортивного резерву та як основний інструмент досягнення цієї мети – забезпечення

сучасної, а в даному випадку, спеціальної матеріально-технічної бази для занять жінок країн Північної Африки та Близького Сходу спортом.

За результатами нашого дослідження можна зробити висновок, що існує пряма залежність між ступенем освіченості і соціальною відкритістю жінок досліджуваних регіонів. Це дає підстави для розробки спеціальних програм і тренінгів, які покликані усунути прогалини в професійних знаннях спортсменок, тренерів та інших учасників процесу.

Нормативно-правове забезпечення – це правові та адміністративні акти, які видаються уповноваженими органами та особами з метою визначення меж дозволеного і недозволеного, поділу праці, здійснення раціональної кооперації та спеціалізації. Такі акти видаються, починаючи з рівня державного і закінчуючи робочим місцем в організації або на підприємстві. Нормативно-правова база, в усіх сферах діяльності людини має велике значення. Жіночий спорт як соціальне явище сьогодні не має усталених норм і правил, що регламентують права та обов'язки жінок, що займаються спортом. Особливо гостро постає питання про права жінок в цілому і їх роль в суспільному житті держави.

Слід підкреслити вагоме значення і наукового забезпечення будь-якої діяльності, а особливо процесу підготовки спортсменок, з урахуванням гендерних особливостей та особливостей соціокультурного життя країн Північної Африки і Близького Сходу. Перед спортсменками виникає велика кількість викликів починаючи від фізіологічних і закінчуючи психологічними. У зв'язку з цим, для можливості бути конкурентоспроможними на міжнародній спортивній арені необхідно будувати тренувальний процес відповідно до вже наявними програмами і проведення нових наукових досліджень.

Необхідність вдосконалення системи підготовки спортсменів визначається рядом обставин і умов, які суттєво впливають на структурно-функціональну організацію тренувального процесу. Основним фактором, що обумовлює вдосконалення системи багаторічної тренування спортсменів, є

постійно зростаюча конкуренція на міжнародній арені, як і наближення психологічних, фізичних і функціональних навантажень спортсменів до граничних кордонів людських можливостей.

Набули подальшого розвитку: наявні розробки (D. Bedell, 1992; J. Duury, 1992; A. Mozafari, 2010), на підставі яких можна визначити рівень розвитку жіночого спорту в досліджуваному регіоні; провідними критеріями є наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, належне нормативно-правове забезпечення жіночого спорту, представництво жінок в органах управління фізичною культурою і спортом, кількість жінок, які займаються спортом, кількість видів спорту, в яких представлені жінки в збірних командах, кількість завойованих жінками нагород на міжнародних спортивних змаганнях тощо.

Доповнено: відомості (В. М. Платонов, М. М. Булатова, 2009) про фактори, які вплинули на розвиток жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, до яких належать: особливості культурного середовища, національного менталітету, родинні цінності, рівень освіти в країні, кліматичні умови, соціальний устрій життя, соціально-економічна ситуація в країнах досліджуваного регіону, розвиток матеріально-технічного, нормативно-правового та програмно-методичного забезпечення; відомості про значення і роль жіночого спорту в сучасному суспільстві та міжнародному спортивному русі, про доцільність і актуальність розробки цільових заходів, спрямованих на подолання гендерної нерівності, наслідків дискримінації у спортивній практиці.

Вперше науково обґрунтовано: соціоісторичні передумови формування та розвитку жіночого спорту, систематизовано та охарактеризовано основні хронологічні періоди розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу; теоретично обґрунтовано та розроблено основні положення стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, що включає п'ять взаємопов'язаних блоків: інформаційно-пропагандистський, матеріально-технічний, освітній, нормативно-правовий,

науково-практичний; розкрито громадську думку населення різних країн Північної Африки і Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі та визначено найважливіші засоби впливу на неї, серед яких найсуттєвіші: заохочення жінок до активної участі в міжнародному спортивному русі, впровадження стипендіальних програм для спортсменок, пропаганда користі занять руховою активністю і спортом для жінок в закладах освіти та активна пропаганда в засобах масової інформації й інших сферах соціального життя суспільства, впровадження довгострокових соціальних програм розвитку жіночого спорту в країні, створення спеціальної нормативної бази та створення позитивного іміджу жінки-спортсменки.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз фахової літератури, провідного міжнародного досвіду з проблеми, що досліджується дозволив встановити, що феміністський рух в сучасному світі перетворився в головну рушійну силу, яка забезпечує права та можливості жінок в різних галузях соціального життя, в тому числі і спорту. Цей рух радикально вплинув на світогляд світової громадськості, міжнародну політику та національне законодавство багатьох країн в цій сфері. Найбільш яскраво результативність цього руху проявилася в олімпійському спорті, особливо в тій його частині, яка стосується кількості видів спорту та видів змагань серед жінок на Олімпійських іграх й кількості спортсменок, які приймають у них участь.

2. Найбільш складними регіонами для реалізації міжнародної політики галузі розширення прав та можливостей жінок в різних сферах життя, в тому числі й в олімпійському спорті, є регіони Північної Африки та Близького Сходу, де розташована низка країн мусульманського світу. Внутрішнє законодавство цих країн, яке склалося протягом багатьох років, релігійні та родинні традиції, громадський світогляд, знаходяться в певному протиріччі з міжнародною політикою, діяльністю МОК та МСФ, практикою розвитку жіночого спорту в інших регіонах світу та спричиняють серйозний стримуючий вплив на розвиток спорту, обмежують жінок у реалізації їх прав та можливостей.

3. До основних факторів які прямо або опосередковано впливають на процес розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу належать: політичні, економічні, соціокультурні, спортивна інфраструктура, тренувальні програми тощо. Зазначені фактори різною мірою впливають на процес прийняття рішення жінок займатися фізичною культурою і спортом. У вирішенні багатьох проблем, які пов'язані з соціокультурними особливостями країн регіону, необхідний системний підхід і глибокий аналіз існуючого стану жіночого спорту і його розвитку.

Існує велика кількість засобів, за допомогою яких можна ефективно впливати і коригувати процеси, що відбуваються в соціальному житті суспільства, тим самим створюючи комфортні умови для розвитку жіночого спорту в даному регіоні.

4. Основною проблемою країн досліджуваного регіону є відсутність системного підходу до створення гідних умов для занять жінками фізичною культурою і спортом з урахуванням соціокультурних особливостей країн Північної Африки і Близького Сходу. Соціальний устрій більшості країн Північної Африки і Близького Сходу дозволяють жінкам займатися фізичною культурою і спортом, але з урахуванням культурних особливостей. Це означає, що при створенні належних умов для занять жінкам спортом, розвиток жіночого спорту буде прискореним. Тому необхідною є розробка основних положень стратегії розвитку жіночого спорту для комплексного вирішення більшості проблем, які виникають перед жінкою-спортсменкою в досліджуваних регіонах.

5. Подолання складностей та протиріч, обмежень прав та можливостей жінок стосовно розвитку спорту, участі в міжнародному спортивному житті, підготовки та участі в Олімпійських іграх може бути реалізоване шляхом:

- активної участі жінок країн зазначених регіонів у соціальній та державній діяльності, відстоюванні ними прав жінок на заняття спортом, участі в міжнародному спортивному житті, пропаганді ідеалів та цінностей олімпізму, ролі спорту як фактору здорового способу життя, консолідації суспільства, підвищенні авторитету країн на міжнародній арені;

- формування стратегій розвитку жіночого спорту на основі системного підходу з об'єднанням зусиль державних структур різних галузей діяльності, Національних олімпійських комітетів і спортивних федерацій, засобів масової інформації, громадських та правозахисних організацій. В основу Стратегії повинні бути покладені як позиції міжнародних та глобальних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ), так і врахування історичних, культурних, релігійних, родинних цінностей та громадського світогляду.

6. Розроблено основні положення Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, що включають в себе п'ять взаємопов'язаних блоків: інформаційно-пропагандистський, матеріально-технічний, освітній, нормативно-правовий, науково-практичний. Існує органічний взаємозв'язок між явищами та процесами, які відносяться до кожного з цих блоків і результативністю реалізації Стратегії. Інформаційно-пропагандистський блок Стратегії охоплює коло питань, пов'язаних з розвитком громадської думки й забезпеченням діяльності в пропаганді спорту, фізичного виховання та здорового способу життя, вибором адекватних цілей та методів їх досягнення. Матеріально-технічна складова пов'язана зі створенням спортивної інфраструктури, яка забезпечує умови для розвитку масового спорту й спорту вищих досягнень з урахуванням специфіки країн зазначених регіонів. В основі освітнього блоку – сукупність знань, які відносяться до змісту процесів фізичного виховання та спортивної підготовки, а також до соціальних аспектів, що відносяться до прав та можливостей жінок, їх місця в суспільстві, громадських та родинних цінностей. Нормативно-правовий блок орієнтований на усунення протиріч та проблем, які обмежують права та можливості жінок в галузі фізичного виховання, спорту та здорового способу життя. Роль науково-технічного блоку зводиться до забезпечення сучасними знаннями та уявленнями в усіх галузях спорту, фізичного виховання та здорового способу життя. Більшість експертів (68 %) позитивно оцінили запропоновані положення стратегії, в контексті її корисності для процесу розвитку жіночого спорту в країнах, що досліджуються.

7. Очікуваними результатами реалізації основних положень стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу виступають: зростання кількості жінок, які систематично займаються фізичною культурою і спортом в загальній чисельності до даної категорії населення; збільшення кількості проведених змагань, в яких беруть участь спортсменки; збільшення кількості переможців і призерів міжрегіональних,

загальнодержавних і міжміських змагань; збільшення кількості клубів, центрів та груп здоров'я для жінок, що регулярно займаються фізичною культурою і спортом; збільшення кількості установ додаткової освіти, фізкультурно-спортивної спрямованості з відділеннями по видам спорту; зростання кількості спортивних споруд для занять жінками фізичною культурою і спортом.

8. Перспективами реалізації Стратегії встановленими за допомогою експертного опитування є: усвідомлення керівництвом державних та громадських організацій галузі фізичної культури та спорту Стратегії розвитку спорту в регіоні і жіночого спорту зокрема (65 балів), зміни у ставленні до занять спортом жінками громадськості країн, що досліджуються (52 балів), розгляд стратегії в рамках науково-практичних конференцій, у тому числі в державних закладах управління (35 балів), підвищення інтересу з боку жінок до рухової активності та спорту в країнах зазначеного регіону (30 балів), розробка системи спеціалізованих спортивних та фітнес-клубів для жінок (13 балів). Викликами, які обмежують можливість впровадження Стратегії у досліджуваному регіоні, вказано: нерозуміння з боку державних управлінців стратегічної необхідності у розвитку жіночого спорту (52 %) та його впливу на благополуччя жінок та соціальну рівність, нестача фахівців, які спеціалізуються у жіночому спорті: тренери, менеджери, науковці тощо (42 %), відсутність кваліфікованого персоналу жіночої статі для реалізації стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу (61 %), труднощі у повному фінансовому забезпеченні розробленої стратегії розвитку жіночого спорту (12 %), перепони з боку консервативно налаштованих представників державних політичних, релігійних та інших партій та організацій; затягування у прийнятті рішень на місцях в регіонах, які віддалені від головних міст країн тощо.

Перспективи подальших досліджень полягатимуть у розробці алгоритму впровадження різних блоків Стратегії в соціальний простір країн Північної Африки та Близького Сходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абд-ар-Рахман ибн Насыр ас-Са'ди. Толкование Священного Корана «Облегчение от Великодушного и Милостивого». Кулиев Э, переводчик. 2-е изд., испр. М.: Умма; 2012. Т. 1. 1152 с.
2. Абд-ар-Рахман ибн Насыр ас-Са'ди. Толкование Священного Корана «Облегчение от Великодушного и Милостивого». Кулиев Э, переводчик. 2-е изд., испр. М.: Умма; 2012. Т. 2. 1120 с.
3. Абд-ар-Рахман ибн Насыр ас-Са'ди. Толкование Священного Корана «Облегчение от Великодушного и Милостивого». Кулиев Э, переводчик. 2-е изд., испр. М.: Умма; 2012. Т. 3. 1088 с.
4. Ашмарин БА. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. М.: Физкультура и спорт; 1978. 222 с.
5. Білогур ВЄ. Концепт спорту у ракурсі теоретико-методологічних засад спортивного менеджменту-антропології, онтології та арт-терапії. Гуманітрний вісник ЗДІА. 2017;17:26-34.
6. Булатова ММ, Бубка СН, Платонов ВН. Олимпийские игры. 1896–1972. Киев: Олимпийская лит.; 2012. 496 с.
7. Булатова ММ, Бубка СН, Платонов ВН. Олимпийские игры. 1976–2012. Киев: Олимпийская лит.; 2012. 506 с.
8. Гилязова ВБ. О некоторых тенденциях методики силовой подготовки женщин, тренирующихся в циклических видах спорта, требующих преимущественного проявления выносливости. Тенденции развития спорта высших достижений: сб. науч. тр. М.: ЦНИИС; 1993. с. 94-104.
9. Граевская НД, Петров ИБ, Беляева НИ. Некоторые проблемы женского спорта с позиции медицины (обзор). Теория и практика физической культуры. 1987;3: 42-5.
10. Гуммель М. Спортивная деятельность и эмансипация женщин. В: Спорт в современном обществе: материалы Всемирного науч. конгр. М.; 1974. 136 с.

11. Демина АА. Роль женщин Северной Африки и Ближнего Востока в развитии международного спортивного движения. Научный часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2014;11:35-8.
12. Дьоміна АА. Релігія як чинник формування соціокультурних умов виникнення жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Научный часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4:24-7.
13. Дьоміна АА. Сучасні тенденції розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;1:21-6.
14. Демина АА. Факторы, влияющие на развитие женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016;22:120-4.
15. Демина АА. Актуальные проблемы женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. Научный часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;7:21-5.
16. Дьоміна АА. Сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу, роль жінок у розвитку міжнародного спортивного руху. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2016;1:83-7.
17. Демина АА. Современные условия развития женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. В: Олимпийский спорт и спорт для всех: материалы 18-ого Международного конгресса; 2014 Окт 1-4; Алматы. Алматы; 2014. Т. 1. с. 58-60.
18. Зациорский ВМ. Основы спортивной метрологии. М.: Физкультура и спорт; 1979. 152 с.

19. Долбишева НГ. Неолімпійський спорт як соціальний інститут на рівні державності. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015; 2(46):70-3.
20. Иорданская ФА. Физкультура и спорт в жизни женщины. М.: Сов. спорт; 1995. 159 с.
21. Иорданская ФА, Кузьмина ВН, Муравьева ЛФ, и др. Диагностика и сравнительная оценка функциональных возможностей мужчин и женщин в спорте. Теория и практика физической культуры. 1991;5:2-8.
22. Ирмияева ТЮ. История мусульманского мира. От Халифата до Блистательной Поры. М.: Урал Л. Т. Д.; 2000. 325 с.
23. Коран: переклади і коментарі. Османов М-Н, переводчик. М.: Диля; 2011. 576 с.
24. Крефф А-Ф, Каню ФМ-Ф. Женщина и спорт: М.: Физкультура и спорт; 1986. 143 с.
25. Кузнецов ЕВ. Применение регулярных методов математической статистики для оценки уровня мастерства танцевальных пар. Спортивные танцы. 2001;1:47-51.
26. Максимова В, Семенов Г. Не так уж слаб этот «слабый пол». Спорт за рубежом. 1982;13:35.
27. Матвеев ЛП. Основы спортивной тренировки. М.: Физкультура и спорт; 1977. 271 с.
28. Махмуд Таххан. Пособие по терминологии хадисов. Владимир Абдулла Нирша, переводчик. 2001. с. 750.
29. Мельникова НЮ. Женский олимпийский спорт. Состояние и перспективы. В: Юбил. сб. тр. учен. РГАФК, посвящ. 80-летию акад. М.; 1998. Т 3. с. 85-91.
30. Мельникова НЮ. К вопросу об отношении МОК и других международных спортивных организаций к участию женщин в Олимпийских играх. В: Олимпийское движение и социальные процессы: материалы 6 Всерос. науч.-практ. конф., посвящ. 100-летию современных Олимпийских игр. Омск; 1995. с. 21-2.

31. Мельникова НЮ. Основные тенденции развития женского олимпийского спорта в современном мире. В: Олимпийское и международное спортивное движение: история, теория, практика: межвуз. сб. науч. материалов, посвящ. 90-летию первого выступления рос. спортсменов на Олимпийских играх. Воронеж; 1998. с. 85-91.
32. Мельникова НЮ. Эволюция женской олимпийской программы. Теория и практика физической культуры. 1999;6:33-6.
33. Мухаммад ибн Матар аз-Захрани. Илм ар-риджал. غَلم الرِّجال . Дар аль-Худайрию: М. Умма; 2001. 354 с.
34. Мягкова СН. Проблемы гендерной асимметрии в современном олимпийском движении. Теория и практика физической культуры. 2001;3:48-52.
35. Мягкова СН, Истягина-Елисеева ЕА. Изменение социального статуса женщины на рубеже 19-20 веков и борьба за равноправие в спортивном движении. В: Междунар. спорт. и олимпийское движение: история, теория и практика: межвуз. сб. науч. материалов. Воронеж; 1999. с. 56-8.
36. Мягкова СН, Истягина-Елисеева ЕА. Национальные спортивные состязания и Всемирные женские игры как фактор развития феминистического направления в олимпийском движении. В: Олимпийское движение и социальные процессы: материалы 9 Всерос. науч.-практ. конф., посвящ. 10-летию Олимпийского комитета России, 5 Всерос. совещ. «Практика олимпийского образования». М.: Сов. спорт; 1999. с. 79-84.
37. Мягкова СН. Женский спорт в период становления современного международного олимпийского движения. Теория и практика физической культуры. 2001;7:24-7.
38. Петровський ВВ, Драгунов ЛО. Анрі де Байє-Латур. Президенти Міжнародного олімпійського комітету: Життя та діяльність. Київ: Олімпійська літ.; 2000. с. 57-84.
39. Платонов ВН, Матвеев СФ, Томашевский ВВ. Региональные, континентальные и другие игры. Энциклопедия олимпийского спорта. Киев: Олимпийская лит.; 2002. Т. 1. с. 363-82.

40. Платонов ВН, Булатова ММ, Бубка СН, и др. Олимпийский спорт. Киев: Олимпийская лит.; 2009. Т. 1. 736 с.
41. Платонов ВН, Булатова ММ, Бубка СН, и др. Олимпийский спорт. Киев: Олимпийская лит.; 2009. Т. 2. 696 с.
42. Платонов ВН. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение. Киев: Олимпийская лит.; 2013. 624 с.
43. Платонов ВН. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]. Киев: Олимпийская лит.; 2015. Т. 1. 680 с.
44. Платонов ВН. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]. Киев: Олимпийская лит.; 2015. Т. 2. 770 с.
45. Похолечук ЮТ, Свечникова НВ. Современный женский спорт. Киев: Здоров'я; 1987. 192 с.
46. Радзиевский АР, Шахлина ЛГ, Яценко ЗР, и др. Физиологическое обоснование управления спортивной тренировкой женщин с учетом фаз менструального цикла. Теория и практика физической культуры. 1990;6:47-50.
47. Соха С. Специфические особенности спортивной подготовки женщин. В: Человек в мире спорта: новые идеи, технологии, перспективы: тезисы докл. Междунар. конгресса. М.; 1998. Т. 1. с. 274-5.
48. Федоров ЛП. Теоретико-методические основы женского спорта: на примере циклических видов спорта [диссертация]. СПб.; 1995. 57 с.
49. Федоров ЛП. Научно-методические основы женского спорта: учеб. пособ. Л.: ГДОИФК им. П.Ф. Лесгафта; 1987. 54 с.
50. Феррис Э. Женщины догоняют мужчин. Спорт за рубежом. 1981;2:4.
51. Фридан Б. Загадка женственности. М.; 1992. с. 44-50.
52. Хадисы Пророка. Порохова ИВ, переводчик. Мухаммад Саид Аль-Рошд, редактор. 4-е изд. М.: РИПОЛ класик; 2010. 312 с.
53. Шахлина ЛГ. Индивидуальный подход как одно из направлений совершенствования системы спортивной тренировки женщин. В: Problemy

Dymorfizmu Płciowego w Sporcie (cz. 4): Materiały Pokonferencyjne 4 Międzynarodowej Konferencji Naukowej. Katowice; 1997. p. 506-15.

54. Шахлина ЛГ. Медико-биологические основы управления процессом спортивной тренировки женщин [автореферат]. Киев; 1995. 32 с.

55. Шиян БМ, Вацеба ОМ. Теорія і методика наукових педагогічних досліджень у фізичному вихованні та спорті. Тернопіль: Наукова книга – Богдан; 2008. 231 с. ISBN 978-966-10-0381-0.

56. Abu Dawood, al-Jihad Beiruty H. Muslim women in sport. Nida'ul Islam magazine. July-August 1997. Vol. 3. Hadith N. 2571. p. 23-48.

57. Acosta V, Carpenter L. As the years go by: Coaching opportunities in the 1990s. Journal of Physical Education. Recreation, and Dance. 1992;63(3):36-41.

58. Adams C. Fighting for Acceptance: Sigfrid Edstrom and Avery Brundage: Their Efforts to Shape and Control Women's Participation in the Olympic Games. In: Sixth International Symposium for Olympic Research. 2002. Vol. 143. p. 8.

59. Al-Sinani Y, Benn T. The Sultanate of Oman and the position of Omani girls and women in the field of physical education and sporting activity. In: Benn T, Pfister G, Jawad H, editors. Muslim women and sport. London: Routledge; 2010. p. 69-75.

60. Attarzadeh H, Sohrabi M. Negaresh Va Gerayesh Mardom Shahr Mashhad Be Varzesh Va Faliathai Badani (Iran: Attitudes and Tendency to Exercise and Sport Activities in People of Mashhad). Olympic. 2007;15(1):38-47.

61. Bedell D. Equality at issue: Collegiate athletics grapple with gender equity. The Dallas Morning News. 1992. p. 1-18.

62. Bedell D. Lopiano says women in sports means more than just equality. The Dallas Morning News. 1992. p. 7.

63. Bell Daniel, Mickey Friedman. Islamic Countries' Women's Sports Solidarity Council and Games. In: International Encyclopedia of Women and Sports. Karen Christensen, Allen Guttmann, and Gertrud Pfister, editors. New York: Macmillan Reference USA; 2001. Vol. 2. p. 593. Print.

64. Benn T, Kouskie-Jahromi M. Evidence and Influence, making a difference for girls and women in physical education and sport. In: Paper presented at the IAPESGW: Symposium during the International Convention on Science, Education and Medicine in Sport. Guangzhou; 2008. p. 235.
65. Benn T. Muslim women and sport. London: Routledge; 2010. p. 35.
66. Berger G, Peerson A. Giving young Emirati women a voice: Participatory action research on physical activity. *Health & Place*. 2009;15:117-24.
67. Blinde EM. Contrasting models of sport and the intercollegiate sport experience of female athletes: Unpublished doctoral dissertation. Urbana, IL; 1987. p. 26-31.
68. Bernet H. Die ersten olyimpischen Wettbewerbe im internationalen Frauensport. *Soz. Und Zeitgeschichte des Sport*. 1988; 2:66-87.
69. Blinde EM. Female intercollegiate athletics: Changes and implications. *Journal of Physical Education, Recreation, and Dance*. 1989. p. 33-7.
70. Blinde EM, Greendorfer SL. Structural and philosophical differences in women's intercollegiate sport programs and the sport experience of athletes. *Journal of Sport Behavior*. 1987. p. 59-72.
71. Bryson L. Sport and the maintenance of masculine hegemony. *Women, sport, and culture*. Champaign, IL: Human Kinetics; 1994. p. 47-64.
72. Chaban S. Velvet Jihad: Muslim Women's Quiet Resistance to Islamic Fundamentalism. *Journal of International Women's Studies: Special Issue: Gender and Islam in Asia* 11.1. Gender Watch (GW), Pro Quest. 2010. p. 336-9.
73. Coakley Jay. *Sports in Society*. N. Y.: McGraw-Hill; 2007. p. 238.
74. Coubertin P. *Ideario Olimpico. Discursos y ensayos*. Madrid: Instituto nacional de education fisica; 1973. 244 p.
75. Coubertin P. de. *Oлимпism: Selected Writings*. Laysanne: IOS; 2000. 864 p.
76. Cuneen J. Women & sport. *Women and sport: Proceeding from the Dickinson Symposium in women's studies*. WV: West Virginia University, Department of Intercollegiate Athletics and School of Physical Education; 1989. p. 29-38.

77. Cutrao J. Muslim Athletic Wear Covers Skin without Cramping Style. *Journey of Faith in National Geographic Magazine*. 2009. p. 76-89.
78. Dagkas, Symeon, Tansin Benn. Young Muslim women's experiences of Islam and physical education in Greece and Britain: a comparative study. *Sport, Education & Society* 11.1. Academic Search Premier. EBSCO; 2010. p. 21-38.
79. De Knop, Paul, et al. Implications of Islam on Muslim Girls' Sport Participation in Western Europe. *Literature Review and Policy Recommendations for Sport Promotion, Sport, Education and Society* 1, 2: SPORTDiscus, Web. 1996. p. 155-6.
80. Deuser E. *Die Gesundheit des Sportlers*. Dusseldorf; Wien: Econ Verlag. 1977. p. 32-54.
81. Di-Capua, Y. Women, Gender, Sports and the Female Body: Arab States. In: Suad Joseph, Afsaneh Najmabadi, et. al, editors. *Encyclopedia of Women in Islamic culture*. Leiden: Brill; 2005. p. 440-1.
82. Duury J. Le combat des femmes et l'évolution des structures. In: Hubscher R, editors. *L'Histoire en Mouvements*. Paris: Arman Colin; 1992. p. 287-313.
83. Durrant S. Title 9: Its power and its limitations. *Journal of Physical Education, Recreation, and Dance*. 1992;63(3):60-4.
84. Enock KE, Jacobs J. The Olympic and Paralympic Games 2012: Literature review of the logistical planning and operational challenges for public health. *Public Health*; 2008. p. 122-38.
85. Fasteau BF. Giving women a sporting chance. In: Twin SL, editor. *Out of the bleachers: Writing on women and sport*. Old Westbury, NY: Feminist Press; 1979 p. 165-73.
86. Fasting K, Brackenridge CH, Miller KE, Sabo D. Participation in college sports and protection from sexual victimization. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. Special Issue: Abuse and Harassment in Sport Implications for the Sport Psychology Profession. 2008;16(4):427-41.
87. Fleming S. Sport and South Asian youth: the perils of 'false universalism' and stereotyping. *Leisure Studies*. 1994;13(3):159-77.

88. Fox M. Betti Friedan: Who ignited in "Feminine Mystique", dies at 85. *The New York Times*. 5.02.2006. p. 8-12.
89. Fuller L. *Female Olympians A Mediated Socio-Cultural and Political-Economic Timeline*. Palgrave Macmillan US; 2016. p. 220.
90. Geadelmann PL. Equality in athletics: Can separate be equal? *Journal of Physical Education, Recreation, and Dance*. 1978;49(9):32-3, 72.
91. Gerber EW. The legal basis for the regulation of intercollegiate sport. *Educational Record*. 1979;60(4):467-81.
92. Gerber EW, Felshin J, Berlin P, Wyrick W. *The American women in sport*. Reading, MA: Addison-Wesley; 1974. p. 62-70.
93. Grant CH. Recapturing the vision. *Journal of Physical Education, Recreation, and Dance*. 1989;60(3):44-8.
94. Grant CH, Geadelmann PL. *Equality in sport for women*. Washington, DC: American Alliance for Health, Physical Education, and Recreation. 1977. p. 22.
95. Greendorfer SL. Catch the vision: Future directions for women in sport. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*. 1989;60(3):31-2.
96. Grunebaum G. Von E. *Classical Islam. A History from 600 A.D. to 1258 A.D.* Routledge. 2017. p. 260.
97. Guttmann A. *Women's Sports: A History*. New York: Columbia University Press; 1991. p. 11-6.
98. Hargreaves J. *Sporting females: critical issue in the history and sociology of women's sport*. London and New York; 1994. p. 12-8.
99. Hargreaves J. Sport, exercise, and the female Muslim body: negotiating Islam, politics and male power. In: Hargreaves J, Vertinsky P, editors. *Physical culture, power, and the body*. London: Routledge; 2007. p. 74-101.
100. Hart MM. On being female in sport. In: Twin SL, editor. *Out of the bleachers: Writing on women and sport*. Old Westbury, NY: Feminist Press; 1979. p. 24-35.

101. Hult J. Women's sports, North America. In: Levinson D, Christensen K, editors. *Encyclopedia of World sport: From Ancient Times to the Present*. Santa Barbara: ABC-CLIO; 1996. Vol. 3. p. 1170-82.
102. Hult J. American sport: Two separate cultures. Paper presented at the annual meeting of the American Alliance for Health, Physical Education, Recreation, and Dance. Anaheim, CA; 1984. p. 23-7.
103. Kane MJ. The post title IX female athlete in the media: Things are changing, but how much? *Journal of Physical Education. Recreation, and Dance*. 1989;60(3):58-62.
104. Kara F, DemirciA. An Assessment of Outdoor Recreational Behaviors and Preferences of the Residents in Istanbul. *Scientific Research and Essay*. 2010;5(1):93-104.
105. Karr Kidwell PJ, Sorenson K. The Gender equity movement in women's sport. 1993. p. 163.
106. Kay T. The voice of the family: Influences on Muslim girls' responses to sport. *LSA Newstetter*, Klein, Jeff, Women's Soccer, Egyptian Men, and What is 'Forbidden'. *NY Times*; 2007. p. 62-71.
107. Kay T. Daughters of Islam: Family influences on Muslim young women's participation in sport. *International Review for the Sociology of Sport*. 2006. p. 357-75.
108. King A. Islam Women and Violence. *Saga journals online, feminist theology*. 2009. p. 292-328.
109. Koca C, Hacisoftaoglu I. Sport participation of women and girls in modern Turkey. In: Benn T, Pfister G, Jawad H, editors. *Muslim women and sport*. London: Routledge; 2010. p. 12-6.
110. Kort M. Merrily, she rolls along. *Women's Sports & Fitness*. 1992. p. 19.
111. Kouskie-Jahromi M. Physical activities and sport for Iranian girls and women. In: Benn T, Pfister G, Jawad H, editors. *Muslim women and sport*. London: Routledge; 2010. p. 8-21.

112. Kremers S, et al. Palestinian Women's National Football Team Aims High. In: Benn T, Pfister G, Jawad H, editors. Muslim women and sport. London: Routledge; 2010. p. 29.
113. Lazar MM. Feminists critical discourse analysis: Studies in gender, power and ideology. Houndsmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan; 2008. p. 27-30.
114. Lederman D. Men get 70 % of money available for athletic scholarships at colleges that play big-time sports, new study finds. The Chronicle of Higher Education. 38. 1992. p. 44-6.
115. Lederman D. Advocates of women's sports vow to keep equity issue at center stage. The Chronicle of Higher Education, 38. 1992. p. 33-4.
116. Leigh MH, Bonin TM. The Pioneering Role of Madame Alice Milliat and the FSFI in the Establishment of Track and Field Competition for Women. J. Sport History. 1977;4(1):72-83.
117. Li H. The gendered performance at the Beijing Olympics: The construction of the Olympic misses and cheerleaders. Communication Theory. 2011. p. 368-91.
118. Little DE. Women and Adventure Recreation: Reconstructing Leisure Constraints and Adventure Experiences to Negotiate Continuing Participation. Journal of Leisure Research. 2002;34(2):157-77.
119. Livengood JS, Stodolska M. The effects of discrimination and constraints negotiation on leisure behavior of American Muslims. 2004. p. 183-208.
120. Lucas J, Smith R. Women's Sport: a trial of equality. In: Howell R, editor. Her Story in Sport. Westpoint: Leisure Press; 1982. p. 239-65.
121. Mackinnon C. Women, Self Possession and Sport. In: Mackinnon C., Feminism Unmodified: Discourse on Life and Law. Cambridge MA.: Harvard University Press; 1987. p. 118-29.
122. Mahfoud A. Sport, Politics and Society in the Arab World (Global Culture and Sport Series). Macmillan publishing co, Hampshire RG21 6XS, England; 2011. p. 68-82.

123. Marie W. "Muslim women boxers to wear hijab at 2012 Olympics." Sunday Times. 4 Oct. 2009, ProQuest Newsstand, ProQuest. Web. 16 Jul. 2010. "Girl athletes use sports to educate and to honor Islam." New York Amsterdam News 96.41 (2005):22. Academic Search Premier. EBSCO. Web. 16 July 2010.
124. Martin WH, Mason S. Leisure in three Middle Eastern countries. World Leisure. 2003;45(1):35-44.
125. Mitchell S. Women's participation in the Olympic Games 1900–1926. J. Sport. History. 1977;2:208-28.
126. Moore K. Muslim Women Athletes Move Ahead, But Don't Leave Faith Behind. Physical Activity. New York; 2004. p. 154-60.
127. Mozafari A, Ahani K, Shajie A, Hadavi F. Baresi Negares Va Gerayeshn Mardom Be Varzesh Va Faliathai Badani Dar Jomhori Eslami Iran (Iran: Attitude and Tendency of People toward Physical Activity and Sport in Islamic Republic of Iran). Olympic;2010.18(1):69-81.
128. Murray SJ. Unveiling Myths: Muslim Women and Sport. Women's Sports Foundation, NY 11554; 2002. p. 64.
129. Nakamura Y. Beyond the hijab: female Muslims and physical activity. Women in Sport & Physical Activity Journal. 2002;11:21-48.
130. Nakamura Yuka. Beyond the Hijab: Female Muslims and Physical Activity. Women in Sport & PhysicalActivity, ProQuest. Web, 7 October 2009. p. 21-2.
131. Odenkirchen E. Auch Frauen beteiligt. In: Lennartz K, editor. Die Olympischen Spiele 1896 in Athen: Erläuterungen zum Neudruck des Offiziellen Berichts. Kassel: Agon; 1996. s. 133-5.
132. Parkhouse BL. A time to speak you've come a long way, baby... dancing backwards and in heels. Journal of Physical Education. Recreation, and Dance. 1990;61(3):72-5.
133. Pfister G. Women and Sport in the Iran: Keeping Goal in the Hijab. In: Hartmann-Tews I., Pfister G, editors. Sport and Women. Social Is-49gertrud pfister sues in International Perspective. London: Routledge; 2003. p. 207-23.

134. Pfister G. Women and the Olympic Games. *Women in Sport*. Oxford: Blackwell Science Ltd, 2000. p. 3-19.
135. Pfister G. Women's Sports Europe. In: Levinson D, Christensen K, editors. *Encyclopedia of World sport: From Ancient Times to the Present*. Santa Barbara: ABC-CLIO;1996. Vol. 3. p. 1159-69.
136. Pfister G. Frauen und Sport in der Türkei. In: Klein M, Kothy J, editors. *Ethnisch-kulturelle Konflikte im Sport*. Hamburg: CzwalinaVerlag; 1997. p. 127-45.
137. Pittman JF, Teng W, Kerpelman JL, Solheim CA. Satisfaction with Performance of Housework: The Roles of Time Spent, Quality Assessment, and Stress. *Journal of Family Issues*. 1999;20(6):746-70.
138. Quintillan G. Alice Milliat and the Women's Games. *Olympic Review*, 26–31. 2000. p. 27-8.
139. Sailors PR, Titzen S, Weaving C. No not gain: A critique of media representations of women's Olympic. *Feminist media studies*. 2012. p. 468-72.
140. Scott D, Mowen AJ. Alleviating Park Visitation Constraints through Agency Facilitation Strategies. *Journal of Leisure Research*. 2010;42(4):535-50.
141. Shaw Susan Gender M. Leisure, and Constraint: Towards a Framework for the Analysis of Women's Leisure. *Journal of Leisure Research*. 1994;26(1):8-22.
142. Shores KA, Scott D, Floyd MF. Constraints to Outdoor Recreation: A Multiple Hierarchy Stratification Perspective. *Leisure Sciences*. 2007;29(3):227-46.
143. Spears B. Tryphosa, Melpomene, Nadia, and Joan. The IOC and women's sport. In: Segrave J., Chu D, editors. *The Olympic Games in Transition*. Champaign, Illinois: Human Kintics; 1988. p. 365-74.
144. Spencer N. Reproducing Olympic authenticity: Representations of 2004 "Olympic portraits of US athletes to watch. In: Pirkko Markula, editor. *Olympic women and the media: International perspectives*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan; 2009. p. 232-55.
145. Stanis SAW, Schneider IE, Pereira MA. Parks and Health: Differences in Constraints and Negotiation Strategies for Park-Based Leisure Time Physical Activity by Stage of Change. *Journal of Physical Activity and Health*. 2010;7:273-84.

146. Sulayem M, O'connor S. Sport Management in The Middle East. A case study analysis. Routledge. Oxford; 2013. p. 200.
147. Suyuti al-Jami al-Sagir, Sunan al-Kubra, al-Bayhaqi Virden, RJ Walker GJ. Ethnic/Racial and Gender Variations Among Meanings Given to and Preferences for, the Natural Environment. Leisure Sciences. 2007;21:219-39.
148. The Dead sea Plan of Actions. IOC report of 4th World Conference on Women and Sport. 10 March 2008. p. 3.
149. Tomlinson A, Young C. National identity and globalsports events: Culture, politics, and spectacle in the Olympic and the football World Cup. Albany, NY: SUNY; 2006. p. 13.
150. Vilain E, Sanchez FJ. Reproductive endocrinology: Athletes bodies, sexed bodies – intersexuality in athletics. Nature reviews Endocrinology 8 (April). 2012. 198-9.
151. Walseth K. Islam's View on Physical Activity and Sport. International Review for the Sociology of Sport. 2003;38:45-60.
152. Walseth K. Young Muslim Women and Sport: the Impact of Identity Work. Leisure Studies. 2006;25:75-94.
153. Walseth Kristin, Kari Fasting. Islam's View on Physical Activity and Sport: Egyptian Women Interpreting Islam. International Review for the Sociology of Sport, SPORTDiscus. Web, 7 October 2009. p. 43,45,48.
154. Weaving C. Buns of gold, silver, bronze: The state of Olympic women's beach volleyball. In: Heather L. Reid, Michael W. Austin, editors. The Olympics and philosophy. Lexington, KY: University of Kentucky; 2012. p. 228-41.
155. Williams D. True to me: An Olimpian's victory over steroids. Evansville. In Book-Broker; 2008. p. 84-96.
156. Woodward K. Sex power and the games. Basingstoke: Palgrave Macmillan; 2012. p. 52-66.
157. Yuka N. Beyond the hijab: female Muslims and physical activity. Women in sport and physical activity Journal. 2002;17:234-55.

158. Qatar Women's Sport Committee [Интернет]. Доступно: <http://www.olympic.qa/en/AboutQOC/Pages/Programmes-and-Initiatives.aspx>.
159. The United Nations [Интернет]. 2018. Доступно: <http://www.un.org>.
160. SR/ Olympic Sport [Интернет]. 2016. Доступно: www.sports-reference.com/olympics.
161. International Olympic Committie [Интернет]. IOC; 2018. Доступно: www.ioc.com.
162. Global Fund for Women [Интернет]. 2016. Доступно: www.globalfundforwomen.org.
163. Bahrain News Agency [Интернет]. Bahrain; 2017. Доступно: www.bna.bh.
164. Jordan Olympic Committie [Интернет]. 2017. Доступно: www.joc.jo.
165. The Association For International Sport for All [Интернет]. 2018. Доступно: www.tafisa.org.
166. The Muslim media Platform "Musliminc" [Интернет]. 2017. Доступно: <http://musliminc.com/top-10-greatest-muslim-female-athletes-of-all-time-3373>.
167. National Olympic Committie of UAE [Интернет]. 2017. Доступно: www.uaenoc.net.
168. National Olympic Committie of Tunisia [Интернет]. 2017. Доступно: <http://www.cnot.org.tn/egalite-des-sexes-et-diversite>.
169. Encyclopedia Britannica [Интернет]. 2017. Доступно: <https://www.britannica.com/biography/Madge-Cave-Syers>.
170. Islamic Republic News Agency [Интернет]. 2017. Доступно: <http://www.irna.ir/en/News/82856294>.
171. Worldometers [Интернет]. 2017. Доступно: <http://www.worldometers.info/world-population>.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації**

1. Демина АА. Роль женщин Северной Африки и Ближнего Востока в развитии международного спортивного движения. Научный часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2014;11(52):35-8. Фахове видання України.
2. Дьоміна АА. Релігія як чинник формування соціокультурних умов виникнення жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького сходу. Научный часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4(74):24-7. Фахове видання України.
3. Дьоміна АА. Сучасні тенденції розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;1:21-6. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
4. Демина АА. Факторы, влияющие на развитие женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016;22:120-4. Фахове видання України.
5. Демина АА. Актуальные проблемы женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. Научный часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;7(77):21-5. Фахове видання України.
6. Дьоміна АА. Сучасний стан жіночого спорту в країнах Північної Африки і Близького Сходу, роль жінок у розвитку міжнародного спортивного руху. Теорія і методика фізичного виховання і спорту.

2016;1:83-7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Демина АА. Современные условия развития женского спорта в странах Северной Африки и Ближнего Востока. В :Олимпийский спорт и спорт для всех: материалы 18-ого Международного научного конгресса; 2014 Окт 1-4; Алматы. Алматы; 2014. Т. 1. с.58-60.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

№	Назва конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	VII Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ 10-11 квітня 2014 р.	доповідь
2.	XVIII Міжнародний науковий конгрес «Олімпійський спорт и спорт для всех»	г. Алматы 1-4 октября 2014 г.	публікація
3.	IX Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ 12-13 жовтня 2016 р.	доповідь
4.	X Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ 24-25 травня 2017 р.	доповідь

АНКЕТА

Шановний респондент!

Для визначення соціо-культурних та історичних умов розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, Національний університет фізичного виховання і спорту України проводить дослідження.

Дякуємо за співпрацю!

1. Чи необхідні, на Ваш погляд, заняття руховою активністю і спортом жінками країн? Поясніть Ваш вибір.
 - ☐ Так
 - ☐ Ні

2. Якщо Ви відповіли позитивно на попереднє запитання, то яким видом спорту жінка повинна займатись?

3. Яким видом спорту жінка не повинна займатись? Поясніть Ваш вибір.

4. Чи обмежують соціо-культурні умови в країні можливість занять спортом жінок?
 - ☐ Так
 - ☐ Ні
5. Чи необхідно жінкам-спортсменкам вдягати традиційний одяг під час занять спортом чи виспів на змаганнях?
 - ☐ Так
 - ☐ Ні
6. Чи впливає громадська думка на рівень розвитку жіночого спорту?

- ☐ Так, впливає
 - ☐ Ні
- 7. Чи є родина і її думка важливішою за громадську думку в процесі прийняття рішення жінкою займатись спортом? Поясніть Ваш вибір.
 - ☐ Так
 - ☐ Ні
- 8. Чи впливає соціальний уклад життя країни на рівень розвитку жіночого спорту в країні?
 - ☐ Так
 - ☐ Ні
- 9. Чи має жінка в Вашій країні вільний доступ до занять руховою активністю?
 - ☐ Так, вільний
 - ☐ Ні, обмежений
 - ☐ Зовсім відсутній
- 10. Чи займаєтесь Ви якимсь видом спорту (питання тільки для жінок)?
 - ☐ Так
 - ☐ Ні
- 11. Яким видом рухової активності Ви займаєтесь (питання тільки для жінок)? _____

- 12. Якщо Ви позитивно відповіли на запитання, то як часто Ви відвідуєте тренування?
 - ☐ 2 рази на тиждень
 - ☐ 3 рази на тиждень
 - ☐ більше трьох разів на тиждень
- 13. Хтось займається спортом з жінок Вашої родини? (питання для чоловіків)? _____

14. Якщо Ви відповіли позитивно на запитання, то яким видом спорту

15. Які, на Ваш погляд, повинні бути створені спеціальні умови для занять руховою активністю та спортом жінок Північної Африки та Близького Сходу?

- ☐ жінки тренери
- ☐ жіночі дні на спортивних об'єктах
- ☐ дозвіл на ширший вибір одягу для спорту
- ☐ спеціально обладнанні кімнати для потреб жінок та їх дітей
- ☐ Повністю ізольовані роздягальні

16. Як на Ваш погляд рівень соціальної свободи жінки може бути критерієм рівня розвитку країни чи регіону?

- ☐ Так
- ☐ Ні
- ☐ важко відповісти

17. Чи є серед Ваших знайомих професійні спортсменки?

- ☐ Так
- ☐ Ні

18. Чи повинні бути присутні жінки в органах управління фізичним вихованням та спортом?

- ☐ Так
- ☐ Ні

19. Якщо Ви відповіли позитивно, то який відсоток повинен бути жінок в органах управління фізичним вихованням та спортом? _____

20. Чи повинні бути представлені жінки в спортивних ЗМІ?

- ☐ Так
- ☐ Ні

21. Яким чином, на Ваш погляд, може впливати політична ситуація на рівень розвитку жіночого спорту? Поясніть свій вибір.

- ☐ Так
- ☐ Ні

22. Яким чином, на Ваш погляд, може впливати економічна ситуація на рівень розвитку жіночого спорту? Поясніть свій вибір.

- ☐ Так
 - ☐ Ні
-

23. Чи знаєте Ви про якісь соціальні програми розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу? Якщо так, то які?

- ☐ Так
 - ☐ Ні
-

24. Чи знаєте Ви якісь професійні спортивні клуби в вашій країні? Якщо так, то які?

- ☐ Так
 - ☐ Ні
-

25. Які організації, на Ваш погляд, найбільше впливають на розвиток жіночого спорту? (відмітьте)

- ☐ ІОС
- ☐ НОС
- ☐ Міжнародні організації (UN, OSCE, the Arab League)
- ☐ Державні організації
- ☐ Релігійні організації
- ☐ Освітні фонди
- ☐ Громадські організації
- ☐ Правозахисні організації
- ☐ Благодійні фонди
- ☐ Приватні (комерційні) організації

АНКЕТА ЕКСПЕРТА

Шановний експерте!

Для визначення соціо-культурних та історичних умов розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, Національний університет фізичного виховання і спорту України проводить дослідження. Для коректного заповнення анкети необхідно проранжувати варіанти за ступенем значущості (де 10 – найбільш значущий, а 1 – найменш).

Дякуємо за співпрацю!

Ім'я _____ Прізвище _____
 Країна _____
 Місце роботи _____
 Посада _____

1. Проранжуйте рівень впливу з боку різних організації на процеси формування та розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Ранг	Варіант
	МОК
	НОК
	Міжнародні, глобальні організації (ООН, ОБСЄ, Ліга арабських держав)
	Державні організації
	Релігійні організації
	Освітні організації (фонди)
	Соціальні (громадські) організації
	Правозахисні організації
	Благодійні фонди
	Приватні (комерційні) організації

2. Проранжуйте фактори, які впливають на процеси формування та розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Ранг	Варіант
	Політична ситуація
	Економічні умови
	Соціо-культурні умови
	Громадська думка

	Кліматичні умови
	Пропаганда ЗСЖ
	Рівень освіти в країні
	Наявність та доступність спортивної інфраструктури
	Наявність спеціальних програм розвитку жіночого спорту
	Наявність тренувальних програм для жінок.

3. Проранжуйте додаткові засоби мотивації жінок Північної Африки та Близького Сходу до регулярних занять руховою активністю та спортом.

Ранг	Варіант
	Пропаганда ЗСЖ
	Створення спеціальної спортивної інфраструктури для жінок
	Створення дитячих центрів при спортивних залах і клубах
	Створення центрів психологічної підтримки жінок
	Можливість в розширенні соціального життя жінок країни
	Можливість отримання професії в галузі фізичного виховання
	Створення жіночих спортивних команд
	Можливість досягнення фінансової незалежності
	Створення безпечних умов для занять жінок спортом
	Розробка спеціальних тренувальних програм для жінок

4. Який тип рухової активності, на Ваш погляд, має найбільші перспективи у розвитку.

Ранг	Варіант
	Складно-координаційні види
	Стрільба
	Водні види
	Кінний спорт
	Єдиноборства
	Велосипедний спорт
	Фехтування
	Танці
	Легка атлетика
	Важка атлетика

5. Які командні види спорту мають найбільші перспективи у розвитку, на ваш погляд.

Ранг	Варіант
	Футбол
	Баскетбол

	Хокей на траві
	Волейбол
	Крікет
	Гандбол
	Регбі
	Керлінг
	Поло
	Хокей на льоду

6. Проранжуйте найбільш значущі фактори, які впливають на індивідуальне рішення жінок країни до занять руховою активністю та спортом.

Ранг	Варіант
	Громадська думка
	Традиції сім'ї
	Фінансові можливості жінки та її родини
	Рівень освіченості жінки та її родини
	Рівень здоров'я жінки
	Наявність та доступність спортивної інфраструктури
	Наявність прикладів для наслідування
	Можливість до самореалізації
	Соціо-культурні умови
	Наявність жіночого персоналу в галузі спорту

7. Проранжуйте найбільш значущі критерії, які демонструють рівень розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу.

Ранг	Варіант
	Представництво жінок в збірних командах країн
	Кількість жінок які займаються в клубах, фітнес центрах тощо.
	Наявність комітетів жіночого спорту при державних органах
	Представництво жінок на управлінських позиціях у галузі фізичного виховання та спорту
	Кількість жінок-переможниць міжнародних та національних змагань
	Кількість дисциплін для жінок в програмі змагань. Я в яких беруть участь представниці країни
	Кількість жінок які займаються спортом в студентському середовищі
	Кількість жінок які займаються спортом в школах
	Наявність законодавчої бази
	Наявність програм розвитку жіночого спорту в країні

8. Проранжуйте за значущістю засоби впливу на громадську думку в процесі розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького.

Ранг	Варіант
	Освітні програми
	Пропаганда ЗСЖ
	Створення позитивного іміджу спортсменки
	Нагородження переможниць змагань на державному рівні
	Створення спеціальної правової бази
	Впровадження довгострокових програм розвитку жіночого спорту
	Промоція в ЗМІ
	Промоція в школах, коледжах тощо.
	Створення грантів з розвитку жіночого спорту
	Спонування жінок до участі в міжнародному спортивному русі.

9. Поставте відмітку напроти доцільної відповіді, на Ваш погляд. На якому етапі соціального життя жінка повинна займатись руховою .

Варіант	ТАК	Важко відповісти	НІ
Молодша школа			
Старша школа			
Коледж			
Заклади вищої освіти			

10. Чи повинні бути жінки представлені в:

Варіант	ТАК	Важко відповісти	НІ
Управління галуззю фізичного виховання			
Управління галуззю спорту			
Спортивні ЗМІ			

11. Якщо ви відповіли позитивно на попереднє запитання, то визначте відсоткове співвідношення жінок?

Варіант	Відсоткове співвідношення
Управління галуззю фізичного виховання	
Управління галуззю спорту	
Спортивні ЗМІ	

12. Чи достатня робота МОК у напрямку популяризації жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу? Поясніть Ваш вибір.

- Так, достатня
- Ні, недостатня

13. Які на Ваш погляд найбільш дієві засоби розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу?

14. Яка, на Ваш погляд, має бути оптимальна кількість занять на тиждень для жінки країни:

№	Вік (років)	Кількість занять (разів/тиждень)					
		1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	Ваш варіант
1.	4-7						
2.	8-11						
3.	12-15						
4.	16-21						
5.	22-35						
6.	36-55						
7.	55-60						
8.	60-75						
9.	75-90						
	Ваш варіант:						

АНКЕТА ЕКСПЕРТА

Шановний експерте!

Для визначення ефективності стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу, Національний університет фізичного виховання і спорту України проводить дослідження. Для коректного заповнення анкети необхідно проранжувати варіанти за ступенем значущості (де 10 – найбільш значущий, а 1 – найменш). Дякуємо за співпрацю!

Ім'я _____ Прізвище _____

Країна _____

Місце роботи _____

Посада _____

- Проранжуйте критерії за якими можливо оцінити ефективність стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу за ступенем значущості (5 – найбільш значущий, 1 – найменш).

Rank	Option
	усвідомлення керівництвом державних та громадських організацій галузі фізичної культури та спорту стратегії розвитку спорту в регіоні і жіночого спорту зокрема
	зміна ставлення до занять спортом жінками громадськості країн, що досліджуються
	підвищення інтересу з боку жінок до рухової активності та спорту
	розробку системи спеціалізованих фітнес-клубів для жінок
	розгляд Стратегії в рамках науково-практичних конференцій, у тому числі в державних закладах управління

- Чи була запропонована Стратегія корисною?

- Так
- Ні
- Важко відповісти

- Які основні проблеми, на Вашу думку, можуть постати в процесі її реалізації на усіх етапах? _____

- Ваші рекомендації щодо вдосконалення Стратегії розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу? _____

**Акт
впровадження результатів наукових
досліджень у навчальний процес
кафедри олімпійської освіти**

Львівського державного університету фізичної культури

Ми, ті, що підписалися нижче, представники установи, де виконувалось впровадження декан факультету спорту І. М. Ріпак, завідувач кафедри олімпійської освіти Я. В. Тимчак, склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою: «Соціо-історичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» Дьоміна Альона Анатоліївна внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
«Соціо-історичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» Форма — доповнення лекційного матеріалу з дисципліни «Історія фізичної культури».	Вперше визначено соціально-історичні передумови формування та розвитку жіночого спорту основні хронологічні періоди розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Вперше з'ясовано та систематизовано чинники, що вплинули на розвиток жіночого спорту в регіонах. Вперше розкрито громадську думку різних країн Північної Африки та Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі й заняттях спортом. Встановлено традиції і результати виступів жінок з різних країн регіонів на великомасштабних міжнародних змаганнях. Доповнено відомості про значення і роль жіночого спорту в сучасному суспільстві і міжнародному спортивному русі.	Матеріали досліджень було використано при викладанні лекцій протягом січня-квітня 2017 р. для студентів І курсу, які навчаються на факультеті спорту. Впровадження результатів досліджень у лекційний матеріал сприяло розширенню кола знань студентів, щодо історії, місця та ролі жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу в системі міжнародного олімпійського та спортивного рухів; формуванню гуманістичних орієнтацій. Має соціальний ефект.

Автор, розробник:

А. А. Дьоміна

Представники установи, де виконувалось впровадження:

завідувач кафедри олімпійської освіти
доцент, кандидат наук з фіз. виховання і спорту

Я. В. Тимчак

декан факультету спорту,
доцент, кандидат наук з фіз. виховання і спорту

І. М. Ріпак

27 вересня 2017 р.

**Акт
впровадження результатів наукових
досліджень у навчальний процес
кафедри олімпійської освіти**

Львівського державного університету фізичної культури

Ми, ті, що підписалися нижче, представники установи, де виконувалось впровадження декан факультету спорту І. М. Ріпак, завідувач кафедри олімпійської освіти Я. В. Тимчак, склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою: «Соціо-історичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» Дьоміна Альона Анатоліївна внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова повнота та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
«Соціо-історичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» Форма — доповнення лекційного матеріалу з дисципліни «Історія фізичної культури».	Вперше визначено соціально-історичні передумови формування та розвитку жіночого спорту основні хронологічні періоди розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Вперше з'ясовано та систематизовано чинники, що вплинули на розвиток жіночого спорту в регіонах. Вперше розкрито громадську думку різних країн Північної Африки та Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі й заняттях спортом. Встановлено традиції і результати виступів жінок з різних країн регіонів на великомасштабних міжнародних змаганнях. Доповнено відомості про значення і роль жіночого спорту в сучасному суспільстві і міжнародному спортивному русі.	Матеріали досліджень було використано при викладанні лекцій протягом січня-квітня 2017 р. для студентів І курсу, які навчаються на факультеті спорту. Впровадження результатів досліджень у лекційний матеріал сприяло розширенню кола знань студентів, щодо історії, місця та ролі жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу в системі міжнародного олімпійського та спортивного рухів; формуванню гуманістичних орієнтацій. Має соціальний ефект.

Автор, розробник:

А. А. Дьоміна

Представники установи, де виконувалось впровадження:

завідувач кафедри олімпійської освіти
доцент, кандидат наук з фіз. виховання і спорту

Я. В. Тимчак

декан факультету спорту,
доцент, кандидат наук з фіз. виховання і спорту

І. М. Ріпак

27 вересня 2017 р.

**Акт
впровадження результатів наукових
досліджень у навчальний процес
кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту
Київського університету імені Бориса Грінченка**

Ми, ті, що підписалися нижче, представники установи, де виконувалось впровадження декан Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту **Г.О. Лопатенко**, завідувач кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту **Л.В. Ясько** склали цей акт про те, що за результатами роботи, виконаної за темою: «Соціо-історичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» Дьоміна Альона Анатоліївна внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
«Соціо-історичні умови розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу» Форма – доповнення лекційного матеріалу з дисциплін «Історія фізичної культури» та «Теорія олімпійського та професійного спорту».	Вперше визначено соціально-історичні передумови формування та розвитку жіночого спорту основні хронологічні періоди розвитку жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу. Вперше з'ясовано та систематизовано чинники, що вплинули на розвиток жіночого спорту в регіонах. Вперше розкрито громадську думку різних країн Північної Африки та Близького Сходу щодо участі жінок в міжнародному спортивному русі й заняттях спортом. Встановлено традиції і результати виступів жінок з різних країн регіонів на великомасштабних міжнародних змаганнях. Доповнено відомості про значення і роль жіночого спорту в сучасному суспільстві і міжнародному спортивному русі.	Матеріали досліджень було використано при викладанні лекцій протягом січня-червня 2018 р. для студентів I та V курсів спеціальності 017 Фізична культура і спорт, які навчаються на Факультеті здоров'я, фізичного виховання і спорту. Впровадження результатів досліджень у лекційний матеріал сприяло розширенню кола знань студентів, щодо історії, місця та ролі жіночого спорту в країнах Північної Африки та Близького Сходу в системі міжнародного олімпійського та спортивного рухів; формуванню гуманістичних орієнтацій. Має соціальний ефект.

Автор, розробник:

А.А. Дьоміна

Представники установи, де виконувалось впровадження:

завідувач кафедри фізичного виховання
і педагогіки спорту, к.н.ф.в.с., доцент

Л.В. Ясько

декан Факультету здоров'я, фізичного виховання
і спорту, доцент, к.н.ф.в.с.

Г.О. Лопатенко

05 лютого 2018 р.